

Actieplan

Veilig

Ondernemen(d)!

Auteur: Paulien Bunscoeke, RECRON afdeling Info & Advies

Niets uit deze vaknota mag op enigerlei wijze worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande toestemming van RECRON. Deze uitgave is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Toch kunnen fouten niet altijd worden uitgesloten. RECRON is niet aansprakelijk voor eventuele schade die daaruit voortvloeit.

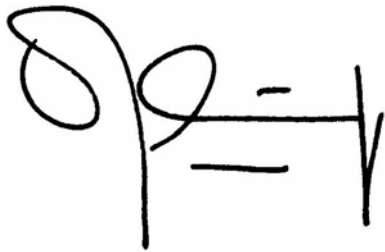
Voorwoord

Recreatieondernemers maken (hun) werk van de vrije tijdsbesteding van anderen. Juist in de bedrijfstak waar vakantieplezier en onbezorgdheid de boventoon voeren staat het waarborgen van de veiligheid en gezondheid van de gasten hoog op de agenda. Immers onbezorgd genieten kan alleen in een veilige omgeving.

Een recreatieondernemer heeft bij zijn bedrijfsvoering te maken met veel regels, logboeken en inspectiediensten en raakt hierin het overzicht soms kwijt. In het tijdperk van het verminderen van de administratieve lasten en de regeldruk is samenwerking met de controlerende instanties dan ook een logische stap. Hoe op een praktische manier gewerkt kan worden aan het thema veiligheid, dient in een open communicatie tussen ondernemer en toezichthouder vormgegeven te worden.

Met de Actiedag Veilig Ondernemen(d) en dit actieplan wordt aan deze samenwerking verdere invulling gegeven. RECRON wil tevens het duidelijke signaal geven dat veiligheid meer is dan alleen het opvolgen van verplichtingen. Veiligheid is een maatschappelijke opdracht waarvoor de sector en daarmee ook de recreatieondernemer zijn verantwoordelijkheid dient te nemen.

Het gezamenlijk veilig genieten van de vrije tijd is een groot goed. Het is het waard om daarvoor in actie te komen!

drs. J.J.P.M. Thönissen, directeur RECRON

Inhoudsopgave

Inleiding	1
1. Attractie- en Speeltoestellen	6
1.1. Wetgeving speeltoestellen	6
1.2. Wat is een speeltoestel ?	6
1.3. Verplichtingen met betrekking tot speeltoestellen	9
1.3.1. Verplichtingen van de fabrikant/ importeur	9
1.3.2. Verplichtingen van de beheerder	10
1.3.3. Bodemmaterialen	11
1.4 Meest voorkomende speeltoestellen	12
1.4.1 Doelen	12
1.4.2 Draaitoestel	13
1.4.3 Evenwichtsbalk	15
1.4.4 Glijbaan	16
1.4.5 Kabelbaan	18
1.4.6 Klimtoestel	19
1.4.7 Loopton	21
1.4.8 Schommel	21
1.4.9 Trampoline	25
1.4.10 Watertoestel	26
1.4.11 Wip	27
1.4.12 Zandbak	31
1.4.13 Zwembadje	32
2. Propana, gasflessen en gevaarlijke stoffen	33
2.1. Regelgeving propaantanks	33
2.1.1. Vergunningen	33
2.1.2. Bouwvergunning	33
2.1.3. Locatie van de tank	33
2.1.4. Keuringen en onderhoud	34
2.1.5. Ringleidingnet	35
2.2 Opslag gasflessen	35
2.3 Veilig gebruik gasflessen	37
2.4 Opslag gevaarlijke stoffen	38
2.4.1 Verpakkingen	39
2.4.2 Opslagruimte	39
3. Legionellapreventie	41
3.1. Wat houdt legionellapreventie in ?	41
3.2. Wat houdt een ziekteverwekkende legionellabestemming in ?	41
3.3. Indeling en regelgeving	42
3.4. Wettelijke preventiemaatregelen	43
3.4.1. Risicoanalyse	43
3.4.2. Beheersplan	43
3.4.3. Logboek	43
3.5 Praktische tips en aanbevelingen	44
3.5.1 Pers en publiciteit	44
3.5.2 Voorlichting naar gasten/ voorbeeldbrieven	44
3.5.3 Installatiebedrijven en aannemers	45
3.5.4 Adviesbureaus	45
3.5.5 Bemonstering en analyse	46
3.5.6 Alternatieve (water)behandelmethode	46
3.5.7 Inspectie en Controle, Bezwaar en Beroep	47

3.5.8	Verhuurbungalows in eigendom van particulieren	48
4.	Brandveiligheid	49
4.1.	Uitgangspunten brandveiligheid	50
4.2.	Beheersbaarheid van de brand	50
4.3.	Preventie en voorlichting	52
4.4.	Inspectie	52
4.4.1.	Brandmeld- en ontruimingsinstallaties	53
4.4.2.	Brandveiligheid: blusmiddelen	53
4.4.3.	Brandwerende deuren	53
4.4.4.	Nooduitgangen en overige deuren	54
4.4.5.	Pictogrammen (transparanten) en vluchtroutes	54
4.4.6.	Noodstroomvoorziening	54
4.4.7.	Overige brandveiligheidsaspecten	54
5.	Alcohol	56
5.1.	Leeftijdsgrenzen	56
5.1.1.	Wetgeving	56
5.1.2.	De controle	56
5.1.3.	Boetes	56
5.2	Alcoholverkoopverbod	56
5.2.1	Wetgeving	56
5.2.2	De controle	57
5.2.3	Boetes	57
5.3	Vergunning	57
5.3.1	Wetgeving	57
5.3.2	De controle	58
5.4	Overige bepalingen	58
5.5	Controle van gemeenten	58
5.6	Bestuurlijke boetes	58
6.	Tabak	61
6.1.	Reclame en sponsoringverbod	61
6.1.1.	Wetgeving	61
6.1.2.	Waar wordt gecontroleerd ?	61
6.1.3.	Boetes	61
6.2	Leeftijdsgrenzen	61
6.2.1	Wetgeving	61
6.2.2	De controle	61
6.2.3	Waar wordt gecontroleerd ?	62
6.2.4	Boetes	62
6.3	Rookvrije werkplek	62
7.	Voedselveiligheid	64
7.1.	Microbiologische gevaren	64
7.2.	Chemische en fysische gevaren	64
7.3.	Voedselveiligheidsrisico's	65
7.4.	Wetgeving voedselveiligheid	65
7.5.	Hazard Analysis Critical Control Points (HACCP)	66
7.6.	Microbiologische richtwaarden	66
7.7.	Inspectie	67
8.	Calamiteitenplan	68
8.1.	Betrekken van hulpdiensten	68
8.2.	Doelstelling van een calamiteitenplan	68

8.3. Omvang van de calamiteit	68
8.4. De grootte van de onderneming	68
8.5. De ligging van de onderneming	69
8.6. De inrichting van de onderneming	69
8.7. Inhoud calamiteitenplan	70
8.8. Crisisteam	70
8.8.1. Samenstelling crisisteam	70
8.8.2. Taken crisisteam	70
8.8.3. Crisiscentrum	71
8.9 Calamiteit	71
8.9.1 Melden van een calamiteit	71
8.9.2 Evacuatie	72
8.9.3 Training	72
8.10 Bommelding	72
8.11 Overval	73
8.12 Veiligheidsbeleid	73
9. Aansprakelijkheid	74
Bijlagen	76
1. Voorbeeld logboek speeltoestel	B76
2. Drinkwateronderzoek – adressenlijst Sterlabs	B84
3. Maatregelen bij legionella	B86
4. Voorbeeldbrief aan seizoens- en vaste gasten op kampeerbedrijven	B89
5. Voorbeeldbrief Duitse gasten inzake legionella	B90
6. Adressen VROM inspectie	B91
7. Voorbeeld logboeken legionellapreventie	B93
8. Dossieronderzoek checklist voor inspecteurs	B96
9. Onverenigbare combinaties	B101
10. Gassen, etiketten en keuringstermijnen	B102

Samen voor veiligheid

Ondernemers en inspectiediensten hebben een gezamenlijk doel te weten de veiligheid op recreatieterreinen. Om dit gezamenlijke doel te realiseren heeft RECRON in samenwerking met de VROM-inspectie en de Voedsel en Waren Autoriteit en de Kamer van Koophandel Rotterdam het actieplan Veilig Ondernemen(d)! samengesteld. Met dit actieplan krijgt de recreatieondernemer informatie over de geldende wet- en regelgeving en praktische handvatten om de veiligheid te vergroten. Naast alle praktische informatie kan samenwerking op het gebied van veiligheid niet zonder een goede communicatie tussen inspectiediensten en ondernemers. Dit kan alleen indien er van beide kanten een open houding is waarbij oog is voor ieders achtergrond. De inspecteur heeft de taak om de veiligheid te toetsen en indien nodig ook handhavend op te treden. De ondernemer heeft de taak om voor de veiligheid te zorgen waarbij praktische uitvoerbaarheid van belang is. Ieder heeft hierin zijn eigen verantwoordelijkheid die men niet uit de weg moet gaan.

Inleiding

In de recreatiesector heeft men te maken met diverse wet- en regelgeving. De controle op de naleving van deze wet- en regelgeving evenals de handhaving is bij diverse instanties ondergebracht. Zo kan de recreatieondernemer te maken krijgen met inspecties van de provincie, de gemeente, het waterschap, de arbeidsinspectie, de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA), de Algemene Inspectie Dienst (AID) en de VROM-inspectie.

Voorafgaand aan dan wel tijdens de controle zal de inspecteur een aantal besluiten en vergunningen inzien om te kunnen vaststellen of het feitelijke gebruik in overeenstemming is met wat geregeld is. Hierbij zijn de volgende besluiten en vergunningen van belang:

- **Bestemmingsplan**

Aan de hand van het bestemmingsplan zal gekeken worden of het gebruik van de locatie/bestemming overeenkomt met wat is vastgelegd in het bestemmingsplan. Dit is vooral van belang bij de agrarische sector die steeds vaker nevenactiviteiten ontplooit dan wel een andere activiteit start. Ook de bebouwingsoppervlakten zijn vaak in het bestemmingsplan opgenomen. Gekeken zal ook worden of de feitelijke bebouwing binnen deze vlakken is gerealiseerd. Tevens zal gekeken worden of er (tijdelijke) vrijstellingen zijn gegeven op basis van artikel 15, 17 en/of 19 WrO. (wet ruimtelijke ordening).

- **Bouwvergunning**

Een bouwvergunning geeft inzicht in de vergunde bebouwing én een goed beeld van het bedrijf zelf. Aan de hand van bouwtekeningen is vaak eenvoudig een idee te vormen van het aantal gebouwen, het type gebouwen en de indeling en het gebruik ervan.

- **Gebruiksvergunning**

Doel van een gebruiksvergunning is de kans op brand en ongevallen daarbij te verkleinen voor die situaties die een bijzonder gevaar opleveren als er een brand uitbreekt. Een voorbeeld hiervan is een gebouw waar veel mensen verblijven.

De gemeente regelt de brandveiligheid van openbare gelegenheden via de gebruiksvergunning. Naast de gebruiksvoorwaarden brandveiligheid die voor elk gebouw gelden, kan een gemeente specifieke voorwaarden stellen aan gebouwen waarvan het gebruik een verhoogd risico heeft in geval van brand. Niet bij alle accommodaties is een gebruiksvergunning verplicht. Een gebruiksvergunning is in ieder geval verplicht op grond van de gemeentelijke Modelbouwverordening bij meer dan 10 slaapplekken of bij aanwezigheid van meer dan 50 personen (VNG-model).

Let op! De gemeente kan hiervan afwijken (bijv. vanaf 5 personen nachtverblijf), maar moet dit dan wel als zodanig vastleggen in haar eigen gemeentelijke verordening.

- **Milieuvergunning**

Er kan sprake zijn van een melding in het kader van het Besluit horeca-, sport- en recreatie-inrichtingen milieubeheer (wat in de meeste gevallen zo zal zijn), het Besluit jachthavens of van een milieuvergunning (Wet milieubeheer). Ook zal worden nagegaan of er in het bedrijf bovengrondse opslagtanks aanwezig zijn voor de opslag van bijvoorbeeld propaan, vloeibare brandstoffen of andere gevaarlijke stoffen. Misschien is er binnen het bedrijf zelfs nog een ondergrondse opslagtank.

Let op! De huidige structuur van Algemene Maatregelen van Bestuur op grond van artikel 8.40 Wet milieubeheer verandert in de loop van 2007. Er komt een nieuwe, alles omvattende, 'Activiteiten-AMvB', waardoor het Besluit horeca-, sport- en recreatie-inrichtingen niet meer geldt. Ook zullen veel vergunningen in de loop van 2008 opgaan in de omgevingsvergunning. Informatie over de stand van zaken en de inwerkingtreding is te vinden op www.vrom.nl. Ook de gemeente zal u hierover voorlichten.

- **Drank en Horecaverunning**

Voor het uitoefenen van een horecabedrijf of slijtersbedrijf heeft u op basis van de Drank- en Horecawet een Drank- en Horecaverunning nodig. De Drank- en Horecaverunning is bestemd voor:

- Een ieder die tegen betaling alcoholhoudende dranken schenkt.
- Horeca-inrichtingen waar alcoholhoudende drank wordt geschonken, zoals een café of een restaurant.
- Slijterijen.
- Verenigingen of stichtingen die zich richten op activiteiten van recreatieve, sportieve, sociaal-culturele, educatieve, levensbeschouwelijke of godsdienstige aard. (Voorwaarden: barinstructie, bestuursreglement en 2 personen moeten in het bezit zijn van een verklaring van Sociale Hygiëne.)

Voordat aan u een vergunning verleend wordt, controleert de gemeente of uw inrichting en de op de aanvraag vermelde personen aan alle in de Drank- en Horecawet gestelde voorwaarden voldoen:

- U moet ingeschreven staan bij de Kamer van Koophandel.
- Alle leidinggevenden moeten voldoen aan de eis van sociale hygiëne, moeten 21 jaar of ouder zijn en mogen geen antecedenten (strafverleden) hebben.
- Het pand waarin u de horeca-inrichting vestigt, moet voldoen aan inrichtingseisen ten aanzien van hoogte, oppervlakte, ventilatie en de aanwezigheid van toiletten

Naast bovenstaande informatie zal de inspecteur ook kijken of er een klachtendossier is met betrekking tot het te inspecteren recreatieterrein.

Op locatie zal indien nodig ook inzage in de betreffende vergunningen worden gevraagd. Verder is het doel van de toets op locatie om te beoordelen hoe het is gesteld met de veiligheids- en gezondheidssituatie door te verifiëren of de theoretische situatie overeenkomt met de werkelijke situatie. Tevens zal door sommige inspecteurs ook worden gekeken naar de omgeving van het recreatieobject. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld:

- de bestemmingen in de omgeving die door recreatiedruk beschadigd kunnen worden, zoals bos- en/of natuurgebieden met EHS-bescherming en kleine landschapselementen zoals struwelen en bosjes.
- Risico-objecten in de buurt, zoals lpg-tankstations, gasleidingen en munitieopslagplaatsen van defensie.
- Andere veiligheidsaspecten, zoals verkeerssituaties en zandafgravingen.

Voor de gemeentelijke inspecteurs (o.a. brandweer, milieutoezichthouder, bouwtoezichthouder) heeft de VROM-inspectie een aantal checklisten ontwikkeld die gebruikt kunnen worden ter voorbereiding en tijdens het inspectiebezoek. Deze checklisten zijn terug te vinden in bijlage 8. Aan de hand van deze checklist kan de ondernemer zich ook voorbereiden op ieder inspectiebezoek.

Met behulp van de checklist die u hierna kunt vinden kunt u een indicatie krijgen van hoe het met de veiligheid in uw onderneming is gesteld. Aan de hand van de uitkomsten kunt u bepalen welke gedeelten van dit actieplan voor u interessant zijn om de veiligheid in uw onderneming te vergroten.

Mocht u na het lezen van het actieplan nog vragen hebben dan wel meer informatie hebben dan kunt u contact opnemen met de afdeling Info & Advies van RECRON tel: 0343-524746. Op de volgende sites kunt u meer informatie vinden over de geldende wet- en regelgeving, toezicht en handhaving:

www.overheid.nl

www.infomil.nl

www.recron.nl

www.vrom.nl

www.liminfo.nl

www.vwa.nl

Checklist ter indicatie van de veiligheid in uw omgeving

	Ja	Nee
1. Heeft u speeltoestellen op uw terrein?		
2. Houdt u van ieder speeltoestel een logboek bij?		
3. Weet u aan welke vereisten een logboek dient te voldoen?		
4. Weet u welke eisen er worden gesteld aan de ondergrond van een speeltoestel?		
5. Weet u welke verplichtingen u heeft als eigenaar/houder van een speeltoestel?		
6. Heeft u een propaantank op uw terrein met een inhoud van meer dan 13.000 liter?		
7. Zo ja, heeft u een milieuvergunning?		
8. Weet u aan welke eisen de propaantank moet voldoen?		
9. Wordt uw propaantank regelmatig gekeurd?		
10. Weet u de minimale afstand tussen de propaantank en andere objecten en voldoet u hieraan?		
11. Weet u wie uw propaantank moet keuren?		
12. Weet u waaraan de ruimte waarin gasflessen staan opgeslagen moet voldoen ?		
13. Weet u wat op de gasflessen moet staan?		
14. Geeft u aan uw gasten voorlichting met betrekking tot een veilig gebruik van gas?		
15. Weet u wat onder gevaarlijke stoffen wordt verstaan?		
16. Kent u de pictogrammen van gevaarlijke stoffen?		
17. Weet u aan welke vereisten de opslag van gevaarlijke stoffen moet voldoen?		
18. Heeft u een actuele risico-inventarisatie voor legionellapreventie?		
19. Heeft u een actueel beheersplan?		
20. Laat u tenminste 2 maal per jaar 2 aërosolvormende tappunten onderzoeken?		
21. Houdt u een legionellalogboek bij?		
22. Heeft u uw gasten geïnformeerd over de maatregelen die zij kunnen nemen inzake legionellapreventie?		
23. Worden uw blusmiddelen regelmatig gekeurd?		
24. Weet u aan welke brandveiligheidseisen u moet voldoen?		
25. Heeft u een brandmeldinginstallatie nodig?		
26. Heeft u een ontruimingsplan?		
27. Zijn alle versieringen in uw gebouw brandwerend of geïmpregneerd?		
28. Houdt u regelmatig brandoefeningen?		
29. Weet u waar de waterputten op terrein zijn?		
30. Zijn alle nooduitgangen duidelijk aangegeven en vrij te gebruiken?		
31. Verkoopt u alcohol?		
32. Heeft u een horecaverunning?		
33. Heeft u voldoende personen met Sociale Hygiëne?		
34. Zijn alle ruimtes voor medewerkers rookvrij?		
35. Wordt er op kantoor gerookt?		
36. Heeft u een bedrijfsaansprakelijkheidsverzekering?		
37. Weet u hoe u de gevolgen van een aansprakelijkheidsstelling kunt beperken?		

	Ja	Nee
38. Is er een actueel calamiteitenplan?		
39. Zijn alle medewerkers op de hoogte van het calamiteitenplan?		
40. Is er een crisisteam samengesteld?		
41. Wordt er regelmatig op basis van het calamiteitenplan getraind?		
42. Heeft u een ongevalregistratie?		
43. Zijn er afspraken met hulpdiensten?		
44. Kent u het bestemmingsplan waarin uw bedrijf is opgenomen?		
45. Heeft u alle bouwvergunningen?		
46. Weet u wat u moet doen indien er legionella wordt vastgesteld?		
47. Bent u op de hoogte van de HACCP eisen?		
48. Houdt u een periodiek microbiologisch monsteronderzoek inzake de voedselveiligheid?		

Score

Indien u niet alle 46 vragen met 'ja' heeft kunnen beantwoorden, raden wij u aan om met betrekking tot de vragen die u met 'nee' heeft beantwoord de informatie in dit actieplan na te lezen en indien nodig de nodige maatregelen te nemen.

Vragen:

1 t/m 5, 42	hoofdstuk 1
6 t/m 17	hoofdstuk 2
18 t/m 22, 46	hoofdstuk 3
23 t/m 30	hoofdstuk 4
31 t/m 33	hoofdstuk 5
34 en 35	hoofdstuk 6
36 en 37	hoofdstuk 9
38 t/m 43	hoofdstuk 8
44 en 45	op te vragen bij de gemeente
47 en 48	hoofdstuk 7

1 Attractie- en Speeltoestellen

Dit hoofdstuk behandelt de eisen die door het Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen (WAS) aan ondernemers worden gesteld om de veiligheid van de speeltoestellen te kunnen garanderen. Als een ondernemer niet aan deze eisen voldoet, betekent dit dat er sprake is van een overtreding, wat een strafbaar feit is.

1.1 Wetgeving speeltoestellen

Speeltoestellen en attractietoestellen moeten veilig zijn en aan de wettelijke eisen voldoen. Dit draagt bij aan het voorkomen van ongelukken. Kinderen kunnen bekneld raken, er kan verstikkingsgevaar optreden of er kunnen ongelukken gebeuren door een te harde ondergrond of achterstallig onderhoud. Daarom stelt het Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen (WAS) eisen aan speeltoestellen. Enerzijds mag het speeltoestel zelf geen aanleiding vormen voor ongelukken en anderzijds moet er rekening worden gehouden met het gedrag van het publiek. Met dit laatste wordt bedoeld het gebruik van het toestel anders dan de bestemming maar redelijkerwijs te verwachten. De eisen van het WAS richten zich vooral op het terugbrengen van niet-aanvaardbare risico's, aangezien spelen op zich altijd enige vorm van risico met zich mee zal brengen. De Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) houdt toezicht op de naleving van deze wetgeving.

1.2 Wat is een speeltoestel?

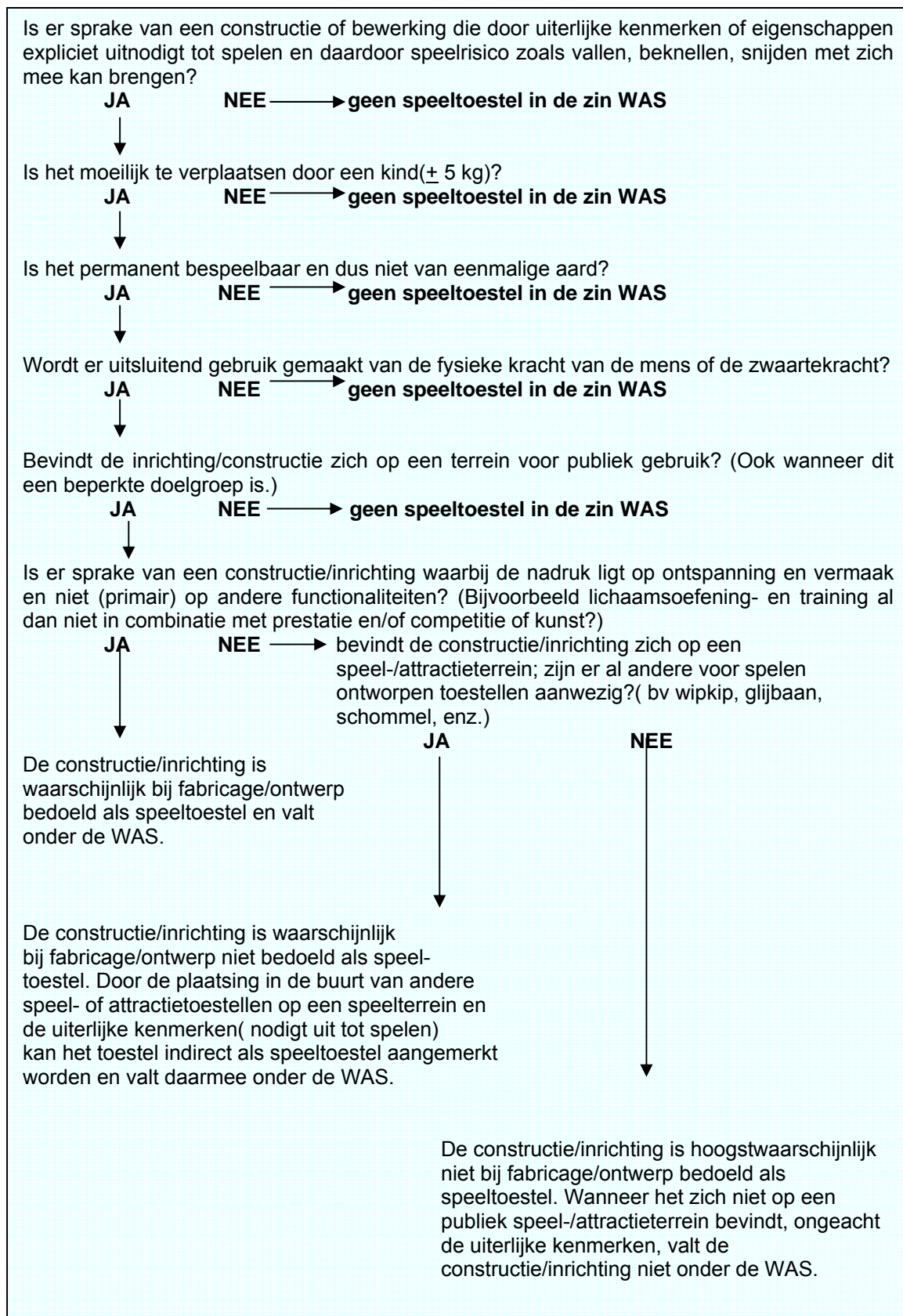
In het WAS is de definitie van een speeltoestel: een inrichting bestemd voor vermaak of ontspanning waarbij uitsluitend van de zwaartekracht of van fysieke kracht van de mens gebruik wordt gemaakt. Spelen is veelal een bezigheid voor opgroeiende kinderen, waarbij zij lichamelijke en sociale vaardigheden kunnen ontwikkelen. Spelen is vooral gericht op vermaak, recreatie en ontspanning.

Het onderscheid met attractietoestellen is dat bij deze toestellen het voortbewegen van personen een belangrijk kenmerk is. Voor speeltoestellen geldt dat niet alle elementen van het spel worden gekenmerkt door voortbeweging. Ook een zandbak of een ballenbak zijn speeltoestellen in de zin van de WAS.

Een speeltoestel gehaald bij het tuincentrum voor huishoudelijk gebruik is geen WAS speeltoestel maar een speelgoed speeltoestel een zogenaamde activity toy. Deze categorie voldoet niet aan het gestelde in het WAS. Het is herkenbaar door onder andere de aanwezigheid van het CE teken op de verpakking.

Het schema op de volgende pagina kan houvast bieden bij het bepalen of een inrichting als een speeltoestel onder het WAS valt of niet. Het stroomschema zal mogelijk niet in alle gevallen uitsluitend kunnen geven. In dergelijke gevallen en bij twijfel is het raadzaam om de VWA om advies te vragen of te kijken op de website www.vwa.nl.

Schema 1: Bepaling speeltoestel

Om het schema 'Bepaling speeltoestel' te verduidelijken volgen een aantal voorbeelden van speeltoestellen die op basis van het schema onder het WAS vallen:

- Producten/ inrichtingen/constructies die niet primair als speeltoestel zijn ontworpen en verhandeld met speelwaarden en bijbehorende risico's en **op** een speelterrein geplaatst bijvoorbeeld een oude boot of auto of kunstobject.
- Op speelterreinen (doelbewust) geplaatste natuurlijke materialen die zijn bewerkt (gelakt, opengewerkt, enz.) of verwerkt in een constructie/opstelling met meerdere/ andere (natuurlijke) materialen én door deze bewerking of verwerking expliciet uitnodigen tot 'spelen.'
- Zandbakken en ballenbakken op een (speel-)terrein voor (beperkt) publiek gebruik.
- 'Activity toys' die zich op een (speel-)terrein bevinden waar publiek speelgebruik mogelijk is, bijvoorbeeld in de kinderopvang, bij horecagelegenheden en bij winkels.
- Luchtkussens, glijkussens, kantelmuren, grote opblaasbare speelkasten, voorzien van een motorische component die niet bijdraagt aan de voortbeweging van personen, met een duidelijk speelelement (springen, rennen, klimmen) en die niet enkel omheining/begrenzing zijn van een activiteit.
- Klimwanden, trampolines (zonder elektronische aanspanner) wanneer deze geplaatst zijn op een speelterrein of onderdeel zijn van een speeltoestel. Klimwanden, trampolines, luchtkussens, etc. op braderieën vallen onder het WAS wanneer deze bespeelbaar zijn voor publiek en er sprake is van een inrichting/constructie die bij het ontwerp bedoeld is om meerdere keren te kunnen worden opgezet en gebruikt(dus niet eenmalig).
- Toestellen die mogelijk bestaan uit enkel natuurlijke materialen (maar wel in de constructie verwerkt zijn en hierdoor expliciet uitnodigen tot spelen) en bijvoorbeeld geplaatst zijn in zogenaamde 'speelbossen'.
- Skelterbanen, rodelbanen die niet motorisch zijn aangedreven en skateboardbanen.
- Veerpontjes, vlotten die zich op een publiek speelterrein bevinden en waarbij de nadruk van het gebruik ligt op spelen en niet op transport.
- (Functioneel) meubilair in de kinderopvang met een speelelement.
- Bungee/bungyjumpen; het eraf springen is het speelelement en de constructie die direct verbonden is aan dit speelelement valt als speeltoestel onder het WAS (De veiligheid van de hijskraan valt onder het Warenbesluit Machines, de arbeidsinspectie is de toezichthoudende instantie.)
- Waterglijbanen en waterspeeltoestellen (geen decoratieve materialen zoals een waterspuitende olifantskop).

NB Ook speeltoestellen die verhuurd of gehuurd worden en beschikbaar zijn voor publiek vallen onder het WAS.

Niet onder het WAS vallen als speeltoestel:

- Tijdelijk geconstrueerde bespeelbare objecten, die als element van hun spel door kinderen onder toezicht worden vervaardigd zoals bouwspeelplaatsen.
- Kunstobjecten die buiten een speelterrein zijn geplaatst ongeacht hun uiterlijke kenmerken.
- Natuurlijke materialen op speelterreinen die niet doelbewust zijn geplaatst met het oogmerk spelen en niet expliciet uitnodigen tot spelen (door bijvoorbeeld een bewerking) zoals boomstammen.
- Speeltoestellen of spelinrichtingen die worden gebruikt in een huishoudelijke omgeving(particulier gebruik).
- Functioneel meubilair zonder speelelement.
- Hobbeldieren, loopwagens, kleine fietsjes, stapelbare blokken, los te plaatsen zandbaktafels, enz.
- Veerpontjes, vlotten die niet geplaatst zijn op een speelterrein.

- Krat stapelen buiten een speelterrein (bv. op braderieën, outdoorterrein, enz.).
- Toestellen/inrichtingen ten behoeve van outdooractiviteiten (ook abseilen, tokkelen) buiten speelterreinen.
- Toestellen/inrichtingen ten behoeve van zeskamp en spel buiten speelterreinen (behalve luchtkussens die onderdeel zijn van spelen).
- Militaire klimobjecten, trimparcoursen, stormbanen, die ook als zodanig gebruikt worden buiten speelterreinen.
- Toestellen/inrichtingen die primair zijn bestemd voor sportuitoefening en geplaatst zijn op voor sportoefening bestemde locaties (sporthallen, gymzalen, speellokalen op scholen).
- Toestellen/inrichtingen die specifiek ontwikkeld en toegepast worden voor therapeutische doeleinden.
- Speeltoestellen die al dan niet ontworpen zijn voor de particuliere huishouding en toegepast worden in de particuliere huishouding (waaronder activity toys).
- Niet aangepaste (geen toegevoegde speelwaarde en bijbehorende risico's hebbende) pannakooien, basketbaldoelen, volleybalinrichtingen, voetbaldoelen op en buiten speelterreinen.

1.3 Verplichtingen met betrekking tot speeltoestellen

Het is duidelijk wat het WAS onder een speeltoestel verstaat. Van belang hierbij is aan welke verplichtingen de speeltoestellen moeten voldoen.

1.3.1 Verplichtingen van de fabrikant/importeur

Waar in de onderstaande tekst over fabrikant wordt gesproken, worden ook de importeurs of de in Nederland gevestigde gemachtigde(n) van de fabrikant bedoeld. Het betreft diegene die een speeltoestel fabriceert of in ons land in omloop brengt. Daaronder vallen dus ook verenigingen of gemeenten die hun eigen speeltoestellen samenstellen en opbouwen.

De fabrikant moet een speeltoestel zodanig ontwerpen en vervaardigen dat het veilig is. Speeltoestellen moeten voldoen aan de voorschriften met betrekking tot ontwerp en vervaardiging zoals genoemd in de bijlage I van het WAS. Deze voorschriften bevatten algemene eisen om de veiligheid van de toestellen te waarborgen.

In het WAS wordt aangegeven dat normen kunnen worden aangewezen. Het volgen van de normen is echter niet verplicht. Maar wanneer een toestel wel voldoet aan deze normen dan levert dat het vermoeden op dat het toestel voldoet aan de algemene veiligheidseisen van het WAS. Dit is van belang bij een eventuele aansprakelijkheidsstelling.

- **Keuren van een speeltoestel**

Elk nieuw type speeltoestel dient gekeurd te worden door een aangewezen keuringsinstantie (AKI). Het WAS laat zich niet uit over wie de keuring moet laten verrichten. Dit kan zowel de fabrikant als de importeur zijn. Mochten geen van beide de keuring laten uitvoeren dan verplaatst deze verplichting zich naar de uiteindelijke beheerder. Men dient één exemplaar van het nieuwe speeltoestel ter keuring aan te bieden bij een AKI. Deze onderzoekt het speeltoestel, het technische constructiedossier en de gebruiksaanwijzing. Vervolgens vergewist deze zich ervan of het speeltoestel is vervaardigd in overeenstemming met een technisch constructiedossier. Er kan worden volstaan met de keuring van een typekenmerkend monster. In het geval daarvoor een certificaat van goedkeuring is afgegeven door de AKI kunnen alle toestellen die overeenkomstig zijn vervaardigd, zonder nadere keuring worden voorzien van een merk van goedkeuring.

Aanpassingen aan het speeltoestel waardoor deze niet meer identiek aan het oorspronkelijk gekeurde typekenmerkende exemplaar vervaardigd worden, dienen aan

de AKI bekend gemaakt te worden. Deze beslist vervolgens of een tussentijdse keuring noodzakelijk is.

- **Opstellen en bewaren van het technisch constructiedossier**

De fabrikant moet een technisch constructiedossier opstellen, bewaren en ter beschikking houden van een AKI tot minstens 10 jaar na de verkoop van het laatste speeltoestel van de betreffende serie.

- **Elk speeltoestel moet voorzien zijn van een gebruiksvorschrift**

Elk speeltoestel dient vergezeld te gaan van een Nederlandstalige gebruiksaanwijzing, die de beheerder van het toestel in staat stelt het toestel zodanig te installeren, te (de)monteren, te doen gebruiken, te inspecteren en te onderhouden, dat het toestel geen gevaar oplevert.

- **Het markeren van het speeltoestel**

Speeltoestellen moeten voorzien zijn van de volgende opschriften welke onuitwisbaar en onlosmakelijk op of in het speeltoestel zijn aangebracht:

- de naam en het adres van de fabrikant of importeur;
- het bouwjaar;
- de serie- of typeaanduiding;
- het serienummer.

1.3.2 Verplichtingen van de beheerder

Beheerders zijn diegenen die het speeltoestel beschikbaar hebben en feitelijk aan de gebruiker ter beschikking stellen. Onder het begrip valt als gevolg van het WAS ook het (ver)huren van een speeltoestel.

- **Het veilig (laten) installeren en (laten) verrichten van onderhoud**

De beheerder dient ervoor te zorgen dat het speeltoestel zodanig wordt geïnstalleerd en onderhouden dat er bij gebruik geen gevaar voor de gezondheid of veiligheid van personen bestaat. Daarbij dient bedacht te worden dat deze plicht, behalve bij deugdelijke montage en installatie, ook inhoudt dat gelet wordt op omgeving en bodemgesteldheid (zie ook 1.3.3). Een goedgekeurd toestel kan alleen veilig worden geïnstalleerd als met deze factoren rekening wordt gehouden. Meestal worden de eisen die aan de bodemgesteldheid en omgeving worden gesteld, in de gebruiksaanwijzing van een speeltoestel vermeld.

- **Het (laten) inspecteren van speeltoestellen die al in gebruik zijn**

Speeltoestellen die al in gebruik zijn moeten regelmatig worden geïnspecteerd en op peil gebracht worden conform de veiligheidsvoorschriften.

- **Het opstellen, bijhouden en bewaren van een logboek**

Elk speeltoestel moet voorzien zijn van een logboek. In het logboek moeten gegevens zijn opgenomen omtrent: de fabrikant/importeur, de installateur, de eigenaar en de beheerder, de kenmerken van het speeltoestel, de keuringen of onderzoeken die hebben plaatsgevonden, resultaten van eigen inspecties en onderhoud en ongevallen. Veel fabrikanten van speeltoestellen leveren een logboek bij hun producten. Voor speeltoestellen die al in gebruik zijn, moet een logboek worden aangemaakt. De beheerder van het speeltoestel houdt het logboek bij en bewaart dit. Een voorbeeld logboek is te vinden in bijlage 1 van dit Actieplan.

Het logboek dient tenminste de volgende informatie te bevatten:

A) Identificatie van het speeltoestel

- Naam en adres van de eigenaar van het toestel.
- Naam en adres van degene die het toestel beheert.
- Beschrijving van het speeltoestel, bij voorkeur met foto.
- Naam van de fabrikant of importeur.
- Bouwjaar
- Typenummer
- Serienummer, voor zover van toepassing.

B) Aantekeningen betreffende inspecties en het onderhoud

- Datum en tijdstip van de inspecties en het onderhoud en gegevens over de uitvoerder.
- Geconstateerde gebreken of veranderingen in de staat van het toestel en de reparateur.
- Vervanging van belangrijke onderdelen en gegevens over de leverancier van deze onderdelen.

C) Gegevens over ongevallen die verband houden met het toestel

- De oorzaak of de vermoedelijke oorzaak.
- Opgetreden persoonlijk letsel.
- De naar aanleiding van het ongeval door de beheerder genomen maatregelen ter voorkoming van herhaling.

1.3.3. Bodemmateriaal

De beheerder van de speeltoestellen is naast het deugdelijk monteren en installeren van speeltoestellen ook verantwoordelijk voor de kwaliteit van de speelomgeving en de bodemgesteldheid. Dit betekent bijvoorbeeld dat er geschikt bodemmateriaal met voldoende valdemping moet worden gebruikt. En dat de beheerder regelmatig controleert of gebruik van het toestel nog steeds veilig is en eventueel onderhoud verricht.

Normen

Valdempend materiaal moet worden aangelegd bij speeltoestellen met een valhoogte van meer dan 600 mm. Er bestaat een relatie tussen de valhoogte van het speeltoestel en het te gebruiken bodemmateriaal. In de onderstaande informatieve tabel worden voorbeelden van valdempend materiaal en de corresponderende valhoogte genoemd. Omdat valdemping van meerdere factoren afhangt geeft deze tabel alleen een indicatie.

Materiaal	Omschrijving/ korrelgrootte [mm]	Minimale diepte [mm]	Maximale valhoogte [mm]
gras/ aarde			<1000
boomschors	20 – 80		
houtsnippers	5 – 30	300	<3000
zand	0.2 – 2		
grind	2 – 8		
overig			< geteste kritische valhoogte

Kopie van tabel A.1 uit de norm NEN-EN 1177.

Andere eisen die van invloed zijn op het veilig spelen op een speeltoestel:

- De ondergrond bij speeltoestellen moet vrij zijn van scherpe onderdelen of andere gevaarlijk objecten.
- De ondergrond mag geen beknelling veroorzaken.
- Bij los materiaal moet er 200 mm extra laagdikte worden gelegd dan nodig zou zijn voor voldoende valdemping (om rekening te houden met het uitlopen van het materiaal).
- Materialen zonder significante valdemping (zoals steen, beton, asfalt) mogen alleen buiten het valgebied gebruikt worden.
- De leverancier van het bodemmateriaal moet instructies meegeven over de correcte installatie, onderhoud en inspectie van procedures. Het materiaal moet voorzien zijn van een label of geschreven informatie over de identificatie en eigenschappen.
- Het impactgebied (valgebied) van een speeltoestel is het gebied dat kan worden geraakt door een gebruiker wanneer deze valt. Wanneer de vrije valhoogte van het speeltoestel tussen de 0,6 m en 1,5 m is, dan dient de afmeting van het impactgebied 1,5 m rond het toestel te zijn. Wanneer de vrije valhoogte van het speeltoestel tussen de 1,5 m en 3,0 m is, dan dient de afmeting van het impactgebied $\frac{2}{3}$ x de vrije valhoogte + 0,5 m rond het toestel te zijn.
- De vrije valhoogte van een speeltoestel mag niet meer dan 3 meter zijn.
- Het impactgebied moet vrij zijn van obstakels die letsel kunnen veroorzaken.

1.4 Meest voorkomende speeltoestellen

Met betrekking tot de speeltoestellen die het meest voorkomen op recreatieterreinen volgen hieronder de specifieke eisen die aan de betreffende speeltoestellen worden gesteld.

1.4.1 Doelen

Er zijn verschillende soorten doelen:

- **Kanteldoelen**
Doelen die meestal op trapveldjes staan en die kunnen kantelen. Het idee er achter is dat de ene kant van het doel hoger is dan de andere kant. Je kunt dan dus zelf kiezen of je met een groot doel of een klein doel wilt spelen. Je kunt de doeltjes overal neerzetten en zo het veld groter of kleiner maken.
- **Verankerde sportdoelen**
Deze doelen staan meestal op sportvelden.
- **Klimdoelen**
Deze doelen hebben aan de achterkant of zijkanten een klimrek of een andere speelfunctie.

Kanteldoelen en sportdoelen worden niet beschouwd als speeltoestel en vallen niet onder het Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen maar onder de 'gewone' Warenwet en de richtlijn algemene productveiligheid. Er zijn afzonderlijke Europese normen waarin doelen worden beschouwd als sporttoestel (voetbal-, handbal-, en hockeydoelen). Doelen waar aan de achterkant een klimrek of een andere speelfunctie is, worden wel gezien als speeltoestel. Deze doelen worden beoordeeld als klimtoestel.

Doelen kunnen gevaarlijk zijn omdat kinderen aan de doelpaal gaan hangen. Het doel kan dan snel kantelen en valt. Ook in Nederland hebben er op deze manier dodelijke ongevallen plaatsgevonden.

Adviezen

- Om voetbeklemming te voorkomen moeten de zijden van de mazen van het net afmetingen hebben van minder dan 80 of meer dan 200 mm.
- Een stevige verbinding met de grond is noodzakelijk. Hangen en heen en weer zwaaien aan de bovenlat is immers een voorzienbaar gebruik.

- Doelen mogen niet omvallen als die horizontaal belast worden met een flinke kracht (950 N, zie EN 748, EN 749 en EN 750).
- Semi-verplaatsbare en verplaatsbare doelen mogen niet door kinderen losgemaakt kunnen worden.
- De bevestigingspunten van netten mogen alleen aan de achterkant van de doelpalen en de doellat voorkomen.

1.4.2 Draaitoestel

Een draaitoestel ofwel draaimolen is een toestel waar de gebruiker om zijn verticale as draait. Er zijn verschillende uitvoeringen:

- Draaitoestel met draaiplateau waarop de gebruiker kan staan of zitten (draaiplateau of loopschijf).
- Draaiplateau zonder zitjes of handgrepen (reuzenschijf).
- Draaitoestel zonder plateau maar met zitjes of stepjes die vast zitten aan de as (draaimolen, draaikruis).
- Draaitoestel met opgehangen steun (zweefmolen).
- Draaitoestel dat door een fietsmechanisme wordt aangedreven en waarvan de wielen op de grond rijden (fietsdraaimolen).

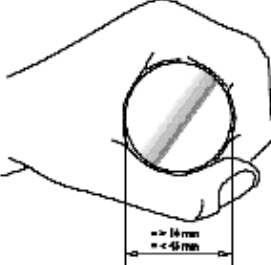
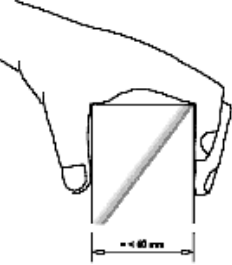
Voor draaitoestellen gelden er extra eisen, namelijk EN 1176-5: Aanvullende bijzondere veiligheidseisen en beproevingsmethoden voor draaitoestellen. De norm behandelt onder andere de veiligheidsruimten, handvatten, laadvermogen, onder een hoek staande draaischijven en valhoogte.

Vallen

- De vrije valhoogte mag niet meer dan 1000 mm bedragen. Deze wordt gemeten vanaf het draaiplateau of het zitje tot aan de grond.
- De valruimte van een draaitoestel is 2000 mm rondom het toestel. Bij de reuzenschijf is dit 3000 mm. Er mogen geen obstakels in de valruimte zijn. De bodem moet, wat schokabsorptie betreft, geschikt zijn voor de maximale vrije valhoogte van het toestel. Minimaal moet de bodem voldoen aan een valhoogte van 1000 mm.
- Een draaitoestel mag niet te hard draaien. De maximum snelheid aan de rand is 5 m/s. Dit is de normale ren-snelheid van kinderen.
- Verder adviseren wij een goede rugleuning bij zitjes. Deze is minimaal 250 mm hoog.

Handgrepen en handsteunen

Ook een voldoende houvast van de handen kan vallen voorkomen.

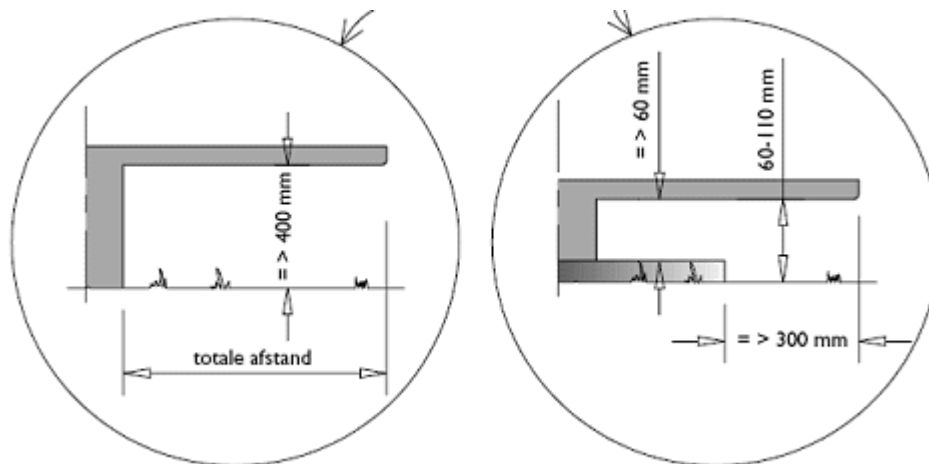
Handgreep	Handsteun
	
Doorsnede van een handgreep moet tussen de 16 en 45 mm zijn in elke richting.	Doorsnede van een handsteun mag maximaal 60 mm breed zijn.

Figuur 1. Handgrepen en handsteunen (Bron: Handboek veiligheid van speelgelegenheden.)

Beknelling

Beknelling kan vooral voorkomen onder het draaiplateau of onder de zitjes en bij de as. Ook beklemming van haren en koordjes moet voorkomen worden.

- Bij draaitoestellen zonder meedraaiend plateau moet er minimaal 400 mm ruimte zijn tussen de bodem en het laagste punt. Dit is meestal de onderkant van het zitje.
- Bij een verzonken draaiplateau moet de afstand tussen de onderkant van het draaiplateau of daaronder aangebrachte bescherming en de bodem minder zijn dan 6 mm.
- Bij een meedraaiend plateau moet de afstand tussen de onderkant van het plateau en de bodem of meer zijn dan 400 mm of tussen de 60 en 110 mm zijn. Deze ruimte moet minimaal tot 300 mm in de richting van de as doorlopen (zie tekening). voor de reuzenschijf geldt dat de afstand tot de grond minimaal 300 mm moet zijn bij los bodemmateriaal (zand, grind of houtsnippers) en 400 mm bij vast bodemmateriaal;

Figuur 2: (Bron: Handboek Veiligheid van speelgelegenheden.)

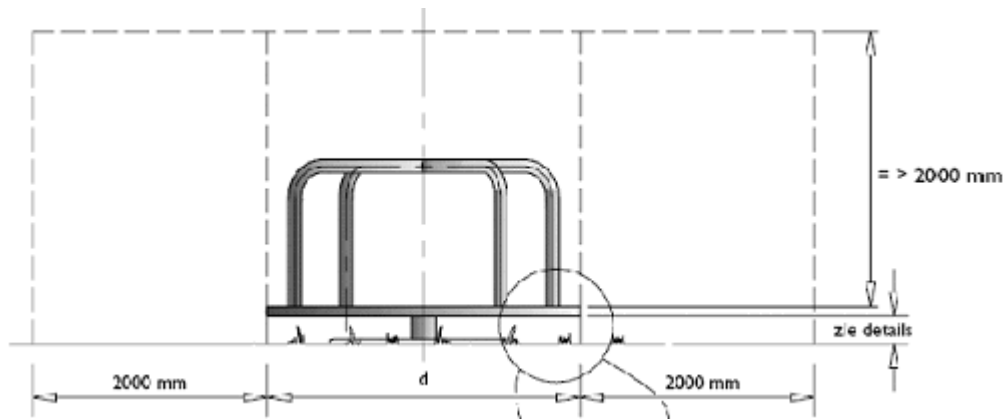
- Er mogen geen gaten in het draaiplateau zitten die vingerbeknelling opleveren.
- Kettingen of tandwielen van fietsjes in een fietscarroussel moeten afgeschermd worden. Openingen hierin mogen niet groter zijn dan 5 mm. De openingen tussen trappers en andere componenten waar deze langs bewegen moeten minimaal 12 mm zijn. Een vrijlooptmechanisme moet aanwezig zijn.
- Ten opzichte van elkaar bewegende onderdelen van draaitoestellen moeten onbereikbaar zijn voor de gebruiker. Een goede oplossing daarbij is bijvoorbeeld een centraal stilstaand handwiel waaromheen een draaiplateau draait.

As

De as mag maximaal 5° afwijken van de verticaal.

Botsen

- Bij het gebruik van een draaitoestel kan een kind de beweging niet makkelijk stoppen. Er is sprake van een zogenaamde gedwongen beweging. Een draaitoestel heeft daarom een vrije ruimte. Voor draaitoestellen hebben de valruimte en de vrije ruimte dezelfde afmeting. De vrije ruimte van een draaimolen is een cilinder van minimaal 2000 mm rondom het toestel. Deze cilinder is 2000 mm hoog vanaf het zitje of de draaischijf gemeten. Er mogen geen obstakels staan in de vrije ruimte. Ook mag deze ruimte niet overlappen met vrije ruimtes van andere toestellen of looppaden doorkruisen.

Figuur 2: Draaitoestel (Bron: Handboek Veiligheid van speelgelegenheden.)

- De maximale maat voor een stoeltjesdraaimolen is 2000 mm. Hierdoor wordt de kans verkleind dat kinderen door het ronddraaiende frame geraakt worden.
- De zitjes moeten schokabsorberend zijn.
- Er mogen geen onderdelen uitsteken buiten de omtrek van het draaiplateau.
- Voor zweefmolens geldt dat de zitjes niet met starre verbindingen opgehangen mogen worden, maar bijvoorbeeld met kettingen of touwen opgehangen moeten worden. Alle zitjes moeten even hoog hangen.
- Alle randen en hoeken die ronddraaien moeten afgerond zijn op minimaal 5 mm om snijwonden te voorkomen.
- Fietsjes van een fietscarroussel moeten een vrijloop hebben zodat kinderen die niet willen of kunnen trappen toch mee kunnen rijden op de carroussel.
- Een draaiplateau zonder houvast of zitje (reuzenschijf) moet rond zijn en de as moet in het midden zitten. Het oppervlak van de schijf moet egaal zijn zonder obstakels.

Stabiliteit

Bij draaitoestellen zonder draaiplateau moeten er minimaal 3 zitjes of andere gebruiksmogelijkheden aan het draaitoestel zitten. Deze moeten op gelijke afstand van elkaar zitten. Draaitoestellen moeten stevig verankerd staan. Controleer regelmatig of het toestel nog stabiel staat door het aan één zijde te belasten en het vervolgens rond te draaien. Het toestel mag nu geen ongewenste bewegingen maken.

Lagers

De lagers van een draaitoestel zijn heel belangrijk. Een draaitoestel moet namelijk makkelijk door kinderen in beweging gezet kunnen worden. Lagers moeten goed afgeschermd worden om te voorkomen dat er stof of zand in komt waardoor het toestel vast kan lopen. Een voorbeeld van een inspectiepunt staat in het logboek.

1.4.3 Evenwichtsbalk

Er bestaan verschillende soorten evenwichtsbalken: statische ronde of vierkante balken, draaiende balken of wiebelbalken op veren. Evenwichtsbalken op veren worden gezien als wip en moeten ook voldoen aan de eisen die aan een wip gesteld worden (zie 1.4.11). Voor evenwichtsbalken zijn er extra aanvullende adviezen.

Adviezen

- Om voetbeklemming onder de balk te voorkomen moet de afstand tussen de onderkant van de balk en de grond minimaal 12 cm zijn. Dit is vooral van belang voor balken die op veren staan.

- Een goede breedte voor een evenwichtsbalk is minimaal 10 cm. "Echte" evenwichtsbalken zijn ook 100 mm breed.
- De valhoogte van een evenwichtsbalk is meestal lager dan 60 cm. Bij deze valhoogte mogen er obstakels in de valzone staan. Toch adviseren wij eventuele obstakels in de valruimte te verwijderen.
- Een vrije ruimte is niet nodig omdat er geen sprake is van een gedwongen beweging.
- Een evenwichtsbalk met horizontale draaias moet excentrisch gelagerd zijn.

1.4.4. Glijbaan

Er zijn verschillende soorten glijbanen:

- Glijbanen voor 1 persoon met rechte, golvende of spiraalvormige glijgoten.
- Glijbanen met glijgoten voor meer personen al dan niet met glijgoten die gescheiden zijn door een rug.
- Glijbanen op een frame of opgenomen in een glooiend terrein of zelfstandig staande glijbanen.
- Glijbanen met open of gesloten glijgoten (tunnelglijbanen).

Er worden specifieke eisen aan glijbanen gesteld, namelijk **EN 1176-3**: Speeltoestellen - deel 3: aanvullende bijzondere veiligheidseisen en beproevingsmethoden voor glijbanen.

Een glijbaan bestaat doorgaans uit een trap, een startsectie, een glijgoot en een uitloop. De eisen aan de verschillende onderdelen worden hieronder beschreven.

Trappen

Trappen worden in de Europese normen voor speeltoestellen (**EN 1176-1**) gedefinieerd als hoofdtoegangsmiddel, dat treden bevat, waarlangs een gebruiker naar boven of naar beneden kan gaan. Daarbij staat dat een trap meestal een helling heeft van 15° tot 60° ten opzichte van de horizontaal.

Om de kans op vallen van een trap tot een minimum te beperken moeten deze aan een aantal punten voldoen:

- de hellingshoek van de trap moet constant zijn en de trappen moeten minstens drie treden bezitten.
- de treden moeten op gelijke afstand van elkaar zitten en nagenoeg horizontaal zijn (tot op $\pm 3^\circ$).
- de treden moeten minimaal 140 mm diep zijn zodat kinderen rechtop kunnen staan op de treden.
- vanaf boven gezien mag er geen speet zitten tussen de traptreden.

Trappen hoger dan 1 meter en met een hellingshoek van meer dan 45°

Hoge steile trappen moeten leuninggen hebben om de gebruiker te helpen het evenwicht te bewaren.

Trappen hoger dan 2 meter

Trappen die hoger zijn dan 2 meter moeten een bocht maken van minstens 90°. Dit kan door draaiingen of door het gebruik van overlopen. Tussenliggende overlopen moeten minstens even breed zijn als de trap en minstens 1 meter lang.

Makkelijk toegankelijke toestellen

Toestellen voor kinderen jonger dan 36 maanden, moeten leuninggen hebben die beginnen bij de eerste trede. De maximale hoogte van de eerste trap totdat deze een hoek of bocht maakt is 2,5 meter. Hogere trappen moeten van richting veranderen.

Verstikking en beklemming

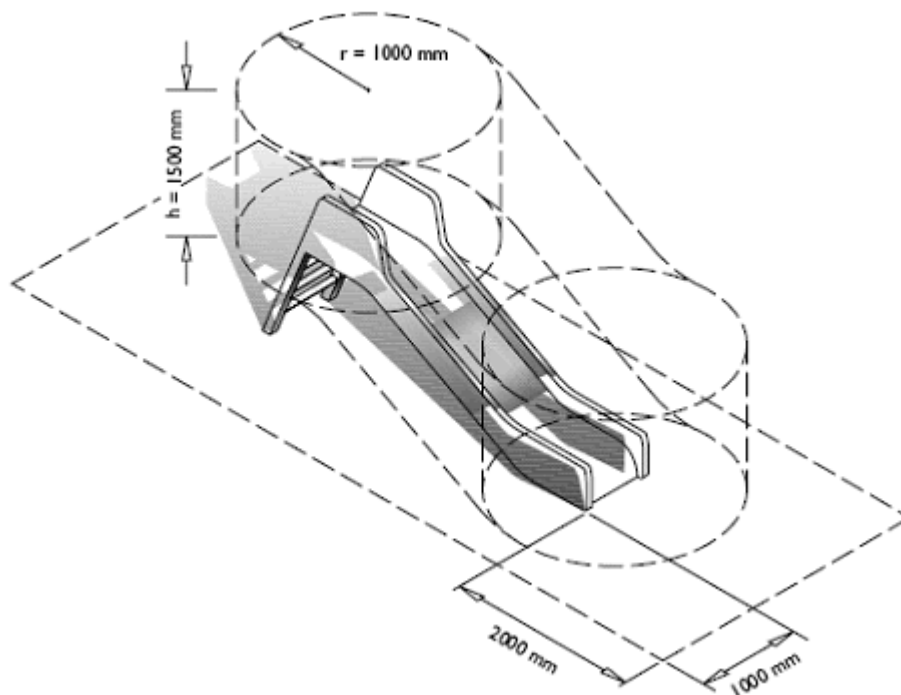
In glijbanen mogen geen spleten of v-vormen voorkomen. Hierachter kunnen namelijk koordjes van een capuchon, jas of trui blijven haken als het kind naar beneden glijdt. Spleten en v-vormen moeten daarom goed afgedicht worden. Bovenaan de glijgoot zitten vaak de grootste gevaren. Bij twijfel of een koordje van een jas vast kan blijven hangen, test dit dan met een touwtje met een knoop eraan of vraag een inspectiebureau hiernaar te kijken. Ook glijbanen die uit verschillende delen bestaan, zoals de lattenglijbanen, kunnen beklemminggevaar opleveren. Inspecteer deze daarom goed. Beklemmen van het lichaam is mogelijk in te smalle tunnelglijbanen. De binnendiameter van de buis moet minstens 750 mm zijn.

Eisen aan de bodem

De vrije valhoogte van een glijbaan mag niet meer dan 3 meter zijn. Dit moet worden gemeten vanaf het hoogste platform of het begin van de glijbaan tot aan de grond. Bij een tunnelglijbaan is een val vanuit de baan niet mogelijk. Deze glijbanen mogen dan ook hoger zijn dan 3 meter.

De valruimte is 1 meter naast de glijbaan en 2 meter achter de uitloop (zie de tekening hieronder). Als de gebruiker tot stilstand komt op de glijbaan zelf dan mag de 2 meter ingekort worden tot 1 meter.

Er mogen geen obstakels zoals hekken, paaltjes of andere toestellen in de valruimte staan. Wel moet de valruimte voldoende schok absorberen. Hoewel de uitloop een hoogte heeft van maximaal 350 mm, moet er toch bodemmateriaal liggen dat geschikt is voor een valhoogte van minimaal 1 meter.

Figuur 3: Glijbaan (Bron: Handboek Veiligheid van speelgelegenheden.)

1.4.5 Kabelbaan

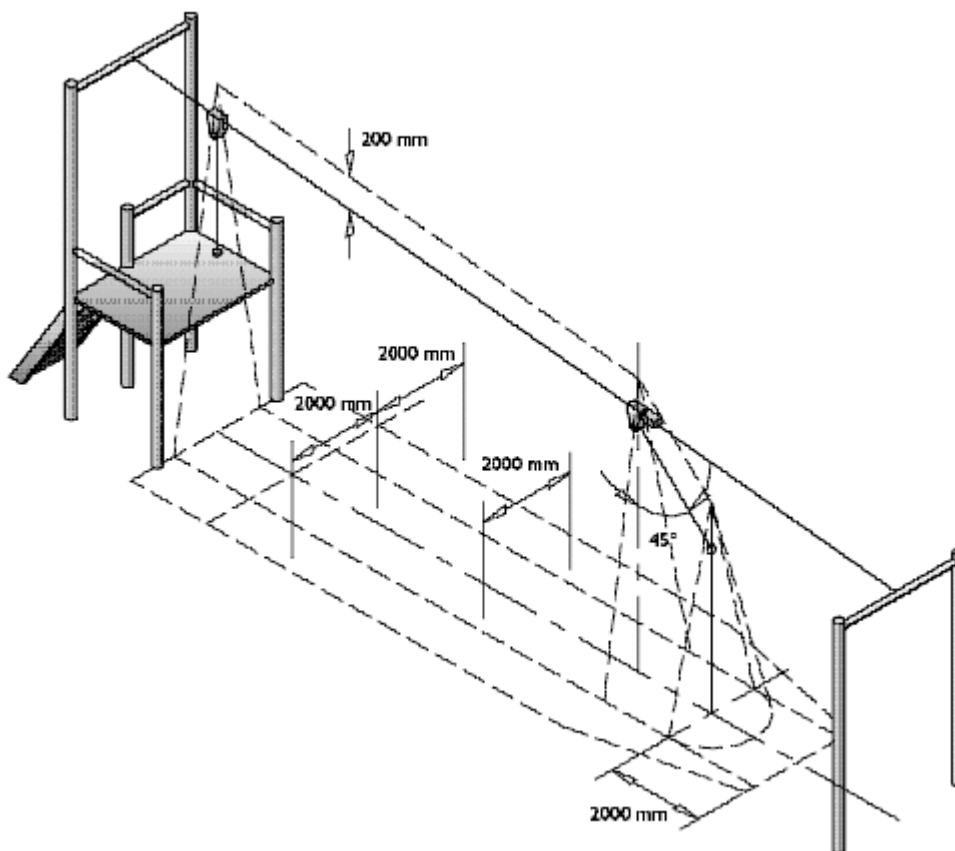
Met een kabelbaan kun je staand, zittend of hangend van de ene naar de andere kant zweven. Het zitje zit met een katrol vast aan een kabel die tussen 2 punten opgehangen is. Voor kabelbanen gelden extra aanvullende eisen, namelijk **EN 1176-4**: Aanvullende bijzondere veiligheidseisen en beproevingsmethoden voor kabelbanen.

Katrol

De katrol of loopkat is de verbinding van het zitje aan de kabel. Bij de katrol kan afklemming optreden. Scherm daarom de openingen goed af zodat er geen vingers tussen kunnen komen. De katrol mag niet los kunnen komen bij gebruik.

Kabel

Kies voor de kabel altijd een verzinkte of roestvaste staalkabel met een staaldradkern. Kabels rekken altijd na verloop van tijd. Om die reden moet de kabel nastelbaar zijn zodat een te grote doorhang wordt voorkomen.

Figuur 4: Kabelbaan (Bron: Handboek Veiligheid van speelgelegenheden.)

Beknellen

- Het is heel belangrijk dat een gebruiker bij het startpunt niet vast kan blijven hangen met bijvoorbeeld een koordje van een jas.
- Het zitje of de greep om te hangen moet flexibel zijn of het moet voldoen aan de volgende eisen:
  - Bij een kabelbaan waar je op kunt zitten: het zitje moet minimaal 400 mm van de grond hangen (bij 130 kg belasting).
  - Bij een kabelbaan waar je aan moet hangen: bij het startpunt moet de greep minimaal 1500 mm van de grond hangen. Het ophangpunt van de kabelbaan moet minimaal op 2500 mm hangen. Halverwege moet de greep (zonder gewicht erop) tussen de 2000 en 3000 mm van de grond hangen.

- Om ervoor te zorgen dat kinderen altijd los kunnen laten mag de greep mag nooit een vorm van een lus hebben. Een zitje moet zo ontworpen zijn dat kinderen er altijd vanaf kunnen. Natuurlijk mag een kind nooit verstrikt kunnen raken in een kabel, het zitje of een greep;

Vallen

- De valhoogte vanaf een zitje tot aan de grond mag nergens meer dan 2000 mm zijn. Vanaf een greep waar kinderen aan kunnen hangen tot aan de grond is dat 3000 mm. Om de maat te meten mag het zitje of de greep niet belast worden. De schokdemping van de bodem moet afgestemd zijn op de grootste valhoogte bij het toestel.
- De valruimte van een kabelbaan is een gebied van 2000 mm aan elke kant en 2000 mm achter de maximale uitzwaai van de greep of het zitje. Deze valruimte moet vrij zijn van obstakels zoals stoepranden, boomstronken of andere obstakels die een vallend kind kunnen bezeren.
- Voor trappen en balustrades gelden de algemene eisen voor trappen en balustrades. De leuning of balustrade mag echter het gebruik van de kabelbaan niet belemmeren. Dat kan bijvoorbeeld door daarin een onderbreking aan te brengen.
- Kinderen mogen niet op de greep kunnen klimmen.
- De greep moet voldoen aan de eisen voor grip: tussen de 16 en 45 mm.

Botsen

Bij kabelbanen kunnen vervelende botsingen ontstaan als kinderen de baan oversteken.

- Kabelbanen die parallel staan moeten minimaal 2000 mm uit elkaar staan (gemeten tussen de 2 kabels).
- Om de gevolgen van een botsing met het zitje te beperken moet het zitje schokabsorberend zijn. De grepen en handvaten van het zitje moeten een oppervlak van minimaal 15 cm² hebben. Daarnaast is de maximale snelheid 7 m/s. Het zitje of de greep (om te hangen) moet bij het begin en het einde langzaam stoppen. Het zitje of de greep mag hierbij niet meer dan 45° door kunnen zwaaien.
- De afstand tussen het zitje en de kabel moet minimaal 2100 mm zijn.
- Een strak gespannen kabel kan tot gevolg hebben dat de snelheid aan het einde nauwelijks geremd wordt. Een doorhangende kabel is daarom veiliger.

Adviezen

- Kabelbanen kunnen het beste aan de zijkant van de speelgelegenheid geplaatst worden. Plaats in elk geval geen kabelbaan over looproutes. Wij adviseren u de gebruiksruimte af te schermen zodat kinderen niet ongewaarschuwd de baan kunnen oversteken.
- De katrol moet regelmatig op slijtage gecontroleerd worden. Ga er bij de controle van uit dat er minimaal 2 kinderen tegelijk op het zitje springen.

1.4.6 Klimtoestel

Er zijn veel verschillende soorten klimtoestellen. Stijve en flexibele klimtoestellen in allerlei soorten: klimrekken, klimnetten, ruimtenetten, klimtouwen, klimtorens, klimbruggen, klimpalen en touwladders. Klimtoestellen hebben soms klimtouwen of zwaaitouwen.

Klimtouwen

Klimtouwen zijn touwen die verankerd zijn aan de boven- en onderkant.

- Klimtouwen mogen niet te ver uitzwaaien. De uitzwaai van het touw mag niet groter zijn dan 20 % van de afstand tussen het ophangpunt en de bodem. Dit om verstikking te voorkomen.

- Voor een goede grip moet de dikte van klimtouwen tussen de 18 mm en 45 mm zijn.
- Wij adviseren geen knopen te leggen in klimtouwen in verband met onzichtbare rot (in de knoop). Dit kan wel als het touw gegarandeerd rotvrij is.

Zwaaitouwen

Zwaaitouwen zijn touwen die alleen aan de bovenzijde vasthangen.

- De dikte van zwaaitouwen moet tussen de 25 mm en 45 mm zijn.
- Vrijhangende touwen mogen niet met schommels in dezelfde toestelzone worden gecombineerd.
- Zwaaiende touwen of slingertouwen met een lengte van maximaal 2000 mm moeten minimaal 600 mm van het toestel afhangen. Bij langere touwen (tussen 2 en 4 meter lengte) moet dit minimaal 1000 mm zijn.
- Zwaaiende touwen of slingertouwen moeten minimaal 900 mm van bewegende toestel delen afhangen.

Valhoogte, bodemmateriaal en obstakels

- De vrije valhoogte mag niet meer zijn dan 3 meter. De vrije valhoogte wordt gemeten vanaf het hoogste punt dat met de voeten bereikbaar is tot de grond eronder of een ander deel van het toestel dat eronder ligt. Dit is vaak het hoogste punt van het klimtoestel. Er zijn ook klimtoestellen zoals ruimtenetten die hoger zijn dan 3 meter. Toch is de valhoogte hiervan niet hoger dan 3 meter omdat je meestal op een ander deel van het net valt en vervolgens als het ware naar beneden rolt. Dit wordt niet gerekend als vrije valhoogte.
- Het bodemmateriaal moet qua afmeting en schokabsorptie geschikt zijn voor de valhoogte van het toestel.
- Een klimtoestel heeft een valruimte. Deze moet vrij zijn van obstakels.
- Een klimtoestel heeft meestal geen 'vrije ruimte' nodig. Een vrije ruimte is alleen nodig een beweging is die het kind niet direct kan stoppen (bijvoorbeeld glijden of zwaaien). Een vrije ruimte is wel nodig bij een brandweerpaal of glijpaal. Rondom de paal moet 500 mm ruimte zijn waar geen obstakels zijn. Alleen het platform waar vanaf gestart wordt, mag dichterbij zitten. Een afstand van 400 mm of meer wordt echter aangeraden.
- Het hoogteverschil tussen 2 opeenvolgende platforms mag maximaal 1000 mm zijn.

Klimvaardigheid

Klimtoestellen zijn vaak erg aantrekkelijk voor jonge kinderen. Uit recent onderzoek blijkt dat 15% van de kinderen tussen 1 en 2 jaar al op een ladder kunnen klimmen waarvan de eerste sport op 40 cm hoogte zit. En bijna de helft van de kinderen tussen 3,5 en 4 jaar oud kunnen zelfs een ladder beklimmen waarvan de eerste sport op 70 cm hoogte zit. Het probleem is vaak dat jonge kinderen wel omhoog kunnen klimmen maar nog niet naar beneden. Natuurlijk is toezicht dan erg belangrijk. Toch raden wij ook aan hoge of 'gevaarlijke' delen van een toestel aan te passen zodat kinderen die jonger zijn dan de doelgroep ze niet kunnen bereiken.

Advies

Kinderen die naar beneden klimmen kunnen vaak niet goed zien waar ze hun voeten neer moeten zetten. Ze gaan er daarom van uit dat een regelmatige ladder gewoon regelmatig blijft doorlopen. Als er plotseling een sport mist kan dat gevaarlijk zijn. Ontbrekende delen moeten daarom direct gerepareerd worden. Ook loszittende of meedraaiende sporten moeten gerepareerd worden.

1.4.7 Loopton

Een loopton is een ton waar je in of op kunt lopen zonder dat je van plaats verandert. Er zijn geen aanvullende normen voor looptonnen, maar wel adviezen.

Adviezen

- Koordjes en haren mogen niet vast kunnen raken. Controleer vooral of de naden in de ton goed aansluiten. Scherm de lagers af zodat haren en loshangende kledingstukken niet kunnen opwikkelen.
- Houd de zijkanalen van de ton (waarop gelopen kan worden) gesloten. Zo kan er geen beklemming tussen bewegende delen optreden.
- Om vallen te voorkomen kunnen het beste de eisen voor grip (zie 1.4.2) worden aangehouden en kan de ton voorzien worden van een stroef loopvlak.
- Zorg ervoor dat de vrije valhoogte maximaal 60 cm is. Deze hoogte moet gemeten worden vanaf het loopvlak tot de grond. Als het toestel hoger is kan het iets in de grond geplaatst worden. Houd dan echter wel rekening met ruimte onder de ton zodat er geen beknelling kan optreden.
- De bodem moet, wat energie-absorptie betreft, geschikt zijn voor de maximale vrije valhoogte. We adviseren echter een vrije valhoogte van minimaal 1 meter aan te houden, ook als de vrije valhoogte minder is dan 60 cm.
- Controleer het toestel regelmatig op slijtage, vooral bij de lagers. Er mag niet te veel speling in de onderdelen komen. De stijfheid van de constructie moet zodanig zijn dat de lagering niet wordt aangetast. In verband met de duurzaamheid van de lagering is het aan te raden de loopton op een spelingsvrije fundering te plaatsen.
- Als onderdelen vervangen moeten worden, neem dan zo licht mogelijke materialen. Kinderen kunnen dan makkelijker de ton in beweging krijgen en ook weer stoppen. Houd bij de materiaalkeuze rekening met slijtage. Kies óf eenvoudig vervangbare óf slijtvaste delen voor die gedeelten waarop kinderen lopen.

1.4.8 Schommel

Een schommel is een toestel waar de gebruiker onder het ophangpunt zit en een slingerende beweging maakt. Er zijn verschillende uitvoeringen:

- Schommel met één draaias en een of meer zittingen naast elkaar.
- Schommel met twee draaiassen, bijvoorbeeld een familieschommel.
- Schommel met een ophangpunt, bijvoorbeeld een bandenzwengel.

Voor schommels gelden extra eisen, namelijk **EN 1176-2**: Aanvullende bijzondere veiligheidseisen en beproevingsmethoden voor schommels.

Vingerbknelling

Om het afklemmen van vingers te voorkomen mag de afstand tussen de schakels van een ketting maximaal 8,6 mm zijn. De opening van ringen bij de verbinding van kettingen met andere onderdelen moet minimaal 12 mm zijn. Kettingen kunnen het beste afgedekt worden met een hoes.

Ruimte om een schommel

- De vrije ruimte van de schommel mag niet overlappen met die van andere toestellen. De vrije ruimte van een schommel bedraagt 1400 mm rondom het midden van het schommelzitje. Deze vrije ruimte is niet alleen aanwezig als het zitje in rust is. Het is overall aanwezig waar het zitje kan zijn als het in gebruik is. De afmeting van de vrije ruimte is gebaseerd op een zittende gebruiker. Dit is voldoende omdat er vanuit kan worden gegaan dat een kind bij het schommelen de touwen vasthoudt en niet of nauwelijks met de armen buiten het schommelgebied zal komen.

- plaats schommels niet in looppaden en het liefst aan de buitenkant van de speelgelegenheid.
- Aals een schommel gecombineerd wordt met een ander toestel moeten deze goed van elkaar gescheiden worden door bijvoorbeeld hekken. Daarnaast moet er voldoende ruimte om de schommel heen zijn om er goed omheen te lopen.

Hekken

Hekken rond een schommel zijn niet verplicht. Als er veel botsongevallen voorkomen dan kunnen er hekken geplaatst worden om de schommel. De hekken dienen ruim om de schommels heen te staan zodat kinderen die van de schommel afspringen niet op het hek springen. Het hek moet ook moeilijk beklimbaar zijn zodat kinderen er niet bovenop gaan zitten. Hierdoor zou de situatie gevaarlijker kunnen worden. Er moet voldoende afstand zijn tussen hekken/muur en de schommelstelling. Er is geen harde eis voor de afstand tussen de schommelstelling en de muur of het hek (als de schommel parallel aan de muur staat). Wij adviseren daarvoor 1,5 meter te hanteren. Dit is de minimale vrije ruimte rondom een speeltoestel.

Botsen

Botsen is één van de grootste problemen bij schommels. Om ernstige botsingen te voorkomen kunnen er verschillende maatregelen genomen worden:

- De kettingen of kabels moeten naar boven wijder uit lopen zodat de schommel minder zijwaarts kan bewegen.
- Looproutes mogen de vrije ruimte niet doorkruisen.
- Het schommelzitje moet schokdempend zijn en zo licht mogelijk uitgevoerd.
- Randen van het zitje moeten worden afgerond.
- Schommelzitjes moeten flexibel opgehangen worden zodat een botsing een minder ernstig effect heeft.

Stabiliteit / stevigheid

De verbindingen van een schommel moeten zodanig vastzitten dat ze alleen met gereedschap los te maken zijn. Ook kettingen en kabels kunnen het beste op deze manier worden vastgemaakt. Een eenpuntsophanging kan het beste voorzien worden van een reserve ophanging. Deze kan de schommel dragen als de hoofdverbinding mocht bezwijken. Verder is het belangrijk dat er geen ongewenste beweging zit in de constructie, vooral bij belast zwaaien. Bewegende delen moeten op slijtage gecontroleerd worden.

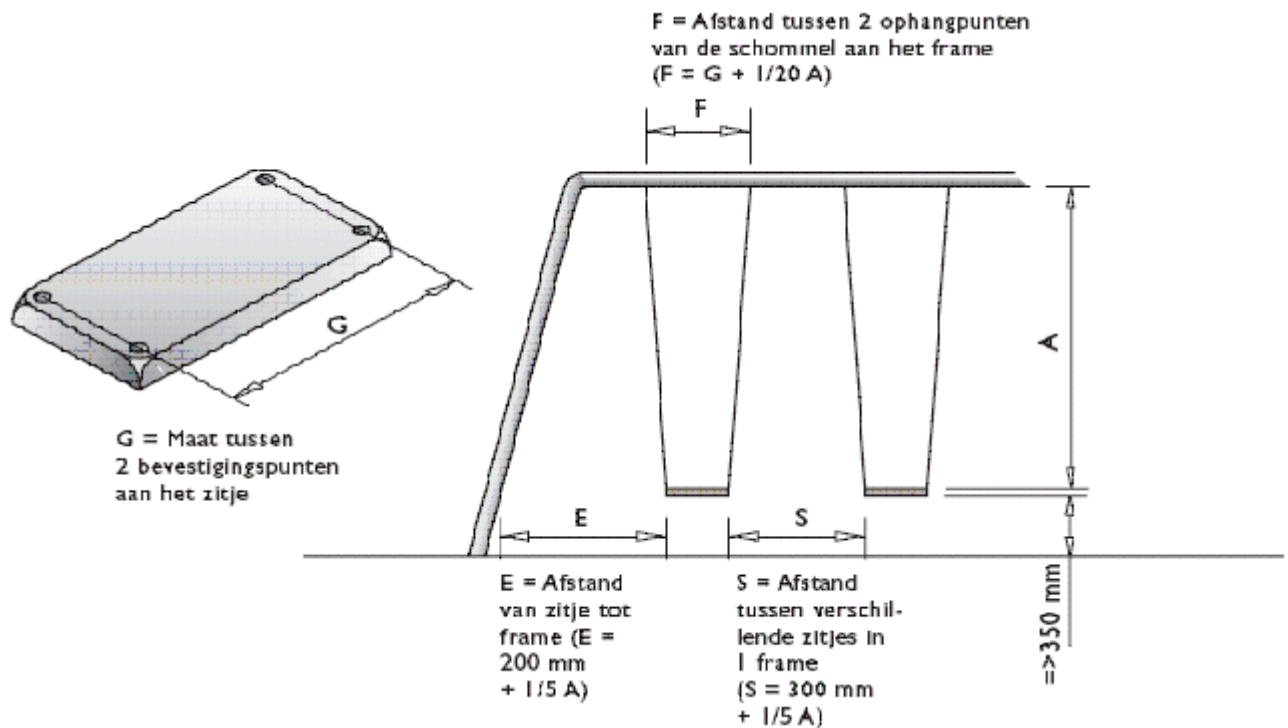
Hoogte van het schommelzitje

Schommelzitjes moeten minimaal 350 mm boven de grond hangen (in rustpositie). Banden van een bandenschommel moeten minimaal 400 mm boven de grond hangen. Een advies om goed te kunnen op- en afstappen is het zitje maximaal 635 mm van de grond te hangen.

Afstand tussen schommelzitje en de paal

De afstand tussen het zitje van de schommel en de paal moet groter of gelijk zijn aan: $1/5 \times A + 200 \text{ mm}$. Een andere schrijfwijze voor de zelfde formule is $20\% A + 200\text{mm}$. Waarbij $A =$ de lengte van het schommeltouw.

Uit oogpunt van botspreventie raden we aan het frame van de schommel zodanig te ontwerpen dat het niet uitnodigt tot beklimming.

Figuur 5: Schommel (Bron: Handboek veiligheid van speelgelegenheden.)

Afstand tussen twee schommelzitjes

De minimale horizontale afstand tussen naast elkaar hangende schommels in de rustpositie moet groter of gelijk zijn aan: $1/5 \times A + 300 \text{ mm}$. Een andere schrijfwijze voor de zelfde formule is $20\% A + 300 \text{ mm}$. Waarbij $A =$ de lengte van het schommeltouw. Deze formule kan voor beide schommels anders zijn. Dan geldt natuurlijk de grootste afstand.

Er mogen maximaal 2 zitjes per deel van de schommelconstructie zitten. Kinderen zullen hierdoor minder vaak oversteken als de schommel in gebruik is.

Zitjes en peuterzitjes

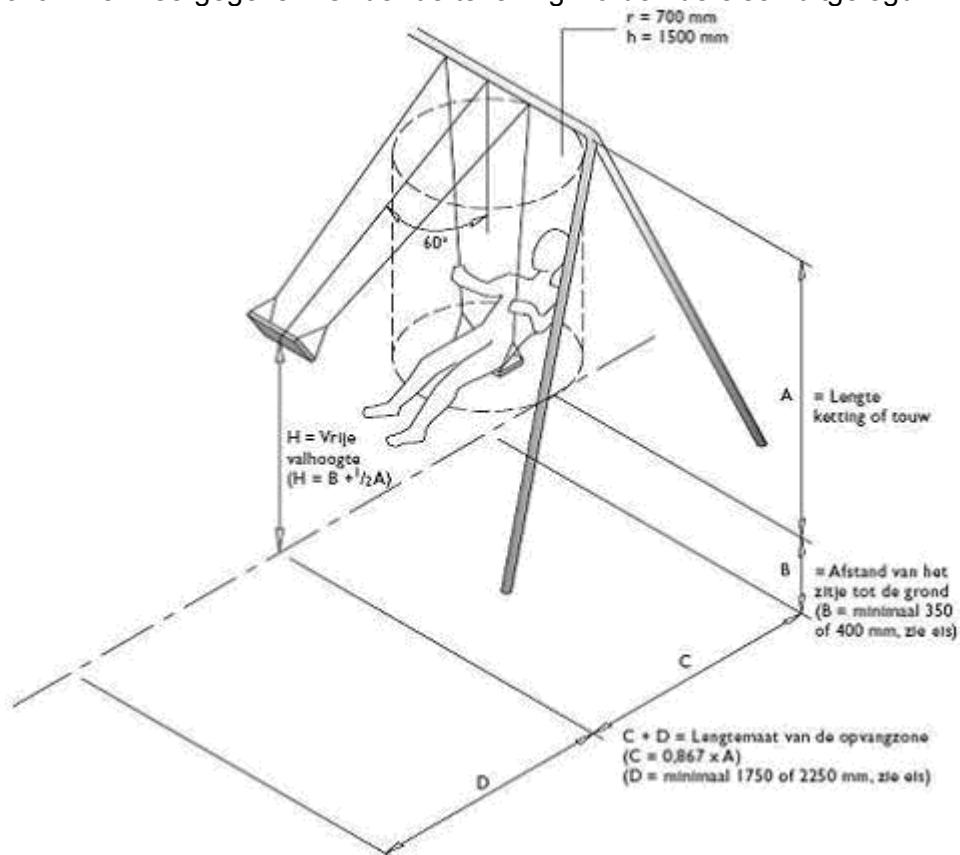
Om vallen te voorkomen kunt u ervoor zorgen dat de zitting een geschikte maat heeft. Een breedte tussen de 350 en 500 mm en een diepte van 200 mm zijn ergonomisch gezien geschikte maten. Kleine kinderen kunnen beter gebruikmaken van speciale peuterzitjes waar een leuning op zit. De zitting moet zodanig zijn bevestigd dat een stabiele ophanging wordt verkregen, bijvoorbeeld door middel van een triangelophanging. Peuterzitjes moeten zo gemaakt zijn dat jonge kinderen er niet uit kunnen glijden. Het wordt afgeraden om in 1 frame zowel een peuterzitje als een gewoon schommelzitje te gebruiken.

Ophanging van de zitjes

De maat tussen de twee ophangpunten van de schommel bedraagt $G + 1/20 A$. Waarbij $A =$ lengte van de ketting of touw en $G =$ maat tussen de twee bevestigingspunten aan het zitje. Schommels met starre ophanging worden sterk afgeraden. Als een kind een dergelijke schommel tegen het hoofd krijgt is er kans op ernstig hoofd en hersenletsel. In de Europese norm staat ook dat deze soort ophanging niet gebruikt moet worden. Indien een schommel niet op een andere manier opgehangen kan worden, moet met een risicoanalyse worden aangegeven dat de schommel toch veilig is. Toezicht en een afscherming om de schommel kunnen het gebruik van een dergelijke schommel veiliger maken.

Eisen aan de bodem

In de onderstaande tekening staan de meeste eisen aan het bodemmateriaal voor een schommel weergegeven. Onder de tekening worden de eisen uitgelegd.

Figuur 6: Bodemmateriaal bij een schommel (Bron: Handboek veiligheid van speelgelegenheden.)

Waar moet allemaal bodemmateriaal?

Bodemmateriaal onder een schommel moet voornamelijk in de zwaairichting liggen omdat kinderen daar vallen of van de schommel af springen.

- Zwaairichting van de schommel (C+D in de tekening):
Voor het bepalen tot hoever de schokdempende bodem moet komen in de zwaairichting onder een schommel geldt de volgende formule: $(0,867 \times A) + 1,75\text{m}$.
Waarbij A = de lengte van het schommeltouw.
  - Deze uitgerekenede maat moet vanaf het middenpunt onder het zitje zowel naar voren als naar achteren gebruikt worden.
  - Voor schommels met maar 1 ophangpunt geldt deze maat in alle richtingen (cirkelvormige opvangzone)
  - Als het bodemmateriaal is afgebakend met een rand moet 2,25 meter gebruikt worden in de formule in plaats van 1,75 meter.
- Breedterichting:
Voor het bepalen tot hoever de schokdempende bodem moet komen in de breedterichting onder een schommel geldt altijd een totaalbreedte van 1,75 meter. Als het zitje breder is dan 500 mm dan moet je de extra breedte van dit zitje (wat het breder is dan 500 mm) optellen bij de 1,75 meter.

Welk bodemmateriaal mag ik gebruiken?

Welk bodemmateriaal je kunt gebruiken onder een schommel is afhankelijk van de valhoogte (H). Hoe hoger de valhoogte is hoe beter de schokabsorptie moet zijn.

De valhoogte (H) van een schommel moet berekend worden met de volgende formule:
 $H = B + 1/2 A$. Waarbij H = valhoogte en B = afstand van het zitje tot aan de grond als het zitje stil hangt. A = de lengte van het schommeltouw.

De valhoogte heb je nodig om te bepalen welk bodemmateriaal geschikt is voor de schommel. Als je kunststof bodemmateriaal gebruikt staat er altijd bij voor welke maximale valhoogte het materiaal geschikt is. Als de valhoogte van je schommel 2,25 meter is moet het bodemmateriaal minimaal geschikt zijn tot 2,25 meter. Voor natuurlijke materialen ligt het iets ingewikkelder. Vraag hierover advies aan de leverancier van het speeltoestel dan wel de leverancier van het bodemmateriaal.

Het bodemmateriaal dient voldoende vlak te zijn. Let op het uitslijten van de bodem onder de schommel. Dit vergroot immers de afstand tot het zitje en kan eventueel de schokdemping van de bodem verminderen.

1.4.9 Trampoline

Trampolines op speelterreinen zijn speeltoestellen en vallen daarom onder het WAS. Er is geen specifieke norm voor trampolines als speeltoestel, maar wel adviezen.

Adviezen

- Een essentieel punt bij trampolines is de ophanging. Tussen de veren zitten openingen die variabel zijn tijdens het gebruik. Om te voorkomen dat iemand met zijn voet beklemd raakt, moeten deze afgedekt worden met een randkussen. Controleer of deze alle veren of elastieken goed bedekken en dat ze goed vast zitten zodat ze niet kunnen verschuiven tijdens het gebruik. Controleer ook regelmatig of de randkussens stevig genoeg zijn zodat springers niet tussen de veren komen met de voeten.
- De vrije valhoogte is maximaal 3 meter. De vrije valhoogte is de hoogte van de trampoline vermeerderd met de maximale springhoogte. Om de vrije valhoogte te beperken kan de trampoline het best ingegraven worden. Een andere mogelijkheid is het gebruiken van speciale netten om de trampoline heen zodat kinderen er niet vanaf kunnen vallen.
- Let erop dat in de opvangzone schokdempend materiaal ligt dat is aangepast aan de maximale valhoogte (= hoogte trampoline + maximale spronghoogte).
- Let er bij de aanschaf op dat de trampoline veel ruimte nodig heeft. Er moet voldoende vrije ruimte aanwezig zijn boven de trampoline, er mogen geen touwen, overhangende takken of andere mogelijke obstakels boven de trampoline aanwezig zijn. De trampoline mag niet in de buurt van muren, gebouwen, obstakels, hekken, stenen en andere speeltoestellen geplaatst worden. Er moet minimaal een zone van 2,5 meter rondom de trampoline zijn waar geen obstakels zijn.
- Het springdoek mag bij het springen niet in contact komen met het frame of de grond.
- Een stevige verankering is nodig in verband met de grote dynamische krachten die op een trampoline kunnen worden uitgeoefend.

Gebruiksadviezen

- Laat niet meer dan één persoon tegelijk op de trampoline. Zwaardere kinderen kunnen jongere kinderen als het ware lanceren. De kans op ongevallen is heel groot omdat het jonge kind erg hoog boven de trampoline kan komen en meestal zijn evenwicht verliest.
- Laat kinderen niet zomaar salto's maken op de trampoline.
- Gebruik de trampoline niet als het springdoek nat is en er veel wind staat.
- Zorg ervoor dat kinderen nooit onder de trampoline kunnen komen. Ook niet als deze niet in gebruik is. De kans is namelijk aanwezig dat toch iemand snel even op de trampoline springt.

- Laat kinderen nooit van de trampoline af springen. Laat ze eerst stoppen met springen en dan van de trampoline afstappen of klimmen.
- Laat kinderen niet op de veren zitten als de trampoline gebruikt wordt.

1.4.10 Watertoestel

Water wordt steeds meer gebruikt als ondergrond voor speeltoestellen. Alle speeltoestellen die in op of aan het water staan worden gerekend tot watertoestellen. Watertoestellen vallen onder het WAS. In het WAS worden specifieke gevaren genoemd waarbij bij het produceren of beheren van toestellen rekening gehouden moet worden. Het gevaar van verdrinking wordt echter niet genoemd. Er zijn (nog) geen specifieke normen voor waterspeeltoestellen maar er zijn wel adviezen te geven. Voor waterglijbanen hoger dan 2 meter zijn er wel aparte normen, namelijk **EN 1069**: Waterlijbanen met een hoogte van 2 meter of meer.

Bij het gebruik van water als ondergrond spelen twee factoren een extra rol:

- schokdemping
- verdrinkingsrisico

Advies

Water als ondergrond heeft invloed op het toestel zelf. In sommige gevallen bevat dit water zelfs chemicaliën zoals bij een zwembad. Het materiaal van waterspeeltoestellen moet daarom geschikt zijn om constant met water in aanraking te zijn. Geschikte materialen zijn onder andere: roestvrij staal, metaal verzinkt en gepoedercoat, hoogwaardig polyester en andere kunststoffen. Ook hout kan behandeld worden zodat het gebruikt kan worden in water.

Verdrinkingsrisico

Verdrinking is de belangrijkste externe doodsoorzaak voor kinderen van 0 tot en met 4 jaar. Een verdrinking kan snel en stil plaatsvinden in 5 cm water. Kleine kinderen hebben een zogenaamde duikreflex, hierdoor slaan ze vaak geen alarm als ze onder water raken. Ook kunnen kinderen die op de rug drijven water binnenkrijgen en zo ongemerkt verdrinken.

De waterdiepte is van invloed op het verdrinkingsrisico. De kans op verdrinking is groter in diep water dan in ondiep water. Een nadeel van ondiep water is dat het uitnodigt tot rennen en dit kan juist weer botsingen en glijpartijen veroorzaken. Er zijn hiervoor echter geen harde grenzen te geven.

Om de kans op verdrinking te verkleinen zou ervoor gekozen kunnen worden de balustrades rondom een watertoestel hoger te maken dan feitelijk geëist in de normen. Dit hangt echter van de situatie af.

Behalve de waterdiepte zijn ook de bodem en het doorzicht van het water van belang. Als u overweegt water als ondergrond te kiezen bij een speeltoestel kijk dan ook eens op de website van Consument en Veiligheid (www.veiligheid.nl) onder het kopje 'Water in de wijk'. Hier staan adviezen voor aanleg en beheer van het water en overgang tussen water en land en de ondergrond.

Toezicht

Goed en continue toezicht is de enige manier om verdrinking tegen te gaan. Ouders hebben hierin een verantwoordelijkheid, maar moeten hier vaak nog extra op gewezen worden. Bij kinderen die nog geen zwemdiploma hebben is het cruciaal constant toezicht te houden. Maar ook kinderen die (net) hun zwemdiploma hebben zijn nog niet in staat helemaal alleen op waterspeeltoestellen te spelen.

Schokdemping

Elk materiaal heeft een bepaalde schokdemping. Van water is het niet bekend wat de schokdempende waarde is. De enige waarden die bekend zijn over diepte van het water zijn dieptes voor opvangbaden van glijbanen en waterdieptes bij duikplanken en startblokken.

Waterdiepte van plonsbaden van waterglijbanen

Voor waterglijbanen hoger dan 2 meter zijn er richtlijnen voor de diepte van het plonsbad. Deze staan in de Europese norm voor waterglijbanen hoger dan twee meter (**NEN-EN 1069**). Hoewel de landing in een plonsbak niet vergeleken kan worden met de landing van een speeltoestel geven deze diepten wel een handvat.

Valhoogte	Minimale waterdiepte
0 – 200 mm	1 meter
600 mm	1,8 meter
> 1,5 meter	4,5 meter

Tabel 1: Diepte plonsbad (Bron: NEN 1069-1: 2000)

Waterdiepte van duikplanken en startblokken

In de Wet Hygiëne en Veiligheid van Badinrichtingen en Zwemgelegenheden (WHVBZ) en het bijbehorende Besluit (BHVVBZ) staan eisen voor waterdieptes bij startblokken en duikplanken.

Voor het plaatsen van een startblok is er een minimum waterdiepte van 1,4 meter vereist. De waterdiepte onder een duikplank moet minimaal 2 meter zijn.

1.4.11 Wip

Onder wippen worden hier verschillende toestellen verstaan:

- De originele wip of wipwap als toestel dat draait om een horizontale as, meestal voor 2 of 4 kinderen.
- Een hobbelwip, veerwip of wipkip, met een of meerdere veren en een of meer bewegingsrichtingen.
- De schuifwip is een wip met stangenmechanisme waardoor de wip horizontaal beweegt.

Omdat de drie soorten wippen sterk van elkaar verschillen worden de eisen voor de toestellen apart besproken.

Er is een specifieke aanvullende norm voor wippen, namelijk **EN 1176-6**: Aanvullende bijzondere veiligheidseisen en beproevingsmethoden voor wipstoestellen. Hierin staan specifieke eisen voor zitjes, voetsteunen, handvatten, valhoogte en veiligheidsruimte.

Wipwap

Met wipwap wordt de originele wip bedoeld met een boom die scharniert om een horizontale as. Vaak kunnen er 2 of 4 kinderen op een wipwap.

Beklemming

- Om de kans op voetbeklemming zo klein mogelijk te maken kan de beweging van de wipwap het beste geremd worden zodat de wip niet hard op de grond kan komen. Als de wip niet geremd wordt dan moet de afstand tussen het zitje en de grond minimaal 230 mm zijn.

- Het draaipunt van een wip mag geen beklemminggevaar opleveren. Eventueel kan het draaipunt afgeschermd worden.
- Tussen bewegende delen is geen afklemming mogelijk als er minimaal 25 mm ruimte tussen die delen zit.

Verstikking

- Bij de wipwap is het mogelijk dat koordjes van kinderkleren blijven haken. Als de wip dan omhoog gaat kunnen er ongelukken gebeuren. Wij raden het daarom sterk aan ook bij een wip te testen of koordjes kunnen blijven haken.

Vallen

- Om een wip moet een valruimte van minimaal 1 meter zijn. Neem als valruimte minimaal een cirkel met een straal van 1000 mm rondom het toestel. In deze valruimte mogen geen obstakels staan.
- De maximale vrije valhoogte van een wipwap is 1500 mm. De vrije valhoogte wordt gemeten vanaf het midden van de zit- of staplaats.
- Het bodemmateriaal onder een wip moet voldoende schokdemping bieden voor de vrije valhoogte van het toestel. Wij raden echter aan bodemmateriaal te kiezen dat geschikt is voor een valhoogte van minimaal 1 meter, ook al is de valhoogte minder.

Remmen

- Een wip mag niet plotseling stoppen of hard tegen de grond komen. De beweging moet rustig geremd worden. Deze rem kan in de wip ingebouwd zijn. Anders kunnen stootblokken geplaatst worden op de grond.
- Een wip mag een hoek van maximaal 20° maken.

Zitje

- Het zitje van een wipwap mag maximaal 1000 mm hoog zijn.

Handgrepen en voetsteunen

- Handgrepen zijn heel belangrijk voor het evenwicht op een wip.
- Bij elk zitje of staplaats moet er voldoende houvast voor de handen zijn.
- Handgrepen moeten volgens de norm tussen de 16 en 45 mm dik zijn. Voor jonge kinderen is 45 mm echter wat te dik. Wij adviseren daarom een dikte tussen de 25 en 38 mm.
- Een ruw oppervlak geeft vaak een beter houvast dan een glad oppervlak.
- Een geschikte handgriephoogte bij wipstoestellen bedraagt maximaal 250 mm (gemeten vanaf het zitje). Dit is echter een advies en geen eis.
- Handgrepen en voetsteunen moeten stevig vast zitten en mogen niet kunnen draaien.
- Voetsteunen zijn niet verplicht bij een wipwap.

Botsen

- bij een wip is een vrije ruimte nodig omdat er sprake is van een gedwongen beweging. De vrije ruimte mag niet overlappen met vrije ruimtes van andere toestellen of looppaden doorkruisen. De maten van de vrije ruimte zijn:

	Ruimte opzij	Ruimte omhoog
Zittende gebruiker	1000 mm	1500 mm
Staande gebruiker	1000 mm	1800 mm

Tabel 2: Maten van de vrije ruimte

Stabiliteit

- De zijwaartse belasting op een wip is groot. Daarom is het belangrijk de stabiliteit van de wipwap goed te controleren. Er mag niet teveel speling in de bewegende delen zitten. Op 2 meter afstand van het draaipunt mag de zijwaartse speling maximaal 140 mm zijn. Als het lager vervangen moet worden kunt u het best kiezen voor een lager dat krachten in zijdelingse richting kan opnemen.

Hobbelwip

Hobbelwippen worden ook wel wipkippen of veerelementen genoemd. Er bestaan hobbelwippen voor een gebruiker of voor meerdere gebruikers. Er zijn hobbelwippen die bewegen in een richting of hobbelwippen die in meerdere richtingen kunnen bewegen.

Beklemming

- Om de kans op voetbeklemming zo klein mogelijk te maken kan de beweging van de hobbelwip het beste geremd worden zodat de wip niet hard op de grond kan komen. Als de wip niet geremd wordt dan moet de afstand tussen het zitje en de grond minimaal 230 mm zijn.
- De veren van een hobbelelement mogen niet te ver ingedrukt kunnen worden (maximaal 5%).
- Tussen bewegende delen is geen vingerbeklemming mogelijk als er minimaal 12 mm ruimte tussen die delen zit. Om deze afstand te meten moet de veer ingedrukt worden met 695N.

Vallen

- Neem als valruimte om een hobbelwip minimaal een cirkel met een straal van 1000 mm. In deze valruimte mogen geen obstakels staan.
- De maximale vrije valhoogte van een hobbelwip is 1000 mm. De vrije valhoogte wordt gemeten vanaf het midden van de zit- of staplaats.
- Het bodemmateriaal onder een wip moet voldoende schokdemping bieden voor de vrije valhoogte van het toestel. Wij raden echter aan bodemmateriaal te kiezen dat geschikt is voor een valhoogte van minimaal 1 meter, ook al is de valhoogte minder.

Remmen

- Een hobbelwip mag niet plotseling stoppen of hard tegen de grond komen. De beweging moet rustig geremd worden. Deze rem kan in de wip ingebouwd zijn. Anders kunnen stootblokken geplaatst worden op de grond.
- Een hobbelwip mag een hoek van maximaal 30° maken.
- Een hobbelwip voor meerdere personen die maar in een richting beweegt, mag maximaal 5° bewegen om een verticale as tijdens het wippen.

Zitje

De maximale hoogte van een zitje bij een hobbelwip voor 1 persoon is 550 mm. Bij een hobbelwip voor meerdere personen is deze hoogte 780 mm.

Handgrepen en voetsteunen

Handgrepen zijn heel belangrijk voor het evenwicht op een wip.

- Bij elk zitje of staplaats moet er voldoende houvast voor de handen zijn.
- Handgrepen moeten volgens de norm tussen de 16 en 45 mm dik zijn. Voor jonge kinderen is 45 mm echter wat te dik. Wij adviseren daarom een dikte tussen de 25 en 38 mm.
- Handgrepen moeten stevig vast zitten en mogen niet kunnen draaien.
- Een ruw oppervlak geeft vaak een beter houvast dan een glad oppervlak.

- Een geschikte handgriephoogte bij wip toestellen bedraagt maximaal 250 mm (gemeten vanaf het zitje). Dit is echter een advies en geen eis.
- Bij hobbelpwippen voor 1 persoon moeten er voetsteunen zijn, bij hobbelpwippen voor meerdere personen is dit niet noodzakelijk.

Stoten

- Jonge kinderen zijn vaak te licht om een wip goed in beweging te krijgen. Hierbij stoten ze zich vaak aan bijvoorbeeld de 'kop' van de wip of aan de handgrepen. bewegende delen van een wip moeten daarom worden afgerond met een minimum straal van 20 mm.
- Bij een wip is een vrije ruimte nodig omdat er sprake is van een gedwongen beweging. De vrije ruimte mag niet overlappen met vrije ruimtes van andere toestellen of looppaden doorkruisen. De maten van de vrije ruimte zijn:

	Ruimte opzij	Ruimte omhoog
Zittende gebruiker	1000 mm	1500 mm
Staande gebruiker	1000 mm	1800 mm

Tabel 3: Maten van de vrije ruimte

Schuifwip

Met schuifwip wordt een ouderwets hobbelpaard bedoeld dat door een stangenmechanisme onder het paard een zuivere horizontale schuifbeweging maakt. Deze schuifwippen komen bijna niet voor in Nederland.

Beklemming

- De afstand tussen het zitje en de grond moet minimaal 230 mm zijn. Het draaipunt van een wip mag geen beklemminggevaar opleveren. Eventueel kan het draaipunt afgeschermd worden.
- Tussen bewegende delen is geen afklemming mogelijk als er minimaal 25 mm ruimte tussen die delen zit.

Vallen

- Neem als valruimte om een hobbelpwip minimaal een cirkel met een straal van 1000 mm. In deze valruimte mogen geen obstakels staan.
- De maximale vrije valhoogte van een schuifwip is 1500 mm. De vrije valhoogte wordt gemeten vanaf het midden van de zit- of staplaats.
- Het bodemmateriaal onder een wip moet voldoende schokdemping bieden voor de vrije valhoogte van het toestel. Wij raden echter aan bodemmateriaal te kiezen dat geschikt is voor een valhoogte van minimaal 1 meter, ook al is de valhoogte minder.

Zitje

De maximale hoogte van het zitje van een schuifwip is 1000 mm. De totale beweging van de schuifwip mag maximaal 600 mm zijn.

Handgrepen en voetsteunen

Handgrepen zijn heel belangrijk voor het evenwicht op een wip.

- Bij elk zitje of staplaats moet er voldoende houvast voor de handen zijn.
- Handgrepen moeten volgens de norm tussen de 16 en 45 mm dik zijn. Voor jonge kinderen is 45 mm echter wat te dik. Wij adviseren daarom een dikte tussen de 25 en 38 mm.

- Handgrepen moeten stevig vast zitten en mogen niet kunnen draaien.
- Een ruw oppervlak geeft vaak een beter houvast dan een glad oppervlak.
- Een geschikte handgreephoogte bij wipstoestellen bedraagt maximaal 250 mm (gemeten vanaf het zitje). Dit is echter een advies en geen eis.
- Voetsteunen zijn verplicht bij schuifwippen.

Stoten

- bij een wip is een vrije ruimte nodig omdat er sprake is van een gedwongen beweging. De vrije ruimte mag niet overlappen met vrije ruimtes van andere toestellen of looppaden doorkruisen. De maten van de vrije ruimte zijn:

	Ruimte opzij	Ruimte omhoog
Zittende gebruiker	1000 mm	1500 mm
Staande gebruiker	1000 mm	1800 mm

Tabel 4: Maten van de vrije ruimte

1.4.12 Zandbak

Zandbakken zijn belangrijk voor de ontwikkeling van opgroeiende kinderen (sociaal, contact met bodem, vormen, knoeien, fantasie, enz.). Maar zandbakken hebben een slechte naam. Ouders zijn vaak bang voor ziekten die via zandbakken kunnen worden opgelopen. Met goed beheer is deze angst eigenlijk niet nodig. Bij het beheer moet vooral gelet worden op de volgende gevaren: verstikking, stoten, ziekten en vergiftiging. Er zijn geen specifieke normen voor zandbakken maar wel adviezen.

Gebruiksadviezen

- Kijk goed welke kinderen gebruik gaan maken van de zandbak. Als de rand van de zandbak hoger is dan 400 mm dan kunnen heel jonge kinderen (tot ongeveer 3 jaar) er moeilijker in.
- Wij adviseren een zanddiepte van maximaal 500 mm. Deze diepte moet begrensd zijn bijvoorbeeld door een tegelvloer onderin de zandbak. De zanddiepte van 500 mm wordt geadviseerd omdat:
  - er dan geen diepe tunnels gegraven kunnen worden. Diepe tunnels storten nogal eens in en kinderen kunnen dan stikken onder het zand;
  - er dan niet zoveel zand is; het eventueel vervangen van zand is dan nog betaalbaar en het spelen is nog leuk;
  - bij dieper zand het water makkelijker omhoog kan komen.
- Vervuiling door honden en katten voorkom je het beste door de zandbak af te dekken. De afdekking mag niet luchtdicht zijn omdat dan de natuurlijke reiniging van het zand vermindert. Bij gebruik van netten moeten de mazen van het net klein genoeg zijn om vooral katten tegen te houden. Een voordeel van afdekken is dat het zand minder snel vervuult en je het minder vaak hoeft te vervangen.
- Plaats geen speeltoestellen in een zandbak. Spelende kinderen letten er niet op of er onder het speeltoestel andere kinderen taartjes aan het bakken zijn en ernstige botsingen kunnen het gevolg zijn.
- Plaats zandbakken niet in looproutes. Als er veel gerend wordt en het druk is bij de zandbak (bijvoorbeeld zandbakken op schoolpleinen) kunnen zandbakken met een schokabsorberende rand een uitkomst bieden.
- Zorg voor een goede drainage: Een makkelijke manier is onder de zandlaag een laag van grof rivierzand aan te brengen. Tussen de 2 lagen zand kan dan het beste een laag (trottoir)tegels met een extra ruimte tussen de tegels gelegd worden. Het water kan snel wegzakken tussen de kieren.

Adviezen voor het zand

- In speelzand moeten fijne bestanddelen zitten; het advies is een korrelgrootte tot 2 mm. Het zand moet goed vormbaar zijn bij een zekere mate van vochtigheid. Het mag niet "geel afgeven" aan handen en kleren. Als dat wel het geval is, zit er teveel ijzer in het zand. Het gehalte organische stof (plantenresten) moet laag zijn. Geschikt zijn duinzand en bergzand. Rivierzand is niet geschikt, omdat het te grof is. Rivierzand wordt wel gebruikt als drainagezand onder in de zandbak.
- Inspecteer minimaal eens per 2 weken de zandbak op honden- en kattenpoep. In een tot drie weken kan dit de hele zandbak vervuilen en zal al het zand vervangen moeten worden. Verontreinigingen moeten ruim uitgescheept worden. Met een hark kan eenvoudig worden gecontroleerd of er verontreinigingen in het zand aanwezig zijn.
- Nieuw zand:
  - als er geen honden of katten in de zandbak kunnen komen, door goede omheining of afdekken van de zandbak hoeft het zand niet jaarlijks vervangen te worden.
  - Vervang het zand in elk geval wel bij niet te verwijderen vervuiling of als kinderen vuil uit de zandbak komen.
  - Als de zandbak niet afgedekt kan worden is het raadzaam het zand elk jaar voor het begin van het buitenseizoen te vervangen. Het zand moet dan volledig vervangen worden; niet alleen de bovenlaag.

1.4.13 Zwembadje

In veel speeltuinen zie je speelvijvers en openbare zwembadjes voor kleine kinderen. Meestal zijn het droogstaande bakken waar als het warm weer is water in gelaten wordt. Speelvijvers en peuterbadjes vallen onder de Wet Hygiëne en Veiligheid Badinrichtingen en Zwemgelegenheden (WHVBZ) en het bijbehorende Besluit (BHVBZ). Ze vallen dus **niet** onder het WAS. De WHVBZ-inspectie van de provincie handhaaft de WHVBZ. Het Besluit (BHVBZ) heeft een speciaal hoofdstuk voor peuterbaden die minimaal 2m² groot zijn en die maximaal 50 cm diep zijn.

- Het water waarmee het bad gevuld wordt moet van drinkwaterkwaliteit zijn.
- Vloeren waarop kinderen met blote voeten lopen moeten:
  - stroef zijn om uitglijden te voorkomen;
  - een licht afschot hebben, zodat er geen plassen blijven liggen;
  - zodanig aangelegd zijn dat schrobwater of regenwater niet in het bad kan komen.
- De bodem en de wanden van het bad moeten van waterdicht materiaal zijn en vlak afgewerkt zijn.
- De bodem en wanden moeten regelmatig gereinigd worden.
- Er mogen geen springvoorzieningen zijn.
- Indien de oppervlakte van de tot de inrichting behorende bassins 250 m² of meer is, moeten in de badinrichting voldoende toiletten aanwezig zijn.

Natuurlijk moeten de baden ook hygiënisch en veilig zijn.

2 Propaan, gasflessen en gevaarlijke stoffen

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de wettelijke vereisten met betrekking tot de opslag van propaangas en gasflessen. De wettelijke eisen zijn minimale eisen om een veilig gebruik en opslag van gas te garanderen.

Propaangas is sinds jaar en dag een bekend en veelgebruikt product in de recreatiesector. Het bekendst zijn de gasflessen die de campinggasten gebruiken om hun caravan mee te verwarmen of om eten mee te koken. Een tweede toepassing is de propaantank die enkele caravans of chalets samen voorziet van gas. De derde veel toegepaste applicatie is een ringleidingsysteem in het recreatiepark waarmee alle gebouwen, accommodaties en staanplaatsen zijn aangesloten op één tank en via een leidingensysteem worden voorzien van propaangas.

Een ligging in het buitengebied temidden van een mooie natuurlijke omgeving is bijna een vanzelfsprekend kenmerk van een camping of recreatiepark. In dat buitengebied is in veel gevallen geen aansluiting op het aardgasnet aanwezig. Er moet dan een andere brandstof voor de kook- en verwarmingsvoorzieningen worden gekozen. In het verleden werden huisbrandolie en petroleum veel gebruikt. Vanwege hun milieubelastende effect zijn deze brandstoffen duidelijk op hun retour.

2.1 Regelgeving propaantanks

De regelgeving rondom propaantanks is omvangrijk. Uw propaanleverancier is precies op de hoogte van alle wettelijke eisen en verricht alle werkzaamheden volgens de strengste veiligheidseisen. Bij de gemeente en uw propaangasleverancier kunt u terecht voor verdere informatie.

2.1.1 Vergunningen

Een gebruiker van een propaantank is vergunningsplichtig. De vergunningen zijn te verdelen in twee categorieën:

- Installaties met tanks die vallen onder de meldingssfeer.
- Installaties met tanks waarvoor men een milieuvergunning moet aanvragen.

Bij tanks met een inhoud kleiner dan 13.000 liter volstaat een melding bij de gemeente waar het recreatiebedrijf gevestigd is. U mag dan maximaal 2 tanks op het terrein hebben.

Wanneer de tank een inhoud heeft van 13.000 liter of meer dan dient u over een milieuvergunning te beschikken. Ook als u meer dan twee tanks op uw terrein heeft staan of wanneer de opslag ondergronds is geplaatst, moet er een milieuvergunning aangevraagd worden. Installaties met verdamper vallen eveneens in deze categorie.

In de volgende gevallen moet u een vergunning hebben:

- De tank bevindt zich onder de grond.
- Er zijn meer dan twee tanks aanwezig.
- Er is een tank aanwezig die groter is dan 13.000 liter.
- Het propaan wordt als vloeistof (en niet als gas) aan de tank onttrokken.

2.1.2 Bouwvergunning

Voor een nieuw te plaatsen 'grote' installatie kan een bouwvergunning worden verlangd. De eisen zijn per gemeente verschillend. Informeert u daarom bij uw gemeente naar de specifieke eisen. Een aanvraag wordt door de gemeente getoetst aan het bestemmingsplan. Als het bestemmingsplan op de gewenste locatie geen bebouwing toestaat, kunt u een vrijstellingsprocedure opstarten.

2.1.3 Locatie van de tank

Bij de plaatsing van een tank moeten volgens de wettelijke voorschriften bepaalde afstanden in acht worden genomen ten opzichte van bijvoorbeeld de kampeerplaatsen en ook ten opzichte van de woningen van omwonenden buiten het recreatiepark. De gewenste locatie

voor de propaantank wordt getoetst aan de geldende CPR-richtlijnen en de integrale nota LPG en AMvB. De afdeling Milieu van de betreffende gemeente adviseert Burgermeester en Wethouders welke criteria uit de CPR-richtlijnen aangehouden moeten worden voor de locatie van de tank. In de VROM-handleiding 'toezicht op recreatie' wordt hierover het volgende gezegd:

Een propaantank dient op de volgende bepaalde minimale afstanden ten opzichte van andere objecten geplaatst te zijn:

- Tot eigen woonhuis minstens 5 meter.
- Tot opslag van brandbare vloeistoffen minstens 15 meter en 7,5 meter bij brandwerende wand van 60 minuten.
- Tot woningen of gebouwen binnen de erfgrans minstens 15 meter en 7,5 meter bij 60 minuten brandwerende wand.
- Tot erfscheiding openbare weg minstens 15 meter.

2.1.4 Keuringen en onderhoud

Zowel nieuwe als bestaande tanks moeten periodiek worden gekeurd. Dit wordt verricht door **de Dienst van het Stoomwezen**.

Voordat een tank in gebruik mag worden genomen, wordt deze gekeurd namens de Dienst van het Stoomwezen. Deze keuring heeft al plaatsgevonden bij de leverancier van de tank. Als bewijs van deze keuring moet op de stempelplaat van de tank de datum van keuring (maand en jaar) en het kenmerk van de keuringsinstantie zijn ingeslagen.

Uiterlijk zes jaar na de laatste keuring worden tanks gereconditioneerd. Dit betekent voor u dat uw propaanleverancier uw tank komt omruilen voor een nieuwe. De oude, opgehaalde tank zal worden schoongemaakt en geïnspecteerd door de Dienst van het Stoomwezen om te kijken of de tank nog veilig gebruikt kan worden. De Dienst van het Stoomwezen heeft een beperkt aantal leveranciers toestemming gegeven om bepaalde typen tanks pas na tien jaar te laten herkeuren in plaats van na zes jaar. Is dat het geval, dan wordt uw tank na zes jaar niet opgehaald, maar terplekke gekeurd door een inspecteur van de Dienst van het Stoomwezen. Uw propaanleverancier regelt deze keuring. Als bewijs van herkeuring wordt de datum (maand en jaar) van de herkeuring en het kenmerk van de keuringsinstantie op de stempelplaat van de tank ingeslagen. De tank mag dan nog vier jaar blijven staan alvorens hij omgeruild wordt om gereconditioneerd te worden.

In de regelgeving betreffende tanks is niet alleen de keuring en het onderhoud van de tanks opgenomen. Er zijn regels betreffende de gehele installatie inclusief de rookgasafvoer van de gastoestellen opgenomen. Van alle keuringen, onderhoudswerkzaamheden en wijzigingen moet u, de vergunninghouder, beschikken over een gedagtekende verklaring van de installateur. Deze installateur dient officieel geaccepteerd te zijn door de Dienst van het Stoomwezen.

Jurisprudentie(200500037/1):

Een inrichtinghouder dient keuringen uit te laten voeren, ook wanneer er sprake is van huisjes van derden in erfpacht op recreatieterreinen. Deze uitspraak is relevant in de discussie of huisjes op een recreatieterrein deel uitmaken van een inrichting in de zin van de Wet milieubeheer. Maken de huisjes deel uit van een inrichting, dan mogen de huisjes redelijk dicht bij de tank staan; de inrichtinghouder is verantwoordelijk voor de keuring van het lagedrukgedeelte. Zijn de huisjes geen onderdeel van de inrichting, dan moeten ze op ca. 40 meter van de tank staan; de inrichtinghouder kan niet aangesproken worden op de keuring van het lagedrukgedeelte.

2.1.5 Ringleidingnet

De leidingen en installatie in de accommodaties (ná de gasmeter) vallen onder de verantwoordelijkheid van de caravan/chalet eigenaar. Bij installatie van een compleet netwerk worden alle leidingen en installaties gecontroleerd. Regelmatig blijkt dat er in caravans en chalets zeer verouderde en slecht onderhouden gastoestellen en leidingen worden gebruikt. Dit leidt vaak tot levensgevaarlijke situaties! Deze situaties komen aan het licht op het moment dat een project van start gaat. Deze zogenoemde gasverbruiksinstallaties moeten dan allemaal worden gekeurd. Een installatie mag pas op het netwerk worden aangesloten wanneer de mankementen zijn verholpen volgens de wettelijke eisen (NEN 2920). Alleen installateurs die officieel geaccepteerd zijn door het Stoomwezen mogen de werkzaamheden aan propaangasinstallaties verrichten.

Als beheerder van het ringleidingennet dient u over een revisietekening beschikken met alle relevante gegevens zoals:

- ligging en diameters van de leidingen
- diepte ligging
- plaats van de sectie-afsluiters

Bij het bedrijf dat het ringleidingnet heeft aangelegd kunt u deze tekening opvragen.

Een calamiteitenplan mag uiteraard niet ontbreken. Voor het adequaat oplossen van eventuele storingsen dient u over een storingswijzer te beschikken. De gasleverancier zal deze twee zaken voor u opstellen, rekening houdend met alle specifieke kenmerken van de bij u aanwezige installatie.

2.2 Opslag gasflessen

Voor de opslag van gasflessen is het volgende van belang:

- Gasflessen moeten altijd worden opgeslagen in de buitenlucht of in een opslagruimte. Voor beide vormen van opslag gelden bepaalde eisen. Deze eisen zijn niet alleen afhankelijk van de wijze van opslag, maar ook van de hoeveelheid gasflessen die u wilt opslaan.
- Voor de opslag van gasflessen met een totale waterinhoud van meer dan 110 liter moet een milieuvergunning worden aangevraagd. Een waterinhoud van 110 liter komt overeen met maximaal 4 flessen van 10,5 kg. en maximaal 9 flessen van 5 kg. Komt u hierboven, dan dient u een milieuvergunning aan te vragen.

Ongeacht de wijze van opslag en de hoeveelheid flessen, zijn altijd de volgende zaken van toepassing:

- Gasflessen dienen te worden opgeslagen op de daarvoor bestemde opslagplaats.
- Ieder opslagplaats dient een goede natuurlijke ventilatie te hebben.
- Het terrein rondom de gasopslag moet worden vrijgehouden van brandbare materialen.
- Indien boven de opslag een dak aanwezig is, dient dit gemaakt te zijn van onbrandbaar materiaal.
- De gasflessen moeten op een verharde afwaterende ondergrond zijn geplaatst waar geen plassen kunnen ontstaan.
- Volle gasflessen moeten altijd rechtop worden geplaatst.
- Volle en lege flessen dienen gescheiden van elkaar en duidelijk herkenbaar te worden opgeslagen.
- Voor lege gasflessen dienen dezelfde veiligheidsmaatregelen in acht te worden genomen als voor volle flessen.
- Gasflessen moeten te allen tijde makkelijk bereikbaar zijn.
- Gasflessen mogen niet in de nabijheid van brandgevaarlijke stoffen zijn opgeslagen.
- Defecte en lekke gasflessen dienen in de buitenlucht en gescheiden van overige gasflessen worden opgeslagen. Op de flessen dient de tekst ' DEFECT' te worden aangebracht. De defecte flessen dienen zo snel mogelijk te worden afgevoerd.

- Bij de opslag van gasflessen dient een poeder c.q. koolzuurblusser van minimaal 5 kg aanwezig te zijn.

De gasflessen moeten een inslag of etiket bevatten waarop de volgende elementen duidelijk leesbaar zijn:

- het UN-nummer en de juiste vervoersnaam van het gas(mengsel);
- het gevaarsetiket volgens VLG/ADR;
- datum(jaar) van het volgende periodieke onderzoek.

Voor samengestelde gassen moet bovendien aangegeven zijn:

- de beproevingsdruk in bar;
- de lege massa in kg;
- de bedrijfsdruk in bar.

Voor vloeibare gemaakte gassen moet aangegeven zijn:

- de beproevingsdruk in bar;
- de waterinhoud in liters;
- de lege massa in kg;
- de maximale vulmassa en de eigen massa van de houder met uitrustingsdelen of de bruto massa, alles in kg.

Gevaarsetiketten – ook wel veiligheidsetiketten genoemd – hebben de vorm van een op zijn punt staand vierkant. De etiketten geven door hun kleur en opschrift de gevaarseigenschappen van de inhoud. De volgende etiketten komen voor:

- 2.1 brandbare gassen: rood met symbool vlam, '2' in benedenhoek;
- 2.2 niet-brandbare, niet-giftige gassen (verstikkende gassen): groen met symbool gasfles, '2' in benedenhoek;
- 2.2 + 5.1 oxiderende gassen: groen zoals hiervoor genoemd, etiket 5.1, geel met symbool vlam boven een cirkel, '5.1' in benedenhoek;
- 2.3 giftige gassen: wit met symbool doodshoofd met gekruiste beenderen, '2' in benedenhoek;
- 2.3 + 8 giftige en bijtende gassen: etiket 2.3 wit zoals hiervoor genoemd, etiket 8 zwart/wit met symbool twee reageerbuisjes waaruit druppels vallen die een hand en metaal aantasten, '8' in benedenhoek;
- 2.3 + 2.1 giftige en brandbare gassen: etiket 2.3 wit zoals hiervoor genoemd, etiket 2.1 rood zoals hiervoor genoemd.

Elke gasfles moet voorzien zijn van een ingeslagen keurmerk en de datum van het eerste onderzoek en eventuele herkeuringen (periodiek onderzoek). Het meest recente periodieke onderzoek of het eerste onderzoek moet niet langer geleden zijn dan aangegeven in de kolom 'keuringsinterval' van bijlage 7 van de PGS 15, zie ook bijlage 10 van dit actieplan. Bij flessen met een vijfjarig beproevingsinterval geldt hierbij een maand/jaarcombinatie van de inslag in de fles; bij flessen met een tienjarig of vijftienjarig interval voor herkeuringen geldt alleen de jaaraanduiding op de fles.

	Totale waterinhoud van de opgeslagen gasflessen is minder dan 2500 liter			Totale waterinhoud van de opgeslagen gasflessen in meer dan 2500 liter		
	WBDBO 60 min	WBDBO 30 min	WBDBO 0 min	WBDBO 60 min	WBDBO 30 min	WBDBO 0 min
Afstand in meters tot de inrichtingsgrens	0	1	3	0	3	5
Afstand in meters tot bouwwerk of brandbaar object binnen inrichting	0	3	5	0	5	10

WBDBO: weerstand tegen branddoorslag en brandoverslag

Tabel 5: overzichtstabel afstandseisen opslag gasflessen volgens PGS 15

2.3 Veilig gebruik gasflessen

Ongelukken met gasflessen zijn vaak het gevolg van verkeerd gebruik en/of kwalitatief slechte gasflessen. Een kwalitatief goede fles is te herkennen aan de verzegeling (krimpfolie om de gaskraan bij de 5 kg, 10,5 kg en 33 kg. flessen). Dit garandeert een 100% veilig product. Elke fles is grondig gecontroleerd voor en na het vullen. Ook het toepassen van de juiste drukregelaar en gas slang is belangrijk voor een veilig gebruik. In de praktijk kom je regelmatig levensgevaarlijke situaties tegen bij campinggasten. Zoals het gebruik van gaslangen met een lengte van 6 of 7 meter, tuinslangen als gasleiding en de verkeerde drukregelaars. Primagaz, als leverancier van gas(flessen) heeft 10 belangrijke regels voor een veilig gebruik op een rij gezet. Er zijn speciaal folders gemaakt voor campinggasten waarin deze gouden regels uitgebreid aan bod komen. Ook is er een poster met onderstaande gouden tips die u kunt ophangen in uw receptie of op het mededelingenbord. De folders en/of poster zijn gratis te bestellen bij de klantenservice van Primagaz (0800-0137).

10 GOUDEN REGELS VOOR HET VEILIG OMGAAN MET GASFLESSEN

1. Gebruik alleen verzegelde gasflessen

Let er bij aankoop op dat de gasfles voorzien is van een verzegeling en dat deze niet verbroken is. Door de verzegeling bent u verzekerd van een veilige en goed werkende gasfles die gevuld is met de juiste hoeveelheid propaan- of butaangas.

2. Geen open vuur

Propaangas is een brandstof. Zorg er daarom altijd voor dat bij het aansluiten of verwisselen van gasflessen niet wordt gerookt en dat er geen open vuur in de buurt is.

3. Voorzichtig met gereedschap

Let er bij het aansluiten van de regelaar op dat deze dezelfde gas druk geeft als de aan te sluiten apparatuur (30 of 50 mbar). Controleer de gasfles op beschadigingen voordat u de gaskraan opent. De kraan kunt u controleren op lekkage met zeepsop. Draai de gaskraan altijd met de hand open! Gebruik geen geweld of gereedschap om een gaskraan open te krijgen. Als u de gaskraan niet open kunt krijgen, neem dan contact op met uw leverancier.

4. Goedgekeurde gaslangen

Gebruik voor uw gasflessen altijd een goedgekeurde propaangasslang. Een goedgekeurde propaangasslang herkent u aan de opdruk NEN 5654 en het jaar van productie. Gebruik

geen slangen ouder dan twee jaar. Beperk de lengte van de slang tot maximaal 1,5 meter en vervang de slang minimaal 1 keer per twee jaar.

5. Goede bevestiging voorkomt lekkage

Gebruik goede slangklemmen om de slang aan de drukregelaar monteren. De drukregelaar dient GIVEG gekeurd te zijn. Op een boot bent u verplicht u een drukregelaar met afblaasveiligheid gebruiken.

6. Niet in de volle zon

Als de temperatuur oploopt, stijgt ook de temperatuur in de gasfles. Plaats de fles op een vlakke, droge ondergrond in de schaduw of op een andere koele plek. Graaf de gasfles niet in. Zet een gasfles ook altijd rechtop. Als u hem neerlegt, bestaat de kans dat u propaanvloeistof in het systeem krijgt.

7. Goede ventilatie

Propaangas is niet giftig. Bij inademing kan echter een zuurstof tekort ontstaan. Propaangas is zwaarder dan lucht. Daarom is het belangrijk dat er een goede ventilatie is ter hoogte van de flesvoet. Let er dan ook goed op dat het vloerrooster van de disselpak in de caravan of camper altijd geopend is. Zet gasflessen bij voorkeur buiten en nooit in ongeventileerde ruimten.

8. Na gebruik kraan dicht

Bij het aansluiten en verwisselen van gasflessen moet u altijd zorgen dat alle apparatuur afgesloten is en de gaskraan dicht. Sluit na het gebruik altijd de kraan. Ook bij lege flessen.

9. Bij brand fles en hoofd koel houden

In geval van brand, zo snel mogelijk de gaskraan dichtdraaien en de fles verwijderen. Als dit niet kan, koel dan de fles vanaf een veilige afstand af met water. Neem geen onnodige risico's en bel alarmnummer 112 om de brandweer te waarschuwen.

10. Ga naar erkende verkooppunten

Een lege gasfles moet u altijd omruilen of laten vullen bij een erkende dealer. Vul nooit uw fles bij een LPG station. Dit kan tot grote ongelukken leiden en is derhalve ook bij de wet verboden.

2.4 Opslag gevaarlijke stoffen

Bij recreatiebedrijven kunnen onder meer de volgende (gevaarlijke) stoffen worden aangetroffen:

- Schoonmaakmiddelen, zoals afwasmiddel voor professionele afwasmachines, vloerreinigingsmiddelen, sanitairreinigingsmiddelen.
- Bestrijdingsmiddelen om onkruid en ongedierte tegen te gaan of te verwijderen.
- Koudemiddelen in koel- en luchtbehandelinginstallaties, zoals ammoniak, propaan en butaan en HCFK's.
- Brandbare gassen, onder meer voor verwarming en koken, zoals propaan en butaan.
- Vloeibare brandstoffen voor voertuigen en vaartuigen, zoals benzine en diesel.
- Onderhoudsproducten voor voertuigen en machines, zoals smeerolie.
- Onderhoudsproducten zoals verven en lakken.

Mogelijke gevolgen van de opslag van dergelijke stoffen zijn emissies naar de lucht en bodem, maar ook brand en explosie van bepaalde stoffen zoals brandstoffen en verf. Bij boerencampings worden vaak bestrijdingsmiddelen gebruikt en bewaard. Bestrijdingsmiddelen moeten volgens de voorschriften in de milieuv vergunning in een aparte kast staan opgeslagen, en deze kast moet op slot zijn. Dit is mede om te voorkomen dat kinderen die op deze campings verblijven, bij deze producten kunnen komen. Opslag van gevaarlijke stoffen, zoals irriterende, brandbare (vloeistof)stoffen, moet plaatsvinden conform de

voorschriften in de PGS 15 of CPR 15-1, indien meer dan 25 kg of liter aan dergelijke stoffen in voorraad wordt gehouden.

Nieuw gereguleerde stoffen onder de PGS 15 zijn:

- gasflessen;
- spuitbussen;
- carcinogene, mutagene en reprotoxische stoffen;
- bepaalde organische peroxiden in klein verpakkingen;
- zeer licht ontvlambare stoffen;
- brandgevaarlijke vaste stoffen;
- voor zelfontbranding vatbare stoffen;
- stoffen met ontwikkeling van brandbare gassen in contact met water.

In juni 2004 is de Commissie Preventie van Rampen door gevaarlijke stoffen (CPR) opgeheven en zijn de CPR-richtlijnen omgezet naar de Publicatierreeks Gevaarlijke Stoffen (PGS). Op 28 juni 2005 is de richtlijn PGS 15 van kracht geworden. De PGS 15 vervangt de richtlijnen CPR 15-1 t/m 15-3 en is veel soepeler dan de CPR 15-1, die in de praktijk tot discussie leidde. De indeling van gevaarlijke stoffen in de PGS 15 is gebaseerd op de vervoerswetgeving ADR (Accord Européen relatif au Transport International des Marchandises Dangereuses par Route). Door de keuze voor de ADR is de PGS 15 niet meer van toepassing op een aantal categorieën stoffen met beperkt risico.

De belangrijkste verschillen in dit verband zijn:

- Bedrijven mogen in pandig 10 ton opslaan in plaats van 2,5 ton.
- De minimale afstand tot andere gebouwen of erfgrans is komen te vervallen als de opslag voldoende brandwerend is.
- Voor opslag van uitsluitend bijtende stoffen gelden geen brandveiligheidseisen meer, maar wel bouwkundige eisenvoor wat betreft vloeren, en opslagstellingen.

De CPR-voorschriften in een nog vigerende vergunning gelden echter nog wel.

2.4.1 Verpakkingen

Verpakkingen moeten voorzien zijn van de juiste etiketten. Sommige combinaties van stoffen kunnen gevaarlijke reacties opleveren, in bijlage 9 zijn voorbeelden opgenomen van onverenigbare combinaties bij de opslag van gevaarlijke stoffen. Elke afzonderlijke emballage gevaarlijke stoffen moet voorzien zijn van een juist pictogram. Pictogrammen met veiligheidssignalering moeten ook op de toegangsdeur van een opslagruimte zijn aangebracht, bijvoorbeeld 'roken verboden', 'vergiftigingsgevaar' e.d.

De volgende gevaarssymbolen worden onderscheiden in de PGS15:

- Voor de opslag van (licht) ontvlambare vloeistoffen, het pictogram 'ontvlambare stoffen op hoge temperatuur'.
- Voor de opslag van bijtende stoffen het pictogram 'bijtende stoffen'.
- Voor de opslag van giftige stoffen het pictogram 'giftige stoffen'.
- Voor de opslag van oxiderende stoffen het pictogram 'oxiderende stoffen'.

Daarnaast moet bij alle opslagvoorzieningen het verbodsbord 'vuur, open vlam en roken verboden' zijn aangebracht. In plaats van genoemde symbolen mogen ook de 'grote etiketten' volgens de ADR-klasse 3, 8, 6.1 en 5.1 worden geplaatst.

2.4.2. Opslagruimte

De opslagruimte moet van onbrandbaar materiaal zijn gemaakt. Let er op dat deze opslagruimte geventileerd is door ventilatieopeningen met een doorsnee van ten minste 1 dm². Dwarsventilatie dient aanwezig te zijn. Ventilatieopeningen moeten vlamkerend gaas hebben. Openingen sluiten rechtstreeks aan op de buitenlucht.

Per opslagplaats van 200 m³ moet minstens 1 blustoestel (minimaal 6 kg) beschikbaar zijn; dit blusmiddel moet goed bereikbaar zijn en jaarlijks gekeurd worden. Bij een vatenpark of opslaggebouw behoren minstens 2 blusmiddelen aanwezig te zijn.

Afstandseisen uit de CPR 15-1-richtlijn voor de opslag van gevaarlijke stoffen in emballage in een opslaggebouw zijn hieronder weergegeven in Tabel 6.

Tussen haakjes staan de afstanden die minimaal gelden indien er een brandmuur op de erfgrans aanwezig is die ten minste 60 minuten brandwerend is, of de wand van het tot de inrichting behorende gebouw die ten minste 60 minuten brandwerend is.

Hoeveelheid in kg of liters	Brandwerendheid opslaggebouw		Afstand erfgrans tot	Afstand tot ander gebouw
	Wanden/ Dak Deuren			
< 1000	>60 min	> 30 min	> 2m (0m)	>3m (0m)
	<60 min	< 30 min	> 3m (0m)	>5m (0m)
> 1000	>60 min	> 30 min	> 3m (0m)	>5m (0m)
	<60 min	< 30 min	> 5m (3m)	>10m (3m)

Tabel 6: overzichtstabel afstandseisen opslag gevaarlijke stoffen in emballage volgens CPR 15-1

Afstandseisen uit de CPR 15-1 met betrekking tot de opslag van gevaarlijke stoffen in emballage in vatenparken zijn hieronder weergegeven in Tabel 7.

Hoeveelheid in kg of liters	Afstand erfgrans	Afstand ander gebouw
< 1000	>3m(0m)	>5m(0m)
> 1000	>5m(3m)	>10m(3m)

Tabel 7: overzichtstabel afstandseisen opslag gevaarlijke stoffen in emballage in vatenparken volgens CPR 15-1

Tussen haakjes staan de afstanden die minimaal gelden indien er een brandmuur op de erfgrans aanwezig is die ten minste 60 minuten brandwerend is, of de wand van het tot de inrichting behorende gebouw die ten minste 60 minuten brandwerend is.

Afstandseisen zijn in de PGS anders geformuleerd dan in de CPR 15-1. Inpandige opslag dient een weerstand tegen branddoorslag en -overslag (WBDBO) van 60 minuten te hebben; indien deze 30 minuten bedraagt dienen binnen een afstand van 7,5 meter geen brandgevaarlijke stoffen aanwezig te zijn. Bij een uitpandige opslagvoorziening dient de afstand tot de inrichtingsgrens, een ander bouwwerk of andere brandbare objecten ten minste 5 meter te bedragen bij een brandwerendheid van 30 minuten; of 10 meter als er geen brandwerende voorzieningen getroffen zijn.

Lekbakken

Verpakkingen van gevaarlijke (vloeistoffen) moeten boven lekbakken worden opgeslagen. De inhoud van de opvangbak voor gevaarlijke vloeibare stoffen dient ten minste de inhoud te hebben van de grootste verpakking plus 10% van de overige verpakkingen. Bij (licht) ontvlambare vloeistoffen moet de lekbak 100% van alle opgeslagen verpakkingen kunnen bevatten.

3 Legionellapreventie

Het onderwerp Legionellapreventie is veelomvattend en complex. In dit hoofdstuk zal géén uitgebreide uitwerking worden gegeven van de technische (beheers)aspecten van legionellapreventie. Wel zal er inzicht in de legionellaregelgeving worden gegeven en hoe daar mee om te gaan. Met behulp van diverse internetlinks en verwijzingen naar de bijlagen van dit actieplan wordt u op weg geholpen met onder meer verwijzingen naar model preventie- en beheersplannen e.d. Naar eigen behoefte en bedrijfssituatie kunt u zich verdiepen in het onderwerp legionellapreventie.

Met betrekking tot de wet- en regelgeving zal een overzicht worden gegeven in alle vormen van regelgeving die bij legionellapreventie van toepassing zijn. Er bestaan wetten voor drie “verschillende” soorten water: drinkwater, zwembaden/sauna's, en koel- en proceswater. Deze regels zijn er niet alleen voor de bescherming tegen legionellabesmetting van uw gasten, maar ook van uw werknemers (Arbo). De uitwerking van deze wetgeving is voor elk soort water verschillend.

3.1 Wat houdt legionellapreventie in?

Legionellapreventie gaat over het voorkomen van legionellabesmetting. Op elk recreatiebedrijf waar water door middel van aërosolvormende* tappunten vrijkomt, dient wettelijk volgens het 'Waterleidingbesluit', de Arbo-regelgeving en de Wet Hygiëne, Veiligheid Bad- en Zweminrichtingen aan legionellapreventie uitvoering gegeven te worden.

(*aërosolvorming = waterverneveling/waterdamp, bijvoorbeeld door douches, brandslangen, maar ook door luchtbehandelingsystemen zoals airconditioning).

We kunnen er vrijwel automatisch vanuit gaan dat ieder recreatiebedrijf aan enige vorm van legionellapreventie uitvoering zal moeten geven. Van dagattractiepark tot aan buitensportonderneming, van recreatiebungalowpark tot aan jachthavenbedrijf, van zwembad en sauna tot aan rondvaartbedrijf. Legionellapreventie is een verplichte en doorlopende activiteit in de kwaliteitszorg van elk recreatiebedrijf. Van de zorg voor de bezoeker/gast tot aan de zorg voor de eigen werknemer.

Let op! Er wordt onderscheid gemaakt tussen twee soorten risicocategorieën, namelijk een beperkte en een uitgebreide. Voor een beperkte risicoanalyse volstaat veelal een inventarisatie van de tappunten. Een beperkte analyse kan worden uitgevoerd als **geen** inadembare **aërosolen** vrijkomen. Een aerosol is een uiterst fijne nevel (damp) van waterdeeltjes in de atmosfeer.

Heeft een beheerder of eigenaar van een collectieve leidingwaterinstallatie in zijn pand wel te maken met douches of andere tappunten die aërosolen verspreiden, dan is een uitgebreide risicoanalyse nodig. Dat is natuurlijk het geval bij douches, maar kan ook bij andere activiteiten waarbij water wordt versproeid of verneveld (bijvoorbeeld in sauna's en bij luchtbevochtings- en waterinstallaties). Voor deze analyse moet de hele waterinstallatie worden gecontroleerd. Alleen op die manier kunnen eventuele risico's op legionellagroei in kaart worden gebracht. Een buitensportbedrijf, bijvoorbeeld, dat niet beschikt over doucheaccommodaties heeft met legionellapreventie voor haar gasten waarschijnlijk niets te maken, maar de Arbo-verplichtingen in het kader van bescherming van werknemers tegen legionellabesmetting zijn mogelijk wel van toepassing.

3.2 Wat houdt een ziekteverwekkende legionellabesmetting in?

- 'Veteranenziekte'

Deze besmetting veroorzaakt een ernstige longontsteking (ook wel veteranenziekte genoemd) die wordt veroorzaakt door de legionellabacterie. Naar schatting lopen jaarlijks honderden tot duizenden mensen een infectie met de legionellabacterie op. De meeste mensen worden niet ziek na blootstelling. Slechts bij een klein deel van degenen die met de

bacterie zijn besmet, ontwikkelt zich de ernstige 'veteranenziekte', daarnaast kan een besmetting zich ook uiten in een lichtere vorm van de ziekte, de 'legionellagriep'.

- **'Waar komt de Legionellabacterie voor?'**

De bacterie die de ziekte veroorzaakt bevindt zich in de grond en in het (leiding)water, echter in zulke kleine aantallen dat de bacterie geen gevaar vormt. De legionellabacterie vormt pas een probleem als zij zich heeft kunnen vermenigvuldigen. Dit kan vooral gebeuren met een temperatuur tussen 30 en 45°C (optimaal is 37°C). Dit zijn nu net temperaturen waarin in onze gasten graag vertoeven wanneer zij gebruik maken van zwem- en badvoorzieningen. Boven de 50°C vindt afsterving van de bacterie plaats. Als het water niet door het hele watersysteem kan stromen, is het mogelijk dat het water blijft stilstaan in 'dode' uiteinden/hoeken. Omdat op deze plaatsen geen hoge temperatuur wordt bereikt, kan verdere groei plaatsvinden. Dit vormt een gezondheidsrisico.

- **'Hoe kunnen gasten geïnfecteerd raken?'**

Besmetting vindt plaats via de longen. Aangenomen wordt dat de infectie overgebracht wordt door het inademen van de bacterie in zeer kleine druppeltjes water, verspreid in de lucht (nevel/aërosol; bijvoorbeeld bij douches en warmtedampen uit bubbelbaden). De ziekte kan niet van de ene op de andere mens overgedragen worden en is dus niet besmettelijk. Het drinken van water vormt geen risico.

- **'Wat zijn de verschijnselen van de 'veteranenziekte?'**

De tijd tussen de besmetting en het optreden van de eerste ziekteverschijnselen (de incubatietijd) varieert van twee tot mogelijk negentien dagen. In de praktijk van het recreatiebedrijf zal de gast bij de constatering van de ziekte door een arts het recreatiebedrijf meestal alweer verlaten hebben. Via historisch onderzoek vindt vrijwel altijd tracing plaats naar de bron van de besmetting, in dit geval mogelijk uw recreatieaccommodatie.

De ziekte begint met een snel opkomende hoofdpijn, spierpijn en een ziek gevoel, gevolgd door longontsteking met koorts boven de 39°C. De patiënt hoest en is soms kortademig. Een aantal patiënten heeft last van braken en diarree. De ziekte kan zeer ernstige gevolgen hebben (zelfs overlijden), maar is door directe toediening van de juiste antibiotica wel goed te behandelen. Na genezing van de longontsteking kan het nog lang duren voor de patiënt weer helemaal is opgeknapt. Voor het recreatiebedrijf kan dit in de sfeer van de rechtsaansprakelijkheid extra financiële gevolgen hebben.

3.3 Indeling en regelgeving

De type recreatiebedrijven die te maken hebben met legionellapreventie-verplichtingen zijn:

- De verblijfsrecreatiebedrijven, namelijk de kampeer- en bungalowsector en de groepsaccommodaties.
- De jachthavens / watersportbedrijven.
- De dagattractiebedrijven: attractieparken, dierentuinen, speeltuinen, rondvaartbedrijven, museale dagattracties.
- De zwembaden.
- De thermen en saunabedrijven.
- De buitensportondernemingen.

Landelijk is er een indeling van 'locaties naar mate van risico op legionellose' gemaakt. De hierboven vermelde bedrijven zijn daarbij ingedeeld in de risicogroep 'Middelmatig'. Dit houdt in dat vastgesteld is dat er bij de recreatiebedrijven relevante hoeveelheden inadembare aërosolen gevormd kunnen worden, waardoor een strikte toepassing van legionellapreventieregels moet worden toegepast.

Voor wat betreft de regelgeving zijn er drie hoofdcategorieën:

- 'Waterleidingwet', 'Waterleidingbesluit': de regelgeving voor leidingwater.
- 'Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden' (WHVBZ).
- 'Wet Arbo' / Beleidsregels Arbeidsomstandighedenwetgeving: 'Doeltreffende maatregelen ter voorkoming of beperking van blootstelling van personeel aan legionellabacteriën'.

Naast deze drie hoofdcategorieën zijn er nog aparte regels voor 'Eigen Winsten'.

In het aangepaste waterleidingbesluit is de verplichting opgenomen om periodiek vast te stellen of aan de gestelde norm wordt voldaan. Dit houdt in dat twee maal per jaar monsters moeten worden genomen en geanalyseerd op een aantal meetpunten. Het aantal meetpunten is afhankelijk van het aantal tappunten in de installatie. Waar de meetpunten aangehouden moeten worden blijkt uit de risico-inventarisatie.

3.4 Wettelijke preventiemaatregelen

De wettelijke preventiemaatregelen zijn in drie onderdelen te verdelen. Allereerst heeft u de plicht om een risicoanalyse te maken. Hieruit voortvloeiende zal een beheersplan moeten worden opgesteld en is er de plicht om een logboek bij te houden.

3.4.1. Risicoanalyse

De risicoanalyse maakt inzichtelijk hoe het is gesteld met de kwaliteit van uw waterleidingnet/installatie in relatie tot de besmettingsrisico's. Het gaat daarbij om de technische uitvoering van de installatie van zowel de apparatuur als ook de kwaliteit van het leidingennet en de gebruikte materialen. U mag de risicoanalyse zelf uitvoeren of uitbesteden aan een adviesbureau. De praktijk leert dat een ondernemer of beheerder meestal niet in staat is om zelf de risico-inventarisatie met voldoende kennis van zaken uit te kunnen voeren. Het inschakelen van een deskundig adviesbureau is raadzaam.

3.4.2. Beheersplan

In het beheersplan komen de resultaten samen van de installatiebeschrijving, de praktijktoetsing van installatie en risicofactoren (de risicoanalyse), evenals de eliminatie van de risicofactoren. Het beheersplan is van belang voor de beheerder van de installatie om in staat te zijn de risico's van legionellavermeerdering te kunnen beheersen. Er zijn diverse publicaties/handleidingen beschikbaar om een risicoanalyse en beheersplan zelf te kunnen uitvoeren. De ISSO 'Handleiding Legionellapreventie in leidingwater' geeft een volledige uitwerking voor de risicoanalyse en regels voor het opstellen van een beheersplan voor leidingwaterinstallaties; te bestellen via www.issso.nl. Via de website van het Ministerie van VROM, www.vrom.nl, zijn informatiebladen, model(beheers)plannen te downloaden of te bestellen; zoals het 'Modelbeheersplan Legionella-preventie in Leidingwater' en het 'Modelplan Legionellapreventie in Zwembadwater'.

3.4.3 Logboek

Het logboek volgt uit het opstellen van een beheersplan en de daar aan gekoppelde rapportage, waarin beschreven staat of de beheerder daadwerkelijk het beheersplan naleeft. Het vervult een belangrijke functie bij inspectiecontroles door de overheid dan wel via de door de overheden aangewezen inspectieorganisaties. Het logboek bestaat uit het beheersschema waarop aangegeven wordt of beheersmaatregelen zijn uitgevoerd; inclusief temperatuurmetingen en microbiologische analyses. Per maatregel wordt geparafeerd en gedateerd aangegeven wie de maatregel heeft uitgevoerd. De verantwoordelijke voor de installatie parafeert de ingevulde beheersschema's en verzamelt deze in het logboek. Er dient dus vooraf bekend te zijn wie binnen de organisatie waarvoor de eindverantwoordelijkheid heeft.

3.5 Praktische tips en aanbevelingen

Kennis van wetten en regels die gaan over legionellapreventie is belangrijk. Zeker zo belangrijk is het echter om kennis te nemen van de praktische informatie, vragen en antwoorden over de regelgeving. Door bedrijven, door organisaties, maar ook door de overheid worden praktische suggesties en oplossingen aangereikt. Onderstaand een overzicht van diverse wetenswaardigheden, praktische wenken, informatie en ervaringen van collega-ondernemers.

3.5.1. Pers en Publiciteit

Hoe vervelend ook, er kan altijd wat fout gaan; ondanks het feit dat u wél alle mogelijke voorzorgsmaatregelen in acht heeft genomen. **Bereidt u zich dan ook terdege voor op de mogelijkheid dat een ernstige legionellabesmetting op uw bedrijf plaatsvindt.** U hebt in dergelijke situatie niet alleen te maken met de formele meldingsplicht naar de toezichthoudende instantie. Wanneer de toezichthouder na een aangemelde legionellabesmetting besluit dat ook uw gasten geïnformeerd moeten worden moet u snel kunnen handelen. Niet alleen de aanwezige gasten moeten dan geïnformeerd worden, maar ook de gasten die alweer vertrokken zijn. Afhankelijk van de inschatting van het moment (de datum) van de besmetting, moet u uw gasten die maximaal 3 tot 4 weken geleden van uw accommodatie gebruik hebben gemaakt informeren over de mogelijkheid dat zij een legionellabesmetting hebben opgelopen.

Voor de verblijfsaccommodaties is een goede **gastenregistratie** dus van groot belang. Voor accommodaties die een kort (dag)verblijf bieden - bijvoorbeeld een zwembad of een Sauna & thermen complex - is dat lastiger. Een bezoeker van een zwembad of sauna is meestal niet bij u bekend met naam en woonadres. In een situatie van ernstige besmetting zal een dagverblijf accommodatie te maken kunnen krijgen met een algemene verspreiding van een perspublicatie dat bezoekers die vanaf een bepaalde datum het dagverblijf hebben bezocht dringend geadviseerd worden een huisarts te raadplegen voor onderzoek.

Het voorbereiden van een eigen persbericht en het wellicht bieden van nazorg is belangrijk om paniecreacties te voorkomen. Bepaal vooraf wie als woordvoerder optreedt naar de pers. Het klinkt wellicht vreemd, maar organiseer de 'chaos' zoveel mogelijke vooraf. (zie www.recron.nl : Vaknota 'Toezicht Zwemwater' en vaknota 'Veiligheidsplan Recreatiebedrijven')

'Zwarte' lijsten

Het ministerie van VWS plaatst sinds 2000 de namen op haar site van accommodaties die een gevaar vormen voor de verspreiding van legionella. Tevens is er ook een [Europese site](#), die alleen de namen vermeldt van verdachte hotels en accommodaties binnen de Europese Unie (klik op: www.ewgli.org/data/sitepublish.asp). Zie ook: [www.minvws.nl/folders/inspecties/legionella in europese vakantie accommodaties.asp](http://www.minvws.nl/folders/inspecties/legionella%20in%20europese%20vakantie%20accommodaties.asp)

3.5.2. Voorlichting naar gasten/voorbeeldbrieven

Zaken als 'gezondheid' en 'veiligheid' zijn zonder uitzondering voor alle gasten op alle typen van recreatieondernemingen van groot belang. Het is dan ook aan te bevelen naar uw gasten toe duidelijk te maken welke kwaliteit uw bedrijf hier kan bieden. Dat kan op diverse manieren.

- **'Keurmerken', 'certificeringen' en 'Legionellaveilig - verklaringen'**

Keurmerken vervullen een nuttige functie in de communicatie met uw gasten over veiligheid. In de zwembadsector wordt het Keurmerk 'Veilig & Schoon' uitgegeven aan zwembaden die minimaal aan alle wettelijke vereisten voldoen.

Kijk op: www.zwembadkeur.nl

Ga met erkende gecertificeerde bedrijven in zee bij zowel aanleg als onderhoud. Vermeld dit in publicaties voor uw gasten die gaan over veiligheid.

Kijk op: www.stichtingkbi.nl en www.kiwa.nl

Een aantal adviseurs geeft verklaringen uit dat uw waterleidingsysteem na hun installatie en/of controle werkzaamheden legionellaveilig is. Op zich is daar niets mis mee, maar zo'n verklaring is natuurlijk geen garantie dat er nooit iets fout kan gaan.

Let op! een water(leiding)installatie kan wel legionellaveilig zijn maar **nóóit** legionellavrij. Wanneer een adviseur/installateur denkt een 'legionellavrij - verklaring' af te kunnen / mogen geven dan handelt hij fout en ondeskundig.

- **Adviezen aan seizoen- en jaarplaatsgasten op kampeerterrainen**

Gasten die op een recreatieterrein over een vaste of seizoenplaats beschikken kunt u een aantal tips meegeven om bij de start van het recreatieseizoen alert te zijn op de veiligheid van de waterinstallatie in de eigen stacaravan of recreatiewoning.

TIP: In bijlage 4 en 5 van dit actieplan treft u een voorbeeldbrief voor Nederlandse en Duitse seizoen- en jaarplaatsgasten.

3.5.3 Installatiebedrijven en aannemers

Als recreatieondernemer heeft u meestal geen kennis van bouw- en installatietechnieken en van de normen waaraan werkzaamheden en installaties moeten voldoen; bijvoorbeeld 'NEN-normen' en 'Vewin-bladen-instructies'. U zult dus moeten kunnen en mogen vertrouwen op de kennis en kunde van de aannemer of installateur. De meeste ondernemers gaan alleen in zee met aannemers- en installatiebedrijven die aangeven te werken volgens de daartoe gestelde normen en regels. Maar ook wanneer u met erkende bedrijven afspraken maakt kan er wat fout gaan. Wij adviseren u daarom het aannemingscontract te controleren op de vermelding van de officiële normeringen en regels die de aannemer/installateur in acht neemt bij de uitvoering van het werk. De praktijk laat zien dat dit geen overbodige actie is, vooral wanneer het tot een rechtszaak komt. Het is uw verantwoordelijkheid om dan met harde bewijzen te komen dat de aannemer/installateur nalatig is geweest.

TIP 1: Het is niet gemakkelijk om als leek een offerte van een aannemer en/of installateur te kunnen beoordelen op het gebied van kennis over bouw- en installatietechniek.

Het instituut 'ISSO' beschikt over een zeer uitgebreide praktijkhandleiding legionellapreventie leidingwater (zie ook <http://www.isso.nl/shop/p55-1.html>). Volgens het 'ISSO' kan deze handleiding ook nuttig zijn om een betere overlegpartij te zijn voor aannemer en/of installateur; vooral daar waar het gaat om grote investeringen.

TIP 2: Let er op dat in de offerte van installateurs/aannemers opgenomen is dat zij volgens de wettelijke regels en de vereiste kwaliteitsnormen werken (bijv. de Instructies van de Vewin werkbladen en NEN-normen) Als het goed is worden deze normen ook vermeld in leveringsvoorwaarden van aannemer of installateur. Vraag en kijk ernaar!

3.5.4. Adviesbureaus

Het uitvoeren van de 'Risico-analyse' / 'Risico-inventarisatie' en het opstellen van het daaruit volgende beheersplan mag u als ondernemer zelf doen. In de praktijk is dat voor de meeste recreatiebedrijven een te moeilijke klus en wordt dit uitbesteed aan een adviesbureau. Een actueel overzicht van 'geaccrediteerde' adviesbureau's waardoor u de inventarisatie kunt laten uitvoeren kunt u vinden op www.kiwa.nl.

TIP 1: Om een juiste offerte aan u uit te kunnen brengen moet het adviesbureau kunnen beschikken over een zo compleet mogelijke beschrijving van de omvang, aard en ligging van het leidingennetwerk en de aanwezige waterinstallaties. U hebt er dus alle baat bij om het adviesbureau bij aanvraag van de offerte zo uitgebreid mogelijk te informeren. Vraag het adviesbureau vooraf om een informatieverzamelijst die zij nodig hebben om een goede offerte uit te kunnen brengen.

TIP 2: Benader uw collega's of zij interesse hebben om regionale prijsafspraken te maken over het maken van de risico-analyse. Nog interessanter is dit bij het uitvoeren van de steeds terugkerende bemonstering en analyse van leiding en zwembadwater.

3.5.5. Bemonstering en analyse

Zoals eerder aangegeven is in het Waterleidingbesluit bepaald dat de monsters moeten worden genomen en geanalyseerd door of onder verantwoordelijkheid van een laboratorium met een kwaliteitsborgingsysteem dat is gebaseerd op ISO 17025 (of gelijkwaardig) en dat daarvoor is geaccrediteerd. Minstens elk half jaar moeten bij 2 aërosolvormende tappunten een onderzoek op de aanwezigheid van legionellabacteriën worden uitgevoerd.

Zijn er mogelijkheden om legionella in het leidingwatersysteem zelf te meten/controleren?

Het moet officieel door een erkend laboratorium worden gemeten.

Mag ik zelf een monster nemen en dit opsturen naar een laboratorium?

Het nemen van een monster dient aan een aantal voorwaarden te voldoen om een betrouwbare meting te krijgen. Een geaccrediteerd laboratorium weet hoe deze handeling uit te voeren. Indien u vaak of veel monsters wilt nemen, is het wellicht mogelijk een medewerker binnen uw bedrijf hiervoor op te leiden (specifieke instructies). Dit kunt u met het betreffende laboratorium overleggen.

TIP: Een overzicht van Sterlabs voor 'Drinkwateronderzoek' kunt u vinden in bijlage 2 van dit actieplan.

3.5.6 Alternatieve (water)behandelmethode

VOORZICHTIGHEID is hierbij geboden.

In Nederland wordt als uitgangspunt voor het beheersen van de legionellaproblematiek in collectieve leidingwatersystemen het thermische beheersconcept gehanteerd. Voor koudwatersystemen betekent dit dat de temperatuur van het water bij voorkeur niet verder opwarmt dan 20°C. Voor warmwatersystemen moet minstens een watertemperatuur van 60°C op de tappunten worden nagestreefd. Wordt gedurende enige tijd op een bepaalde plaats in de warmwaterinstallatie niet aan die voorwaarde voldaan dan is het mogelijk om door periodieke temperatuurverhoging van het water (> 60°C) alsnog een voldoende desinfectie te bereiken.

In plaats van het thermische beheersconcept is het toegestaan een alternatieve desinfectietechniek in te zetten, echter hierbij moet aan de volgende voorwaarden worden voldaan:

- Het effect moet vergelijkbaar zijn met dat van thermische desinfectie; gelijkwaardigheidsprincipe.
- Er mag geen sprake zijn van onaanvaardbare neveneffecten op de volksgezondheid en het milieu.

Het ontbreekt op dit moment in Nederland nog aan een eenduidige procedure voor het beoordelen van alternatieve technieken voor legionellapreventie en als onderdeel van deze procedure ontbreekt het aan methoden voor het bepalen van de effecten en neveneffecten van deze technieken. Het Ministerie van VROM is bezig om een beoordelingsrichtlijn te ontwikkelen voor alternatieve technieken voor legionellapreventie. Voor meer inhoudelijk informatie: www.legionellavraagbaak.nl: categorie 'Vraag en Antwoord'. Door bijvoorbeeld 'chloor' als categoriekeuze in te vullen komt u bij de alternatieve behandelmethode uit.

Op dit moment worden als voornaamste categorie van technieken de volgende alternatieve technische concepten voor waterbehandeling commercieel aangeboden:

- koper/zilverionisatie;
- anodische oxidatie (elektrolyse);

- ultrafiltratie;
- UV-desinfectie;
- eenmalige desinfectie met waterstofperoxide in combinatie met UF en UV als gatekeepers;
- periodieke desinfectie met waterstofperoxide (Herlisil).

Voor de overige technieken geldt dat ze of niet zijn toegestaan omdat de te doseren stof (nog) niet is toegelaten door het CTB of dat ze nog in een te experimenteel stadium verkeren om commercieel te worden aangeboden:

- dosering van natriumhypochloriet;
- dosering van monochlooramine;
- dosering van chloordioxide;
- dosering van ozon;
- elektrische pulsen;
- pasteurisatie;
- overige voor de toepassing op leidingwater nog niet bewezen technieken.

TIP: Wat nu te doen wanneer uw leverancier, aannemer of installateur voorstelt om in uw waterleidingsysteem preventieve behandelingstechnieken toe te passen. De zin of onzin wordt bepaald door de logica van de toepassing van een behandelingstechniek binnen het waterleidingsysteem als geheel. Het plaatsen van bijvoorbeeld een membraan filtratiesysteem direct achter de watermeter geeft geen enkele garantie dat er verderop in het leidingennet en/of in een waterinstallatie niet alsnog geen legionellaprobleem zou kunnen ontstaan. Het zou in dit actieplan te ver voeren om in detail op de alternatieve behandelingsmethoden in te gaan.

Voor als u ondernemer / opdrachtgever is het belangrijk om te weten dat een alternatieve behandelingstechniek toegepast kan worden op **bepaalde** plaatsen in het waterleidingsysteem en/of in combinatie met een **bepaalde** installatie, die een verhoogd risico op legionellabesmetting kunnen geven. Eigenlijk kun je hier beter spreken van een aanvullende behandelingstechniek. In sommige situaties kan het zijn dat het beheersplan aangeeft dat afdoende controle op legionellabesmetting door technische omstandigheden niet goed mogelijk is. In een dergelijke situatie kan dan op een onderdeel van het waterleidingsysteem of een installatie een aanvullende behandelingsmethode nuttig zijn. Dit geeft nog eens opnieuw aan hoe belangrijk het is om een goede risico-inventarisatie en dito beheersplan op te stellen.

Let op! Het toepassen van een alternatieve techniek op onderdelen van het waterleiding systeem ontslaat de eigenaar niet van de verplichting tot het uitvoeren van een risicoanalyse en het opstellen van een beheersplan die **alle** elementen van het waterleidingsysteem moeten omvatten.

3.5.7 Inspectie en Controle, Bezwaar en Beroep

De regionale inspecties van het Ministerie van VROM zijn aangewezen als controlerende instantie voor legionellapreventie. (In bijlage 6 treft u het adressenoverzicht aan van de regionale VROM-Inspectie) Een aantal regionale VROM-inspecties hebben de controle echter uitbesteedt aan het regionale waterbedrijf.

De inspecteur / controleur heeft opdracht te onderzoeken of u zich houdt aan de regels van het 'Waterleidingbesluit'. De inspecteur zal nagaan of u beschikt over een risico-inventarisatie en een beheersplan en of u daar ook zorgvuldig uitvoering aangeeft. In de praktijk komt het regelmatig voor dat de inspecteur extra technische maatregelen eist; bijvoorbeeld het plaatsen van extra terugslagkleppen. Wanneer de inspecteur aangeeft dat u extra maatregelen moet nemen, hoeft u daar niet zomaar mee akkoord te gaan. Vraag altijd

om een op schrift gestelde verklaring en/of omschrijving van de noodzaak van de door de controlerende instantie verlangde extra maatregelen.

U hebt een risico-inventarisatie en beheersplan laten opstellen. Op basis daarvan heeft u, waar nodig, aanpassingen aan uw waterleidingsysteem en/of waterinstallaties uitgevoerd. U mag er in principe vanuit gaan dat deze voldoende is. Mocht de inspecteur een andere mening daarover hebben, neem dan contact op met het adviesbureau dat voor u de risico-inventarisatie heeft uitgevoerd en vraag of zij het eens zijn met de conclusies van inspecteur. Mocht u samen met uw adviseur van mening zijn dat de verlangde extra maatregelen onterecht zijn, schroom dan niet om contact op te nemen met de controlerende instantie. Geef gemotiveerd aan waarom u de verlangde extra maatregelen onjuist vindt. Mocht de controlerende instantie volharden in haar eis, dan zult u via de VROM-inspectie een beschikking ontvangen waarin u gemaand wordt alsnog de door de inspecteur opgelegde aanvullende maatregelen uit te voeren. U kunt tegen dat besluit (= een beschikking) formeel gemotiveerd bezwaar aantekenen. Zonodig staat er ook nog beroep bij de bestuursrechter open tegen een afwijzing van uw bezwaar. Uiteraard heeft dat alleen zin wanneer u in staat bent aan te tonen dat de extra voorzieningen die van u geëist worden onterecht zijn.

TIP: De controlerende inspectie zal uw bedrijf onverwacht en/of steekproefsgewijs bezoeken. Sommige recreatieondernemers hebben hun waterinstallatie/leidingennet na een verbouwing, uitbreiding en oplevering van een nieuwe installatie vooraf nog eens extra laten keuren door regionale VROM-Inspectie. Uw aannemer en/of installateur zal moeten werken volgens bepaalde 'NEN-normen' en 'Vewin-bladen-instructies'. Of dat ook daadwerkelijk volgens afspraak gebeurd is, is voor u als leek meestal moeilijk te controleren. Wanneer de inspectie de nieuwe installatie op uw eigen verzoek direct na oplevering controleert, is dat voor u een goede check of alles naar behoren is opgeleverd. Eventueel geconstateerde gebreken kunt u dan direct reclameren bij aannemer/installateur. Wanneer er op een later moment een reguliere controle van diezelfde inspectie plaatsvindt, dan zal de keuring van de aanleg van de installatie naar verwachting geen problemen meer geven.

3.5.8 Verhuurbungalows in eigendom van particulieren

In de verblijfsrecreatiesector is er vaak sprake van een exploitatievorm door recreatieondernemers, waarbij recreatiebungalows verhuurd worden die niet in eigendom zijn van de recreatieondernemer.

Hoe zit het in deze situatie dan met de zorgplicht en de verantwoordelijkheid in het kader van de legionellapreventie?

In het Waterleidingbesluit is bepaald dat particuliere zomerhuisjes niet onder de regels van het 'Waterleidingbesluit' vallen. Het gaat dan om individuele op zichzelf staande zomerhuisjes die door particulieren verhuurd worden. Echter wanneer de verhuur van deze recreatiewoningen op een bedrijfsmatige wijze plaatsvindt dan geldt deze uitzondering niet meer.

Het is dus zaak dat u in de beheers/verhuurovereenkomsten met de particuliere eigenaren van recreatiewoningen hieraan nadrukkelijk aandacht besteedt. Deze recreatiewoningen moeten meegenomen worden in de complete risico-inventarisatie en het beheersplan, wat uiteraard gevolgen heeft voor uw exploitatiekosten. De risico-inventarisatie kan uitwijzen, dat de waterinstallaties van de recreatiewoningen aangepast moeten worden.

4 Brandveiligheid

Met betrekking tot de brandveiligheid op kampeerterrinen is er in 2007 door de Nederlandse Vereniging voor Brandweezorg en Rampenbestrijding (NVBR) een uitgebreide en volledige handreiking uitgebracht. Deze handleiding is in afstemming met onder meer RECRON tot stand gekomen en te bestellen via www.nvbr.nl, of te downloaden via de infodesk op www.recron.nl en of via www.brandweerkennisnet.nl.

Gezien de volledigheid van dit rapport volstaan we in dit hoofdstuk met een weergave van gegevens die zijn overgenomen uit de eerder genoemde handreiking.

Vanaf 1 januari 2008 mogen gemeenten zelf bepalen hoe zij hun kampeerbeleid (en de brandveiligheid op deze terreinen) vormgeven. Er is namelijk geen uniforme wetgeving en de brandveiligheidsvoorschriften zijn versnipperd over verschillende rechtsgebieden. In Nederland zijn vanuit verschillende invalshoeken brandvoorschriften vastgesteld die het niveau van brandveiligheid bepalen. Deze voorschriften maken onderdeel uit van wetgeving of daarvan afgeleide documenten zoals algemene maatregelen van bestuur, verordeningen, normen en richtlijnen. De basis voor deze brandvoorschriften is te vinden in de Wet Ruimtelijke Ordening (wet RO), de Woningwet (Bouwbesluit en Bouwverordening), de Brandweerwet 1985 (brandveiligheidsverordening) en de Wet Milieubeheer. In onderstaand schema staat het toepassingsgebied van iedere wet en het doel wat wordt nagestreefd.

Schema 2: Wetgeving rondom brandveiligheid

<p>Wet RO:</p> <ul style="list-style-type: none">
- vergunning bij (wijziging) bestemmingsplan;
- betreft alle kampeerterrinen in plangebied;
- betreft ruimtelijke beperkingen ten aanzien van de inrichting van kampeerterrinen. <p>Wet Milieubeheer/ Besluit horeca-sport- en recreatieinrichtingen:</p> <ul style="list-style-type: none">
- milieuvergunning wanneer er meer dan 750 kampeermiddelen op een terrein zijn;
- melding wanneer er 750 of minder kampeermiddelen zijn;
- doel het voorkomen/beperken van gevaar, schade, hinder voor het milieu en de omgeving. <p>Besluit voorzieningen en installaties milieubeheer:</p> <ul style="list-style-type: none">
- milieuvergunning wanneer propaan is opgeslagen in bovengrondse reservoirs met een inhoud van meer dan 13 m³;
- melding wanneer propaan is opgeslagen in bovengrondse reservoirs met een inhoud van minder dan 13 m³;
- doel het voorkomen/beperken van gevaar, schade, hinder voor het milieu en de omgeving. <p>Woningwet/ Bouwbesluit/ Bouwverordening:</p> <ul style="list-style-type: none">
- bouwvergunning bij het bouwen of verbouwen bouwwerken;
- doel: het bouwen van veilige bouwwerken;
- gebruiksvergunning indien er meer dan 50 personen aanwezig zijn en/of er meer dan 10 personen nachtverblijf hebben;
- doel: het brandveilig gebruik van bouwwerken. <p>Brandweerwet 1985/ Brandveiligheidsverordening:</p> <ul style="list-style-type: none">
- gebruiksvergunning indien er meer dan 50 personen aanwezig zijn en/of er meer dan 10 personen nachtverblijf hebben;
- doel: het brandveilig gebruik van inrichtingen. <p>Verordening Brandveiligheid en Hulpverlening:</p> <ul style="list-style-type: none">
- bluswatertoets op in beginsel alle kampeerterrinen;
- doel: het aanwezig zijn van voldoende bluswater;
--

Wanneer een keuze gemaakt is over het onderbrengen van de brandveiligheidsvoorschriften, zullen in ieder afzonderlijk wetregime de aanvullende brandvoorschriften moeten worden aangegeven. Er kunnen geen nadere eisen worden gesteld zonder dat deze door de gezaghebbende besturen zijn vastgesteld.

Iedere gemeente is autonoom op het gebied van lokale wetgeving, voor zover daaraan door de rijksoverheid of het provinciale bestuur geen beperkingen zijn gesteld. Zo moet een gemeentelijke brandveiligheidsverordening aan de daaraan in de Brandweerwet 1985 gestelde eisen voldoen. Dus mag deze onder meer geen betrekking hebben op bouwwerken in de zin van de Woningwet. Dit betekent dat elke gemeente binnen deze geboden ruimte zelf kan bepalen hoe de brandveiligheid in de lokale regelgeving een plaats krijgen.

4.1 Uitgangspunten brandveiligheid

De uitgangspunten ten aanzien van de brandveiligheid kampeerterreinen kunnen worden afgeleid van de algemene uitgangspunten voor de brandbeveiliging van gebouwen. Deze algemene uitgangspunten zijn:

- De kans dat er gebruikers binnen een kampeerterrein, brandweerpersoneel en andere hulpverleners slachtoffer worden van een brand moet aanvaardbaar klein zijn.
- Een brand moet binnen aanvaardbare grenzen worden gehouden.
- De kans dat ten gevolge van een brand net acceptabele milieuverontreiniging optreedt, moet aanvaardbaar klein zijn.
- De kans op materiele schade ten gevolge van brand moet in redelijke verhouding staan tot de kosten van maatregelen en voorzieningen om die schade te beperken.

Mogelijke scenario's bij campingbranden zijn:

- brand na gaslek (gebruik open vuur in combinatie met defecten aan installatie/apparatuur);
- roken in bed;
- kortsluiting;
- vlam in de pan/voorbereidingen van eten(gebruik open vuur/barbecue);
- sfeervuur (kaarsen, vuurton of vuur);
- brandstichting;
- brand via natuur richting camping;

Factoren die de gevolgen van een brand beïnvloeden:

- vuurbelasting (= hoeveelheid warmte die vrijkomt per eenheid van vloeroppervlak bij verbranding van alle in (beschouwde gedeelte van het) bouwwerk aanwezige brandbare materialen);
- materiaaleigenschappen;
- tijdstip van ontdekken en melden;
- aanwezigheid van personen buiten de ruimte van ontstaan van de brand;
- ontruimen van de brandruimte of het bedreigde deel;
- blussen door omstanders;
- optreden van de brandweer;
- uitbreidingsmogelijkheden van de brand.

4.2. Beheersbaarheid van de brand

Het beperken van slachtoffers is evident. Voor de exploitanten van kampeerterreinen is de beheersbaarheid van de brand belastend omdat de manieren om dit te realiseren ingrijpen op de bedrijfsvoering van het kampeerterrein. Veelal wordt namelijk als preventieve voorziening om de brand beheersbaar te houden een bepaalde afstand tussen de kampeermiddelen (inclusief de aan- en bijbouwse) als weerstand tegen de branddoorslag

en overslag aangehouden. Meer afstand tussen de kampeermiddelen betekent minder ruimte voor exploitabele standplaatsen.

Het beheersbaar houden van de brand heeft betrekking op het beperken van gevaar, schade en hinder voor de omgeving én op het beperken van de materiele schade voor de exploitant en eigenaren van de kampeermiddelen. De weerstand tegen branddoorslag en brandoverslag naar andere kampeermiddelen heeft ook relatie met het bieden van een ontluchtingmogelijkheid voor personen. Om een brand op een kampeerterein beheersbaar te houden kunnen de volgende methoden worden toegepast:

- Kampeermiddelen op een bepaalde afstand van elkaar plaatsen.
- Een bepaald aantal kampeermiddelen in brandcompartimenten (terreinen met bepaalde oppervlakte) toelaten en deze brandcompartimenten op een bepaalde afstand van elkaar plaatsen.
- Brandwerende constructies plaatsen tussen de kampeermiddelen.

Hieronder wordt de mogelijkheid voor beheersbaarheid van brand per kampeermiddel weergegeven:

Stacaravan/ permanente standplaats

- Compartiment van 1000 m², met een volgens de NEN 6068 bepaalde weerstand tegen branddoorslag en brandoverslag (WBDBO) tussen de onderlinge blokken van minstens 30 minuten (vijf meter afstand tussen compartimenten).
- Drie meter afstand tussen kampeermiddelen of constructie met 20 minuten WBDBO.
- Daarbij wordt een optische rookmelder en koolmonoxidemelder geadviseerd in het kampeermiddel.

Tourcaravan/ niet-permanente standplaats

- Compartiment van 1000 m² met WBDBO tussen de onderlinge blokken van tenminste 30 minuten (5 meter afstand tussen compartimenten).
- Daarbij wordt een optische rookmelder en koolmonoxidemelder geadviseerd in het kampeermiddel.
- Indien niet-permanente standplaatsen, niet gelegen zijn in een brandcompartiment is de WBDBO tussen de kampeermiddelen minstens 20 minuten.

Tent/ niet permanente standplaats

- Compartiment van 1000 m², met een volgens de NEN 6068 bepaalde weerstand tegen branddoorslag en brandoverslag(WBDBO) tussen de onderlinge blokken van tenminste 30 minuten(vijf meter afstand tussen compartimenten).
- Indien niet-permanente standplaatsen, niet gelegen zijn in een brandcompartiment is de WBDBO tussen de kampeermiddelen minstens 20 minuten.

Hierbij de volgende opmerkingen:

De afstand van stacaravans op permanente standplaatsen die liggen binnen een brandcompartiment dient drie meter te zijn, welke afstand vrij is van zaken. De WBDBO- eis van 30 minuten, vertaald naar een afstandeis van vijf meter, is gebaseerd op de theoretische aanname dat de kampeermiddelen op vijf meter afstand van elkaar staan. Dit is nodig om het gevaar van brandoverslag te berekenen volgens de NEN 6068. Uit onderzoek is gebleken dat bezien een WBDBO van 20 minuten drie meter afstand tussen kampeermiddelen voldoende is.

In veel gemeentes is echter de 5 meter-eis opgenomen in de brandveiligheidsverordening. Met de handreiking van de NVBR kunt u in overleg gaan met de gemeente en in dergelijke gevallen proberen om de brandveiligheidsverordening conform de handreiking te laten aanpassen.

Tevens kan als alternatief voor de afstandeis een bouwkundige constructie met voldoende hoge brandwerendheid worden toegepast.

Indien er wordt gekozen voor een brandcompartiment met een maximaal oppervlakte van 1000 m² waarbinnen de kampeermiddelen vrij kunnen worden geplaatst met een WBDBO van 30 minuten oftewel vijf meter afstand tussen de compartimenten dan betekent dit dat er rekening moet worden gehouden met het feit dat alle caravans binnen het compartiment kunnen afbranden.

De motivering van de maximale omvang van een brandcompartiment op 1000 m² is gebaseerd op het gegeven dat in geval van brand één tankautospuut van de brandweer de brand tot dergelijk brandcompartiment beperkt kan houden. Daarnaast biedt dergelijk brandcompartiment een waarborg dat de overlast en schade wordt beperkt. Uiteraard wordt er bij deze maximale omvang ervan uitgegaan dat aan de relevante brandbeveiligingsvoorzieningen wordt voldaan zoals de bereikbaarheid en bluswatervoorziening dan wel dat er wordt voorzien in een gelijkwaardige oplossing.

Brandbeheersing speelt met betrekking tot een tent minder een rol aangezien de afbrandbaarheid vele malen hoger is dan die van een sta- en tourcaravan. Ook zullen tenten door hun wijze van opzetten (scheerlijnen) enige afstand tot elkaar bezitten. Spoedige brandbestrijding (aanwezige brandblusmiddelen, adequate interne organisatie) en een snelle ontvluchting (bereikbaarheid, vlucht- en ontruimingsmogelijkheden) dienen wel aanwezig te zijn. En zijn te realiseren door brandcompartimenten van maximaal 1000 m² terreinoppervlak met tenten en minimaal vijf meter tussen de brandcompartimenten.

4.3 Preventie en voorlichting

Naast de door de overheid opgelegde verplichtingen om brand te voorkomen dan wel in de hand te houden zal de ondernemer op zijn terrein nog een aantal zaken dienen te regelen. Allereerst zal er een calamiteitenplan dienen te zijn. Hierover meer in hoofdstuk 8. Verder zal de ondernemer er zorg voor moeten dragen dat de aanwezige blusmiddelen worden gecontroleerd. Vaak draagt de leverancier hier zorg voor.

De mogelijkheid om aan te sluiten op de bluswatervoorziening is bepalend voor de inzet van de brandweer. Factoren die hierbij een rol spelen zijn: bekendheid met plaatsen van bluswatervoorziening, afstand tussen de opstelplaatsen en de bluswatervoorziening, belemmeringen tussen opstelplaatsen en bluswatervoorziening, bereikbaarheid evenals de beschikbaarheid van bluswater. De bluswatervoorzieningen op eigen terrein moeten periodiek onderhouden en gecontroleerd worden. Een goed overleg met de brandweer is belangrijk.

Ten opzichte van de gasten zal de ondernemer voorlichting dienen te geven over de brandveiligheid. Voorschriften met betrekking tot onder meer gasflessen, barbecuen en het gebruik van open vuur dienen bekend en gecontroleerd te worden. Ten aanzien van het kampeermiddel kan de ondernemer bepaalde eisen stellen met betrekking tot de veiligheid en ook voorlichting geven om de veiligheid te vergroten. Tenslotte moeten de vluchtroutes voor de gasten duidelijk worden aangegeven.

4.4 Inspectie

Bij een inspectiebezoek zal er gekeken worden naar de gebruiksvergunning. Tevens zal er gevraagd worden naar de plattegronden waarop brandveiligheidsvoorzieningen zoals vluchtroutes, branddeuren en blusmiddelen moeten zijn aangegeven. Noodplannen en/of ontruimingsplannen zijn nodig indien het gebouw een gebruiksoppervlakte heeft van meer dan 250 m², zie vraag 3 van de dossiertoets voor inspecteurs gebruiksvergunning in Bijlage 1. In 2008 zal de gebruiksvergunning opgaan in de nieuwe omgevingsvergunning.

4.4.1 Brandmeld- en ontruimingsinstallaties

Tabel 2.6.1 (Bijlage 10) van de Modelbouwverordening geeft aan dat een brandmeldinstallatie nodig is indien de hoogste vloer hoger ligt dan 5 m boven peil en/of als de gebruiksoppervlakte van het logiesgebouw groter is dan 250 m².

Artikel 2.6.6 van de Modelbouwverordening geeft aan dat als een brandmeldinstallatie volgens artikel 2.6.1 vereist is, er eveneens een ontruimingsinstallatie moet zijn. In dat geval is tevens artikel 9 van Bijlage 3 (gebruikseisen voor bouwwerken) van de Modelbouwverordening van toepassing. Dat betekent dat een ontruimingsplan opgesteld moet worden. Een brandmeldinstallatie in een gebouw heeft tot doel brand in een dusdanig vroeg stadium te lokaliseren, dat de bestrijding tijdig kan plaatsvinden en maatregelen kunnen worden getroffen om mens, inventaris, gebouw en milieu veilig te stellen. Of een brandmeldinstallatie noodzakelijk is, hangt af van veel factoren. Om er enkele te noemen: soort gebouw, aantal aanwezige personen, aanwezigheid van gevaarlijke en/of brandbare stoffen. Een rook/brandmeldinstallatie moet aanwezig zijn indien de gebruiksoppervlakte van het logiesgebouw meer bedraagt dan 250 m². Bij een bijeenkomstgebouw gaat het om 1000 m². Bij het bepalen van het gebruiksoppervlak moeten alle ruimten in een gebouw meegeteld worden, dus ook zitkamer, keuken, enz.

De regelgeving rond een ontruimingsinstallatie is vastgelegd in de norm NEN 2575 en is bedoeld om aan te sluiten bij de norm NEN 2535 (brandmeldinstallaties). Als primair doel heeft de regelgeving het beschermen van mensenlevens. Er moeten in een gebouw afdoende maatregelen getroffen worden zodat iedereen bij een calamiteit veilig het gebouw kan verlaten. Conform artikel 2.6.6 van de bouwverordening moet een ontruimingsinstallatie aanwezig zijn indien de totale gebruiksoppervlakte meer bedraagt dan 250 m². Daarnaast is een brandmeldinstallatie met doormelding vereist conform artikel 2.6.2 van de bouwverordening.

4.4.2 Brandveiligheid: blusmiddelen

Bij het toetsen van de gebruiksvergunning (en de brandveiligheidsaspecten) wordt vooral op brandslanghaspels en draagbare blusmiddelen, pictogrammen en transparanten gelet. Hierbij wordt gekeken of de blusmiddelen elk jaar gecontroleerd worden (zichtbaar op datumsticker op blusmiddel).

Hierbij wordt de laatste keuringsdatum genoteerd. Let wel: de keuringssticker bevat twee data, de (laatst uitgevoerde) keuringsdatum en de eerstvolgende keuringsdatum.

Bij nieuwbouw is altijd minstens een brandslanghaspel vereist. Bij bestaande bouw is art. 2.196 van het Bouwbesluit van toepassing. Dit artikel schrijft voor dat het gebouw zodanige voorzieningen voor de bestrijding van brand heeft dat een brand binnen een redelijke termijn kan worden bestreden. Hier wordt dus geen brandslang geëist.

De eis voor een brandslang is niet van toepassing op een vakantiehuisje. Wel is het raadzaam de eigenaar van een recreatiewoning te adviseren een poederblusser en branddeken beschikbaar te hebben.

Van belang is ook welke blusmiddelen worden gebruikt. Volgens het besluit betreffende stoffen die de ozonlaag afbreken dienen vanaf 1 januari 2004 halonen bevattende apparaten buiten werking gesteld te zijn en verwijderd met de terugwinning van halonen. Dit is zichtbaar op de buitenkant van de blusser door de vermelding van halon of broomchloorfluor (BCF).

4.4.3 Brandwerende deuren

Er zal gekeken worden of de brandwerende deuren die op de tekening zijn aangegeven, in werkelijkheid aanwezig én brandwerend zijn. Deze zijn herkenbaar aan de zigzaglijn door de getekende deur op de plattegrond. Indien er geen tekeningen aanwezig zijn, zijn deze deuren te herkennen aan de sponningdiepte van het kozijn. Deze is minstens 2,5 cm. Brandwerende deuren zijn bovendien zwaarder en voelen bij het openen en sluiten zwaarder dan normale deuren.

Brandwerende deuren mogen alleen geopend zijn zolang dit nodig is voor het doorlaten van personen en goederen; ze mogen niet in geopende toestand worden vastgezet. Uitzondering hierop vormen toegepaste magneethouders die bij brandalarm onmiddellijk demagnetiseren waarna de deuren door middel van deurdrangers of vloerpotten alsnog sluiten. Brandalarm moet bestaan uit rookdetectoren aan weerszijden van de deur. Let bij dubbele deuren op een volgordeschakelaar. Voor vakantiehuisjes (recreatiewoningen) geldt de eis van deurdrangers niet.

Let op! Er zijn ook andere oplossingen mogelijk waardoor de brandwerendheid gewaarborgd wordt. Bij twijfel aan de brandwerendheid zal de inspecteur dit bij de ondernemer navragen. Zorg dan dat je dit kunt aantonen door middel van gegevens via de leverancier dan wel via onderzoek door een erkende instantie.

4.4.4. Nooduitgangen en overige deuren

Slaapkamerdeuren moeten volgens het Bouwbesluit bij nieuwbouw en bestaande bouw zijn uitgevoerd als zelfsluitende deuren (deuren met deurdrangers).

Een (vlucht)deur moet in de vluchtrichting draaien, als het gebruiksoppervlak van de betreffende verblijfsruimte groter is dan 480 m² (Bouwbesluit art. 2.151 lid 4, bestaande bouw). Bij nieuwbouw is dit afhankelijk van de bezettingsgraadklasse (Bouwbesluit art. 2.146 lid 9). Een vluchtdeur hoort als zodanig op de plattegrondtekening te zijn aangegeven. (Nood)uitgangsdeuren zijn op de tekening te herkennen als transparanten en zijn altijd zonder een sleutel of ander los voorwerp te openen. Bij (verblijf of gebruik van) meer dan 100 personen is een panieksluitingverplicht; dat is een horizontale ontgrendelstang. Bij minder dan 100 personen is een ontgrendelknop toegestaan.

4.4.5 Pictogrammen (transparanten) en vluchtroutes

De loopafstand van een punt in een slaapruijnte tot de uitgang van die ruimte mag bij bestaande bouw maximaal 45 meter zijn. Bij nieuwbouw is dat maximaal 20 meter.

In een (logies)gebouw moeten vluchtrouteaanduidingen aanwezig zijn als bedoeld in NEN 6088, uitgave 2002. Dit zijn plattegronden waarop de vluchtroutes zijn aangeduid.

4.4.6 Noodstroomvoorziening

Bij een totaal vloeroppervlak van 500 m² of meer in bestaande bouw moet een noodstroomvoorziening aanwezig zijn. De noodstroomvoorziening is herkenbaar aan de verlichtingsarmaturen met witte transparante kap die de vluchtroute verlichten bij uitval van de normale verlichting. Bij nieuwbouw is dit afhankelijk van de bezettingsgraadklasse van het gebouw, 150 of 375 m² voor klasse B2 respectievelijk klasse B3. Deze gegevens zijn te vinden in het Bouwbesluit. De verlichtingsinstallatie in een besloten ruimte waardoor een rookvrije vluchtroute voert, is aangesloten op een noodstroomvoorziening.

4.4.7 Overige brandveiligheidsaspecten

Bij een controle zal verder ook worden gekeken naar:

- Vrijhouden van (nood)uitgangen. Bij (nood)uitgangen wordt de ruimte vaak benut voor opslag van voorraden, plaatsing van (vuil)containers, meubilair e.d..
- Vrijhouden van trappen. Trappen worden nogal eens gebruikt als opslagplaats van materiaal.
- Vloer- en trapbekleding. Deze bekleding moet goed vastliggen en mag niet verschuiven (losliggend), omkrullen of oprollen. Dit om struikelen of vallen te voorkomen.
- Kabels en snoeren. Deze moeten zodanig vastgeplakt of bevestigd zijn dat struikelen en vallen voorkomen wordt.

Verder moeten versieringen aan wand of plafond zijn gemaakt van onbrandbaar materiaal of geïmpregneerd zijn met brandvertragend middel. De inspecteur zal hierbij mogelijk vragen naar certificaten. Bij gaskachels (geen gevelkachels) of 'open' cv-ketels of geisers moet een

permanente ventilatieopening aanwezig zijn voor de toevoer van verse lucht. Nieuwe cv-ketels en geisers zijn tegenwoordig uitgevoerd als gesloten toestel, dat wil zeggen dat zo'n toestel is voorzien van een gecombineerd luchttoevoer- en rookgasafvoerkanaal. Daardoor wordt geen lucht uit de (verblijfs)ruimte verbruikt en komt geen rookgas in de (verblijfs)ruimte.

5 Alcohol

Overmatig gebruik van alcohol kan schadelijke gevolgen hebben. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is verantwoordelijk voor het maken van het alcoholbeleid. Het ministerie streeft een matig alcoholgebruik na onder de Nederlandse bevolking. Daarnaast is het beleid gericht op de beperking van risico's in bepaalde situaties, bijvoorbeeld op het werk, in het verkeer of bij het uitgaan.

De Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) houdt toezicht op de handhaving van de Drank- en Horecawet en de Tabakswet en spoort strafbare feiten op. Naast het toezicht op de bedrijven controleert de VWA ook of de vergunningen door gemeenten volgens de regels worden verleend.

5.1 Leeftijdsgrenzen

5.1.1. Wetgeving

- Aan jongeren onder de 16 jaar mag geen alcoholhoudende drank worden verstrekt.
- Voor de verkoop van sterke drank (gedistilleerd met 15 procent alcohol of meer) geldt een leeftijdsgrens van 18 jaar.
- Bedrijven die alcoholhoudende drank verstrekken, zijn verplicht de leeftijd van jongeren die om alcohol vragen, vast te stellen aan de hand van een legitimatiebewijs (identiteitskaart, paspoort of rijbewijs).
- De leeftijdsgrenzen gelden ook voor indirecte verstrekking: verkoop aan jongeren via personen die de leeftijd van 16 of 18 jaar wel hebben bereikt.
- De leeftijdsgrenzen moeten op een duidelijke en goed leesbare wijze worden aangeduid op de plaats waar de alcoholhoudende drank wordt verstrekt.

5.1.2. De controle

Bij alle verkooppunten van alcoholhoudende drank waar jongeren proberen alcohol te kopen wordt steekproefsgewijs gecontroleerd op de verkoop van alcohol aan jongeren onder de 16 jaar (voor sterke drank onder de 18 jaar). Een inspectie kan ook uitgevoerd worden naar aanleiding van een bij de meldkamer van de VWA binnengekomen klacht. Een leeftijdsgrenzeninspectie wordt niet aangekondigd. De controle bestaat uit een observatie met daarna de terugkoppeling met de bevindingen naar de ondernemer. Als de verkoop van alcohol aan jongeren onder de 16 jaar (voor sterke drank onder de 18 jaar) wordt geconstateerd, wordt direct opgetreden. Ook kan de gemeente verzocht worden de vergunning van de ondernemer in te trekken.

5.1.3 Boetes

Degene die alcohol verstrekt aan jongeren zonder de leeftijd vast te stellen riskeert een geldboete. Zie ook 5.6.

5.2 Alcoholverkoopverbod

5.2.1 Wetgeving

Voor een aantal bedrijven geldt een verkoopverbod voor alcohol, namelijk:

- tankstations (en winkels verbonden aan tankstations);
- winkels in wegrestaurants;
- niet-levensmiddelen bedrijven (tenzij er sprake is van een gevarieerd aanbod aan levensmiddelen en/of tabaksproducten);
- kiosken (niet voor de consument toegankelijke verkooppunten).

Voor supermarkten en andere levensmiddelenwinkels geldt een verkoopverbod voor sterke drank. Voor recreatieondernemers geldt dus dat zij alleen alcohol mogen verkopen vanuit een winkel waarin een gevarieerd aanbod van levensmiddelen en/of tabaksproducten is. Sterke drank mag niet worden verkocht tenzij hiervoor een vergunning is verleend (zie 5.3.1).

5.2.2 De controle

De controles zijn altijd onaangekondigd. Een inspectie wordt steekproefsgewijs of naar aanleiding van een klacht uitgevoerd. Indien het alcoholverkoopverbod wordt overtreden zal een maatregel genomen worden. Afhankelijk van de ernst van de overtreding en mogelijke herhaling van de overtreding wordt een waarschuwing of een boete opgelegd. De controles op het alcoholverkoopverbod worden uitgevoerd bij alle soorten bedrijven waar geen alcohol verkocht mag worden.

5.2.3 Boetes

Degene die alcohol verstrekt aan jongeren zonder de leeftijd vast te stellen riskeert een geldboete. Zie ook 5.6.

5.3 Vergunning

5.3.1 Wetgeving

Voor het verstrekken van alcoholhoudende drank voor gebruik ter plaatse (bijvoorbeeld in een café) is een rechtsgeldige Drank- en Horecawetvergunning verplicht. Ook voor de verkoop van sterke drank voor thuisgebruik in een slijterij is een dergelijke vergunning verplicht. Deze vergunning wordt verstrekt door het College van burgemeester en wethouders (B&W) van de gemeente. In bijzondere situaties (evenementen e.d.) kan de burgemeester een ontheffing geven zodat zonder vergunning alcohol geschonken kan worden. Deze ontheffing geldt alleen voor zwak alcoholhoudende drank.

Aan de leidinggevenden en de bedrijfsruimte worden eisen gesteld waaraan voldaan moet worden, voordat een vergunning kan worden verleend.

- **Eisen leidinggevenden**

In een horecabedrijf waar alcoholhoudende drank wordt geschonken moet voortdurend een leidinggevende aanwezig zijn die op de vergunning staat vermeld. Leidinggevenden dienen:

- Niet onder curatele te staan en niet ontzet te zijn uit de ouderlijke macht of voogdij.
- Niet in enig opzicht van slecht levensgedrag te zijn.
- De leeftijd van 21 jaar te hebben bereikt.
- Te voldoen aan de eisen van zedelijk gedrag.
- Te beschikken over de Verklaring Sociale Hygiëne.

Personeelsleden moeten minimaal 16 jaar zijn.

- **Eisen bedrijfsinrichting**

De horecalokaliteit moet voldoen aan onder meer de volgende bouwkundige eisen:

- plafondhoogte van ten minste 2.40 meter;
- oppervlakte van ten minste één van de lokaliteiten van minimaal 35 m² ;
- twee volledig van elkaar gescheiden toiletgelegenheden met handenwasgelegenheid in onmiddellijke nabijheid van de lokaliteit;
- toiletgelegenheden die niet rechtstreeks toegankelijk zijn vanuit de horecalokaliteit;
- mechanische ventilatie rechtstreeks in verbinding met de buitenlucht;

Daarnaast mogen de ruimtes waarin de verkoop van goederen plaatsheeft, of verhuur en dienstverlening, niet rechtstreeks worden bereikt via een lokaal waarin alcoholhoudende drank aanwezig is. Deze activiteiten mogen ook niet in de horecalokaliteit worden georganiseerd. Dit betekent dus dat de receptie en de horeca in gescheiden ruimtes dienen plaats te vinden.

De slijtlokaliteit(verkooppunt sterke alcoholische drank) moet voldoen aan onder meer de volgende bouwkundige eisen:

- plafondhoogte van ten minste 2,40 meter;

- oppervlakte van ten minste één van de lokaliteiten van minimaal 15 m²;
- een slijterij mag niet rechtstreeks in verbinding staan met een andere winkel (bijvoorbeeld een supermarkt);
- in de slijterij mogen naast (alcoholhoudende) dranken alleen artikelen worden verkocht die direct gerelateerd zijn aan alcoholhoudende drank, bijvoorbeeld glazen of kurkentrekkers.

5.3.2. De controle

Tijdens de onaangekondigde controles (eventueel n.a.v. een klacht) wordt gecontroleerd of de ondernemer beschikt over een vergunning om alcohol te verkopen. Daarnaast worden de aan de vergunning gekoppelde eisen gecontroleerd. Afhankelijk van de ernst van de overtreding en mogelijke herhaling van de overtreding wordt een waarschuwing of een boete opgelegd. Ook kan de gemeente verzocht worden de vergunning van de ondernemer in te trekken.

5.3.2 Boetes

Degene die alcohol verstrekt aan jongeren zonder de leeftijd vast te stellen riskeert een geldboete. Zie ook 5.6.

5.4 Overige bepalingen

De onderstaande bepalingen worden tijdens reguliere inspecties gecontroleerd:

- Tappen en slijten gaan niet samen in één lokaliteit (proeven van alcoholhoudende drank in winkels en slijterijen is niet toegestaan).
- Verkoop van alcoholhoudende drank vanuit automaten is verboden, met uitzondering van automaten op hotelkamers.
- Het is verboden personen toe te laten die in kennelijke staat van dronkenschap zijn of die kennelijk onder invloed van andere drugs of medicijnen verkeren.
- In een supermarkt moeten de alcoholhoudende dranken gescheiden worden aangeboden van de niet-alcoholhoudende dranken.

5.5 Controle van gemeenten

Naast het toezicht op de bedrijven houdt de VWA ook toezicht op de uitvoering van de Drank- en Horecawet door gemeenten. De gemeente verleent de vergunningen en ontheffingen en heeft daarnaast de mogelijkheid bestuursrechterlijk op te treden als ondernemers zich niet aan de regels houden. Verder kan de gemeente aanvullende regels stellen voor de verkoop van alcohol, om zo het lokale alcoholmatigingsbeleid vorm te geven.

Jaarlijks wordt bij ongeveer 20 % van de gemeenten een toezichtonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek bestaat uit de volgende activiteiten:

- Dossieronderzoek van verleende vergunningen en ontheffingen.
- Beoordeling van de organisatie, de werkwijze en het lokale beleid, aan de hand van de werkprocedures, beleidsnota's, e.d.
- Bedrijfcontroles, om na te gaan in hoeverre de ondernemers in de gemeente zich aan de wet houden.

De resultaten van het toezichtonderzoek worden gerapporteerd aan en besproken met het College van B&W. Als de VWA tekortkomingen constateert moet de gemeente een plan van aanpak op stellen om de situatie te verbeteren. De verbeteracties worden vervolgens nauwlettend gevolgd.

5.6 Bestuurlijke boetes

Op 1 maart 2005 is een wijziging van de Drank- en Horecawet in werking getreden. Door deze wetwijziging krijgt de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) de mogelijkheid bestuurlijke boetes uit te delen.

Hieronder de meest gestelde vragen over de bestuurlijke boete.

1. Wat is een bestuurlijke boete?

Een bestuurlijke boete is een boete die zonder tussenkomst van de rechter aan een overtreder kan worden opgelegd. Inmiddels komt de bestuurlijke boete al in meer dan zestig wetten voor.

2. Waarom bestuurlijke boetes?

Er zijn drie belangrijke redenen om de bestuurlijke boete in de Drank- en Horecawet op te nemen:

- Bij relatief lichte overtredingen is het niet nodig een beroep te doen op de schaarse capaciteit bij het openbaar ministerie en de rechtelijke macht.
- Voor veel van de overtredingen die nu bestuurlijk beboetbaar worden is het strafrecht een te zwaar middel.
- De VWA zal na introductie van de bestuurlijke boete, de Drank- en Horecawet sneller en effectiever, dus slagvaardiger, kunnen handhaven.

3. Voor welke overtredingen kunnen boetes worden opgelegd?

Een bestuurlijke boete kan opgelegd worden voor de meeste overtredingen van de Drank- en Horecawet. Het Boetebesluit geeft een overzicht van deze overtredingen. Een aantal overtredingen van de Drank- en Horecawet blijft onder het strafrecht vallen. Zo zal het toelaten van een dronken persoon (of iemand onder invloed van drugs) en het verstrekken van alcohol als dat kan leiden tot verstoring van de openbare orde, veiligheid of zedelijkheid altijd strafrechtelijk worden afgedaan. Daarnaast bepaalt de wet dat het strafrecht toegepast moet worden als de overtreding een direct gevaar oplevert voor de gezondheid en veiligheid van mensen. Dit geldt ook in gevallen waarin het economisch voordeel voor de overtreder aanmerkelijk groter is dan de bestuurlijke boete die ervoor gegeven kan worden. Strafrechtelijke sancties kunnen aanmerkelijk zwaarder zijn dan bestuurlijke boetes.

4. Hoogte van de boetes?

De hoogte van de bestuurlijke boetes is vastgesteld in een Boetebesluit. Dit besluit bevat een bijlage met een 'tarievenlijst', waarin het boetebedrag per omschreven overtreding staat vermeld. De hoogte van de boetes is in categorieën onderverdeeld. Het criterium daarbij is de ernst van de overtreding. Bovendien wordt gekeken of de ondernemer de overtreding eerder heeft begaan en hoelang dat geleden is. Ook wordt een onderscheid gemaakt naar de grootte van de onderneming. Voor bedrijven met 50 of meer werknemers zijn de boetes hoger dan voor kleinere bedrijven. De bestuurlijke boete die voor één overtreding van de Drank- en Horecawet kan worden opgelegd varieert tussen de € 450 en de € 3.600. In dat laatste geval gaat het om een overtreding begaan door een ondernemer van een bedrijf met meer dan 50 werknemers, die in het voorafgaande jaar meer dan eens hetzelfde wetsartikel heeft overtreden.

In bijzondere omstandigheden kan voor een overtreding een lagere boete worden opgelegd dan in het Boetebesluit vermeld staat. Een dergelijk geval kan zich bijvoorbeeld voordoen, als de omzet van de ondernemer in verhouding tot de hoogte van de boete zeer gering is, doordat hij slechts een zeer klein gedeelte van het jaar actief is.

5. Waarom hogere boetes voor grote bedrijven?

In het Boetebesluit zijn voor grote bedrijven hogere boetes opgenomen, omdat verwacht wordt dat het lage tarief voor grote bedrijven onvoldoende afschrikkend zal werken. Het hoge tarief van het Boetebesluit is overigens maar op 1% van de bedrijven van toepassing.

6. Wie mag de boete opleggen?

De bevoegdheid tot het opleggen van een bestuurlijke boete is toegekend aan de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Deze heeft die bevoegdheid gegeven aan het hoofd van het Bureau Bestuurlijke Boetes van de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA). Het Bureau Bestuurlijke Boetes is een onafhankelijk bureau binnen de VWA en is gevestigd in Den Haag.

7. Is het mogelijk dat voor dezelfde overtreding burgemeester en wethouders de vergunning intrekken én de VWA een bestuurlijke boete oplegt?

Nee, de bevoegdheid tot het opleggen van een boete vervalt als burgemeester en wethouders voor hetzelfde feit aan de vergunninghouder hebben laten weten dat zij de vergunning in willen trekken.

8. Is het mogelijk dat voor dezelfde overtreding het openbaar ministerie een boete op grond van de Wet op de economische delicten oplegt en de VWA een bestuurlijke boete?

Nee, de bevoegdheid tot het opleggen van een bestuurlijke boete vervalt als voor hetzelfde feit in het kader van een strafvervolging het onderzoek ter terechtzitting is gestart. Omgekeerd vervalt de mogelijkheid van strafvervolging als een bestuurlijke boete is opgelegd.

9. Heeft een ondernemer bezwaar- en beroepsmogelijkheden?

De overtreder en andere belanghebbenden kunnen tegen de boetebeschikking een bezwaarschrift indienen bij de Minister van VWS. Daarna bestaat nog de mogelijkheid om in beroep te gaan bij de administratieve rechter.

10. Hoe gaat het nu in de praktijk?

De controleur bezoekt de ondernemer en doet een inspectie. Als een overtreding van de Drank- en Horecawet geconstateerd wordt, deelt de controleur mee dat hij een boeterapport zal opstellen. De ondernemer wordt vervolgens in de gelegenheid gesteld om een verklaring af te leggen. De ondernemer krijgt een kopie van het boeterapport.

Het Bureau Bestuurlijke Boetes beoordeelt het rapport en de verklaring. Als het Bureau het op het eerste gezicht wenselijk vindt een boete op te leggen, dan zendt het een zogenoemde kennisgeving aan de ondernemer. In die kennisgeving wordt het voornemen tot boeteoplegging aangekondigd. In de kennisgeving worden vermeld: de overtreding(en), de hoogte van de bijbehorende boete(s) en de wijze waarop de ondernemer zijn zienswijze bekend kan maken.

Nadat de ondernemer twee weken lang in de gelegenheid is geweest om zijn zienswijze bekend te maken, zal het Bureau Bestuurlijke Boetes een besluit nemen. Daarbij houdt het rekening met de door de ondernemer gegeven zienswijze. In de meerderheid van de gevallen zal het bureau een boetebeschikking vaststellen en deze laten verzenden door het Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB).

6 Tabak

Tabaksproducten veroorzaken grote schade voor de volksgezondheid. Roken is niet alleen schadelijk voor de gezondheid van rokers maar ook niet-rokers kunnen gezondheidsschade ondervinden als ze tabaksrook inademen. Daarom moet het roken ontmoedigd worden en moet worden voorkomen dat jongeren gaan roken. De gewijzigde Tabakswet, die sinds 17 juli 2002 van kracht is, levert hieraan een belangrijke bijdrage.

De VWA ziet toe op de naleving van de Tabakswet en spoort strafbare feiten op. Om deze taken te kunnen uitvoeren zijn bij alle regionale diensten van de VWA zogenoemde Drank, Horeca en Tabak (DHT) -teams ingesteld. Deze teams van speciaal opgeleide controleurs houden zich bezig met de handhaving van onder andere de Tabakswet. De controleurs controleren onaangekondigd of iedereen zich aan de regels houdt. De controleur heeft op basis van de Algemene Wet Bestuursrecht en de Tabakswet de bevoegdheid om iedere ruimte te inspecteren en kan dus niet geweigerd worden. De controleur van de VWA heeft altijd een legitimatiebewijs bij zich.

6.1 Reclame en sponsoringverbod

6.1.1. Wetgeving

Reclame en sponsoring van tabaksproducten is sinds 7 november 2002 verboden. Dit om te voorkomen dat jongeren en andere niet-rokers aangezet worden om (weer) te gaan roken. Alleen bij grote uitzondering is reclame en sponsoring soms nog toegestaan, bijvoorbeeld in tabaksspecialzaken. De volledige wettekst kunt u vinden op www.rokenendewet.nl. Daar vindt u ook meer informatie over de regels. In horecagelegenheden en in een supermarkt mag dus geen reclame gemaakt worden voor tabaksproducten. Ook mag er geen reclame voor tabaksproducten zijn opgenomen in uw recreatiekrant of op uw bedrijfsfolder.

6.1.2 Waar wordt gecontroleerd?

De controleurs voeren inspecties uit op diverse locaties. Het gaat om alle plaatsen waar sprake kan zijn van reclame of sponsoring van tabaksproducten. Enkele voorbeelden zijn:

- alle verkooppunten van tabaksproducten (supermarkten, tankstations, horecagelegenheden, etc.);
- gedrukte media (kranten, tijdschriften, folders etc);
- evenementen en festivals;
- internet.

6.1.3 Boetes

Degene die het reclame- of sponsoringverbod overtreedt riskeert een geldboete. De boete kan oplopen tot 4.500 euro voor een individuele ondernemer en tot 450.000 euro voor de tabaksindustrie, groothandelaren en importeurs.

6.2 Leeftijdsgrenzen

6.2.1. Wetgeving

Sinds 1 januari 2003 is het verboden tabaksproducten te verkopen aan jongeren onder de 16 jaar. Deze mededeling moet bij ieder verkooppunt van tabaksproducten duidelijk en goed zichtbaar worden vermeld. Om zeker te weten hoe oud de koper is, moet de verkoper om een legitimatiebewijs (identiteitskaart, paspoort of rijbewijs) vragen. De leeftijdsgrens geldt ook voor indirecte verkoop. De volledige wettekst kunt u vinden op www.rokenendewet.nl. Daar vindt u ook meer informatie over de regels.

6.2.2 De controle

Bij alle verkooppunten, dus ook automaten, wordt steekproefsgewijs gecontroleerd op de verkoop van tabaksproducten aan jongeren onder de 16 jaar. Een dergelijke

onaangekondigde controle bestaat uit een observatie met daarna de terugkoppeling van de bevindingen naar de ondernemer. Als de verkoop van tabaksproducten aan jongeren onder de 16 jaar wordt geconstateerd wordt direct opgetreden.

6.2.3 Waar wordt gecontroleerd?

Alle verkooppunten van tabaksproducten worden gecontroleerd, zoals:

- verkooppunten van tabaksproducten (supermarkten, tankstations, horecagelegenheden etc.);
- evenementen en festivals;
- automaten.

6.2.3 Boetes

Degene die deze bepaling overtreedt riskeert een geldboete. De boete kan oplopen tot 4.500 euro.

6.3 Rookvrije werkplek

In de Tabakswet wordt ook geregeld dat werknemers beschermd dienen te worden tegen de schade van tabaksrook. Bedrijven die het rookverbod overtreden riskeren een hoge geldboete. Geldboetes beginnen bij 300 euro en kunnen oplopen tot 2400 euro. Hieronder de elf meest gestelde vragen en antwoorden met betrekking tot de rookvrije werkplek:

1. Sinds wanneer zijn de regels omtrent de rookvrije werkplek van kracht?

De regels omtrent de rookvrije werkplek zijn sinds 1 januari 2004 van kracht. De wet en regelgeving over het rookverbod in openbare gebouwen is overigens al in 1990 in werking getreden.

2. Waar zijn de regels omtrent de rookvrije werkplek van kracht?

De regels zijn van toepassing op alle bedrijven of instellingen waar één of meer werknemer(s) in dienst zijn.

3. Waarom is het niet mogelijk om binnen ons bedrijf in goed overleg afspraken te maken over roken op het werk?

Met de inwerkingtreding van de regels over de rookvrije werkplek is een einde gekomen aan een periode van ruim tien jaar van zelfregulering op dit terrein. Omdat met deze zelfregulering in de praktijk onvoldoende resultaten werden behaald, is ervoor gekozen de rookvrije werkplek als een rechtstreeks geldend recht in de Tabakswet op te nemen.

4. Is een werkgever verplicht om een rookruimte in te richten?

Nee, de werkgever is niet verplicht een rookruimte in te richten, maar kan hiertoe besluiten om de rokers in het bedrijf de gelegenheid te bieden toch af en toe te roken zonder dat zij hiermee anderen hinder of overlast bezorgen.

5. Mag de kantine uitgezonderd worden van het rookverbod?

Nee, volgens de Tabakswet dienen kantines en bedrijfsrestaurants voor het eigen personeel rookvrij te zijn. Het is wel mogelijk een tweede kleinere kantine of bedrijfsrestaurant uit te zonderen van het rookverbod.

6. Mag (een deel van) de kantine of het bedrijfsrestaurant op bepaalde tijden gebruikt worden als rookruimte?

Nee, de kantine en het bedrijfsrestaurant dienen volledig rookvrij te zijn. Ook op de tijdstippen dat er in deze ruimten niet wordt gerookt is er nog sprake van blootstelling aan de schadelijke tabaksrook. Deze blijft namelijk nog vele uren hangen nadat er is gerookt.

7. Zijn open rookabri's toegestaan?

Nee, de open rookabri kan niet afgesloten worden en voldoet daarmee niet aan de wettelijke omschrijving van de rookruimte: een afgesloten, speciaal voor het roken van tabaksproducten aangewezen ruimte. De open abri kan overigens wel in de aangewezen afgesloten rookruimte geplaatst worden om hinder en overlast verder te beperken.

8. Mag een directeur op zijn eigen kamer roken?

Nee, als er werknemers in dienst zijn bij het bedrijf (en dus de Tabakswet van toepassing is) mag in de werkkamer van de directeur niet gerookt worden. Volgens de Tabakswet dienen alle werkplekken rookvrij te zijn en de werkkamer van de directeur valt hier ook onder. Het feit dat de directeur een kamer voor zichzelf alleen heeft doet hieraan niets af. Alleen als een directeur GEEN personeel in dienst heeft is het roken op zijn kamer toegestaan.

9. Op mijn werk ondervind ik hinder en overlast van roken. Kan ik hierover een klacht indienen?

Bij de Warenklachtenlijn van de VWA kunt een klacht indienen over roken op de werkplek. De Warenklachtenlijn kunt u 7 dagen per week en 24 uur per dag bereiken op het gratis telefoonnummer 0800 0488.

10. Als ik een klacht indien wordt mijn anonimiteit dan gewaarborgd?

De VWA zal in de correspondentie met het bedrijf en tijdens de inspectie wel kenbaar maken dat de inspectie plaats vindt naar aanleiding van een ingediende klacht. Uw naam zal nooit gemeld worden door de VWA. Tijdens de inspectie zal het gehele bedrijf geïnspecteerd worden op de naleving van de Tabakswet.

11. Ik werk bij een transportbedrijf als vrachtwagenchauffeur. Ik rij in een vrachtwagen die door mijn werkgever ter beschikking is gesteld. Mag ik in deze vrachtwagen roken?

De vrachtwagen is voor een vrachtwagenchauffeur een werkplek en dient daarom volgens de Tabakswet rookvrij te zijn. Alleen als de vrachtwagen eigendom van de chauffeur is en deze geen werknemers in dienst heeft is de Tabakswet niet van toepassing. Ook voor busjes van bijvoorbeeld de technische dienst die door de werkgever ter beschikking worden gesteld mag dus niet worden gerookt.

7 Voedselveiligheid

Indien u als ondernemer voedsel verkoopt aan uw gasten dan heeft u te maken met de eisen die er aan de voedselveiligheid worden gesteld. Onder 'voedselveiligheid' wordt verstaan: de garantie dat voedsel geen nadelige gevolgen heeft voor de gezondheid van de eindverbruiker wanneer het wordt bereid en gegeten, rekening houdend met het doel en de manier van de consumptie ervan.

Voedselveiligheid wordt vaak verward met kwaliteit. 'Kwaliteit' houdt in dat een product aan de verwachtingen van de gebruiker voldoet. Voedselveiligheid is hier een onderdeel van, naast kenmerken als smaak, geur, kleur en mondgevoel. Voedselveiligheid is echter een minimum vereiste, hierover valt niet te onderhandelen. Daarentegen zijn de overige kwaliteitsnormen het resultaat van al dan niet concrete afspraken tussen producent en afnemer of consument. Oftewel een product kan best veilig zijn en tegelijkertijd niet echt lekker smaken, of er bleekjes uitzien.

7.1 Microbiologische gevaren

Jaarlijks hebben in Nederland ten minste twee miljoen mensen acute maagdarm klachten. Een flink gedeelte hiervan (ongeveer 40 tot 50 procent) is het gevolg van microbiologische verontreiniging van eet- en drinkwaren. De laatste jaren wordt duidelijk dat een deel van deze voedselinfecties wordt veroorzaakt door micro-organismen die voorheen als veroorzaker onbekend waren. Tot ongeveer 1980 werden voedselvergiftigingen van microbiologische oorsprong voornamelijk geassocieerd met de ziekteverwekkers (pathogenen) *Staphylococcus aureus*, *Salmonella*, *Clostridium botulinum*, *Clostridium perfringens* en *Bacillus cereus*. De laatste jaren is duidelijk geworden dat ook een aantal andere pathogene micro-organismen zeer ernstige voedselinfecties kunnen veroorzaken. Vermoedelijk hebben veranderingen in de bevolkingssamenstelling en menselijk gedrag en technologische, industriële en economische ontwikkelingen mede tot deze uitbreiding geleid. Vast staat dat verbeteringen en uitbreiding van onderzoek een belangrijke bijdrage hebben geleverd. Voorbeelden van de in dit verband te noemen 'nieuwe' pathogenen zijn: *Campylobacter jejuni*, *Yersinia enterocolitica*, *Listeria monocytogenes*, verotoxine producerende *E. coli* en, niet te vergeten: virussen.

Bij overleven, groeien of afsterven van micro-organismen in levensmiddelen, spelen intrinsieke- en externe factoren een belangrijke rol. Hierbij valt o.a. te denken aan zuurgraad, wateractiviteit, redoxpotentiaal, chemische conserveringsmiddelen en begeleidingsflora (andere micro-organismen in het product). Voor elk product zijn deze factoren wisselend en hierdoor zijn ook de microbiologische risico's per product verschillend. Van doorslaggevend belang voor de microbiologische veiligheid van de consument, is de consequente toepassing van procesbeheersing volgens HACCP principes. Met behulp van modelstudies is het mogelijk de microbiologische veiligheid van een product te berekenen. Op grond van het verkregen inzicht kan de procesbeheersing worden verbeterd.

7.2 Chemische en fysische gevaren

In tegenstelling tot microbiologische gevaren kunnen chemische en fysische gevaren in het algemeen niet door processtappen, zoals pasteuriseren of steriliseren worden uitgeschakeld. Het is meestal alleen mogelijk om chemische en fysische verontreinigingen in levensmiddelen te beperken door een strikte bewaking van de keten van grondstof tot consumptie. In het traject van ruwe grondstof naar consumptie kunnen de ruwe grondstoffen verontreinigd worden van buitenaf maar ook door behandelingen die de grondstoffen in het productieproces ondergaan.

Hieronder een aantal momenten waarbij verontreiniging kan plaats vinden:

- **Verpakken**

Het verpakken van producten beïnvloedt de veiligheid in positieve of negatieve zin. Aan verpakkingen gerelateerde gevaren kunnen optreden door chemisch bederf,

oxidatie, foto-oxidatie reacties en migratie van stoffen uit verpakkingsmateriaal. Ook een defecte of lekkende verpakking kan gevaarlijk zijn.

- **Etikettering**
Een onjuiste of onvolledige etikettering kan van invloed zijn op de veiligheid van het product voor de consument. Bijvoorbeeld door de aanwezigheid van niet op het etiket vermelde allergenen of stoffen die intolerantie veroorzaken.
- **Transport**
Tijdens transport kunnen vergelijkbare gevaren optreden als bij het verpakken. De kans op contaminatie vanuit het transportmiddel is hierbij een bijkomend gevaar.
- **Opslag**
Processen die tijdens processing, verpakken en transport in gang zijn gezet, kunnen zich gedurende de opslag van voedingsmiddelen voortzetten. Hierbij kan gedacht worden aan de toename van biogene amines en migratie van stoffen uit verpakkingsmateriaal.
- **Bereiden en bewaren**
De gevaren die in deze stappen kunnen worden genoemd, zijn grotendeels hetzelfde als onder processing. Daarnaast kunnen bijvoorbeeld door langdurig gebruik van frituurvet of door het bereiden van producten bij een te hoge temperatuur schadelijke stoffen ontstaan. Door te kort koken van bonen worden van nature aanwezige toxines niet uitgeschakeld.
- **Consumeren**
De hoeveelheid van een levensmiddel dat wordt geconsumeerd bepaalt uiteindelijk, samen met de aard en de hoeveelheid van de verontreiniging in het product, het risico. In Nederland zijn de zogenaamde Voedsel Consumptie Peiling (VCP) gegevens beschikbaar, die een globaal inzicht verschaffen in de consumptiepatronen in ons land.

7.3 Voedselveiligheidsrisico's

De belangrijkste risico's in de horeca en op verkoopplaatsen zijn voedselinfecties en voedselvergiftigingen door besmetting met en uitgroei van ziekmakende (pathogene) micro-organismen in producten, meestal in combinatie met uitgroei van deze pathogenen.

De beheersing van deze risico's verdient dan ook de hoogste prioriteit. In hygiënecodes dienen voedselveiligheidsprocedures opgenomen te zijn, die voorzien in de beheersing van tijd en temperatuur en het voorkomen van (kruis)besmetting van de producten, al of niet in combinatie met een noodzakelijke verhittingsstap. Deze voedselveiligheidsprocedures vormen een essentieel onderdeel van de codes en zitten vaak 'verborgen' in de procedures en werkvoorschriften. Ook chemische en fysische risico's spelen een belangrijke rol in deze bedrijven.

7.4 Wetgeving voedselveiligheid

In ons land vormt de Warenwet onder meer het wettelijke kader op het terrein van de bereiding en behandeling van levensmiddelen. De Warenwet is een 'raamwet'. Dat wil zeggen dat deze wet de basis vormt voor een groot aantal 'algemene maatregelen van bestuur', die in het geval van de Warenwet, 'Warenwetbesluiten' genoemd worden. Voor de hygiëne bij de bereiding en behandeling van levensmiddelen zijn het Warenwetbesluit Bereiding en behandeling van levensmiddelen, het Warenwetbesluit Hygiëne van levensmiddelen en de verordening (EG) 852/2004 van belang. Hierin zijn voorschriften opgenomen die betrekking hebben op de wijze waarop de opslag, bereiding, behandeling, bewerking, verpakking en transport van grondstoffen van levensmiddelen moeten plaatsvinden. Ook zijn daarin voorschriften opgenomen die betrekking hebben op de bij de bereiding en behandeling van levensmiddelen gebruikte apparatuur en materialen. De microbiologische criteria (veiligheids- en procesnormen) zijn opgenomen in de verordening (EG) 2073/2005. Daarnaast zijn in het Warenwetbesluit Bereiding en behandeling van levensmiddelen normen opgenomen voor de aanwezigheid van ziekteverwekkende micro-organismen, waaraan levensmiddelen moeten voldoen.

De voorschriften uit de verordening (EG) 852/2004 verplichten de exploitanten van levensmiddelenbedrijven onder meer dat zij ieder aspect van hun werkzaamheden, dat bepalend is voor de veiligheid van de in hun levensmiddelenbedrijf geproduceerde levensmiddelen, in kaart brengen. Vervolgens moeten zij, om de veiligheid van die levensmiddelen te kunnen waarborgen, met behulp van het HACCP-systeem, de in artikel 5 van de verordening omschreven handelingen uitvoeren en de resultaten daarvan vastleggen in een voedselveiligheidssysteem. In dat systeem moeten alle kritische aspecten van de werkwijze zijn omschreven met daarbij de maatregelen die nodig zijn om elk risico, met betrekking tot de veiligheid van het levensmiddel, uit te sluiten.

In artikel 8 van de verordening (EG) 852/2004 wordt de mogelijkheid gegeven dat vertegenwoordigers van daarvoor in aanmerking komende sectoren van de levensmiddelenindustrie hygiënecodes opstellen. Daarin wordt, eveneens op basis van HACCP, beschreven op welke wijze bepaalde levensmiddelen zodanig hygiënisch geproduceerd, verwerkt en/of gedistribueerd kunnen worden, dat zij voor wat betreft de veiligheid van de bereide levensmiddelen voor de consument voldoen aan de bepalingen van de verordening. Inmiddels is een groot aantal hygiënecodes door de verschillende sectoren van de levensmiddelenindustrie tot stand gebracht. Deze codes kunnen door ondernemers van de verschillende sectoren, waarop zijn van toepassing zijn, worden gebruikt als voedselveiligheidssysteem.

7.5 Hazard Analysis Critical Control Points (HACCP)

Dit systeem bestaat erin dat de verschillende gevaren van het productieproces en zijn grondstoffen worden geanalyseerd en geïdentificeerd en de daaruit volgende risico's worden geëvalueerd. De 7 HACCP-principes zijn :

1. Inventariseer alle potentiële gevaren en wijs de reële gevaren aan.
2. Ga na welke maatregelen er nodig zijn om het gevaar te beheersen en stel de kritische beheerspunten (CCP's) vast. (Dit zijn punten in het proces waar het risico kan worden voorkomen, geëlimineerd of tot een aanvaardbaar niveau kan worden teruggebracht).
3. Geef per CCP de kritische grenzen aan.
4. Stel vast hoe de CCP's bewaakt worden.
5. Leg de correctieve acties vast per CCP. (Correctieve acties zijn nodig wanneer de monitoring aangeeft dat het CCP niet wordt beheerst. De correctieve acties kunnen nodig zijn op het product en/of het proces en moeten leiden tot herstel van de veiligheid).
6. Pas verificatie toe. (Verificatie is een periodieke controle om na te gaan of de HACCP aanpak effectief is, ofwel om na te gaan of de beheersing van een CCP effectief is. Verificatie laat dus zien of de werkwijze tot voldoende veiligheid leidt).
7. Houd documentatie en registraties bij. (Documentatie wil zeggen dat de systeemopzet vastgelegd moet worden. Registratie is het verplicht vastleggen van bepaalde onderdelen van de systeemuitvoering).

7.6 Microbiologische richtwaarden

De microbiologische richtwaarden zijn een invulling van principe zes van het HACCP-systeem, te weten van het verificatie beginsel. Als regel wordt bij verificatie een andere meetmethode gehanteerd dan bij de monitoring. Een voorbeeld is het controleren van de temperatuur van een koeling. De ondernemer controleert deze geregeld door de temperatuur te meten met een thermometer (= monitoring). Om vast te stellen of een proces voldoende beheerst wordt (bijvoorbeeld het verhitten, afkoelen en bewaren) dient dit periodiek geverifieerd te worden. Dit kan door af en toe een monster te laten onderzoeken op het aantal micro-organismen (=verificatie).

Meestal is een grenswaarde voor het algemeen aanwezige aantal micro-organismen hiervoor bruikbaar. Soms is het echter noodzakelijk om het aantal van een specifieke bacteriesoort of geslacht te hanteren als richtwaarde. Het gemeten resultaat wordt vergeleken met de microbiologische richtwaarde die voor de betreffende processtap eerder op basis van onderzoek is vastgesteld. Indien deze grenswaarde wordt overschreden, staat vast dat het bereidings- of bewaarproces niet conform de veiligheidsprocedures is uitgevoerd.

Microbiologische richtwaarden zijn dus een hulpmiddel om met behulp van microbiologisch monsteronderzoek periodiek (bijvoorbeeld elk half jaar) vast te stellen of het bereidingsproces en/of behandelingsproces in voldoende mate wordt beheerst. Zodoende wordt nagegaan of (kruis)besmetting wordt voorkomen en de uitgroei van micro-organismen zoveel mogelijk wordt ingeperkt. Afgesproken is dat dit onderzoek op bedrijfs- of op brancheniveau kan worden uitgevoerd. In dat laatste geval wordt verificatie dus alleen voor de hele sector uitgevoerd. Zonodig kan op grond hiervan de betreffende code worden aangepast, of aangedrongen worden op betere toepassing van de code.

7.7 Inspectie

VWA controleert de naleving van de wettelijke voorschriften die te maken hebben met voedselveiligheid. VWA-controleurs beoordelen de hygiëneomstandigheden en de ruimten waarin voedsel wordt bereid. Vervolgens zal de controleur kijken naar de manier waarop voedsel wordt bereid. De aandacht van de controleur zal vooral uitgaan naar:

- De manier waarop u levensmiddelen opslaat en bewaart.
- De temperatuur bij bereiding en tijdens verkoop.
- De wijze waarop u reinigt en desinfecteert.

Andere controlepunten kunnen zijn: ongediertebestrijding, de temperatuur bij opslag, en verkoopvoorraad. De VWA-controleur kan ook monsters nemen van bijvoorbeeld etenswaren of frituurvet. Ook bekijkt de VWA-controleur uw HACCP-administratie.

8 Calamiteitenplan

Een ondernemer zal aan zijn gasten een in vele opzichten veilige verblijf willen aanbieden. In de vorige hoofdstukken is ingegaan op specifieke maatregelen ten aanzien van een bepaald onderwerp zoals legionella of brand. Een veilig verblijf begint met een goede risico-inventarisatie en het bepalen van maatregelen die moeten worden genomen. Hiernaast moet ook een calamiteitenplan onderdeel uitmaken van het veiligheidsbeleid van een onderneming. In het kader van de ARBO-wetgeving zijn recreatiebedrijven verplicht te beschikken over een calamiteitenplan. Een veiligheids- of calamiteitenplan is maatwerk. De inhoud is afhankelijk van het soort bedrijf en zijn ligging. Het is ook geen op zichzelf staand plan maar onderdeel van het gehele veiligheidsbeleid van de onderneming. Het plan beschrijft wat er in noodgevallen moet worden gedaan en welke maatregelen getroffen moeten worden. Met de leden van het crisisteam zal het calamiteitenplan zorgvuldig doorgenomen moeten worden. Training op noodsituaties geniet de voorkeur. Al zal dat in de praktijk, met een in vol bedrijf zijnde onderneming, een lastig karwei zijn.

8.1 Betrekken van hulpdiensten

In noodgevallen is men vaak mede afhankelijk van de professionele hulpdiensten. Het is daarom aan te raden om het eigen calamiteitenplan in conceptvorm voor te leggen aan politie, brandweer en het regionale crisisteam. Deze instanties zullen in geval van een calamiteit blindelings de weg moeten weten. Goede afspraken vooraf over verantwoordelijkheden, te treffen maatregelen en verantwoordelijke aanspreekpunten kunnen een goede hulpverlening bespoedigen. Behalve het betrekken van externe hulpinstanties is het van belang om het eigen personeel in te schakelen bij de ontwikkeling van het calamiteitenplan. Hierbij zullen er bedrijfshulpverleners moeten worden opgeleid en zal hun rol bij calamiteiten duidelijk moeten zijn.

8.2 Doelstelling van een calamiteitenplan

Met een calamiteitenplan wordt beoogd:

- gasten te beschermen en/of te redden;
- bedrijfsschade te minimaliseren;
- de gevolgen van een calamiteit te beheersen en te bestrijden.

Om dit te kunnen bereiken zal er een goede regeling van de communicatie en het treffen van preventieve maatregelen in het calamiteitenplan moeten worden opgenomen. Voor het voorkomen, het goed in banen laten lopen van de hulp en een beperking c.q. oplossing van het probleem zijn dit onmisbare elementen. Verder bepaalt de omvang van de calamiteit welke maatregelen getroffen dienen te worden, hoe omvangrijk het crisisteam dient te zijn en welke hulpverlenende instanties ingeschakeld moeten worden. Daarom zal in het calamiteitenplan een onderscheid naar de verschillende vormen van calamiteiten moeten worden gemaakt. Om een goed calamiteitenplan te kunnen maken, moeten enerzijds verschillende vormen van calamiteiten worden gerubriceerd. Anderzijds is een goede risicoanalyse van het bedrijf en de ligging nodig. Deze analyse vormt de basis voor het maken van een goed calamiteitenplan.

8.3 Omvang van de calamiteit

De onheil veroorzakende calamiteit kan zich in verschillende gedaanten aandienen. Elke vorm en omvang van een calamiteit brengt zijn eigen zorg en aanpak met zich mee. Zo zijn er rampen die een heel gebied treffen, maar ook kleine rampen die beperkt van omvang zijn. Er zijn zelfs calamiteiten die hun komst aankondigen en dus ruimte geven voor het treffen van maatregelen zonder dat er sprake is van directe paniek (bijvoorbeeld stijgend water).

8.4 De grootte van de onderneming

Is de grootte van de onderneming een factor van belang voor het maken van een calamiteitenplan? Zo op het eerste gezicht zou men zeggen van niet. Het maakt niet uit of

het een kleine of een grote onderneming is die door brand wordt getroffen. Toch speelt de omvang van de onderneming wel degelijk een rol van betekenis bij het inkleuren van het calamiteitenplan. Hoe groter het bedrijf, hoe omvangrijker de zorg voor een adequaat evacuatieplan, vluchtwegen, noodopvang en nazorg. Het instrueren en trainen van personeel vergt voorts meer en continue zorg. Toch blijven de basisbeginselen gelijk. Zowel een klein als een groot bedrijf moet daar vanuit bouwen aan het eigen maatplan.

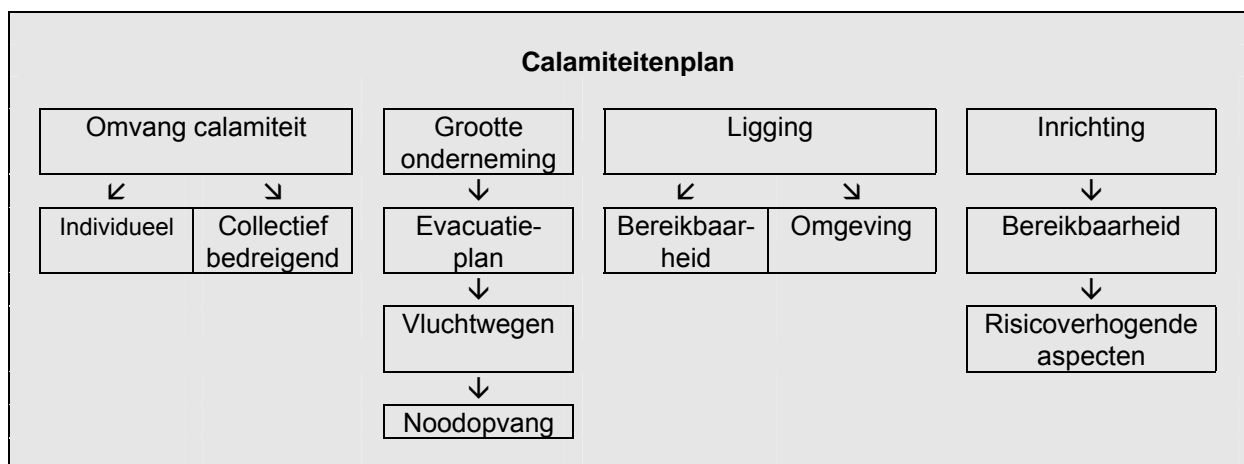
8.5 De ligging van de onderneming

De ligging van de onderneming is voor de risico-inschatting een belangrijk gegeven. Heel duidelijk is dat bijvoorbeeld bij een onderneming midden in de stad in vergelijking tot een onderneming midden in een weiland. Maar ook andere zaken kunnen een rol spelen, bijvoorbeeld de ligging aan een drukke verkeersweg waarover transport van gevaarlijke stoffen plaatsvindt, de ligging naast een drukke spoorlijn waar een trein uit de rails kan lopen, de ligging midden in een woonwijk of dicht in de buurt van een grootschalig industrieel complex (denk aan gifwolken).

8.6 De inrichting van de onderneming

Voorts is de inrichting van de onderneming een factor van belang voor de risico-inschatting. Hoe brandgevaarlijk is de inrichting? Hoe lopen de vluchtwegen? Hoe bereikbaar is de willekeurige plaats des onheils voor de hulpverlenende instanties? Allemaal vragen die eerst gesteld en in kaart gebracht moeten worden alvorens het opstellen van een calamiteitenplan ter hand genomen kan worden.

Schematische samenvatting:

8.7 Inhoud calamiteitenplan

In een calamiteitenplan moet een aantal dingen snel en gemakkelijk terug te vinden zijn, zoals bijvoorbeeld telefoonnummers van hulpdiensten en vluchtwegen. De inhoudsopgave zou er als volgt uit kunnen zien:

Inhoudsopgave calamiteitenplan	
1. Alarmnummers	5. Maatregelen bij bommelding
1.1 Telefoonnummers crisisteam	5.1 Melding
1.2 Telefoonnummers hulpverleningsdiensten	5.2 Maatregelen
2. Inrichting bedrijf en bedrijfsgebouwen	5.3 Ontruimen
2.1 Plattegrond	6. Maatregelen bij overval
2.2 Vluchtwegen/uitgangen	6.1 Melding
2.3 Verzamelplaatsen	6.2 Maatregelen
3. Maatregelen bij ongeval	7. Ontruimingsinstructies
3.1 Algemeen	7.1 Algemeen
4. Maatregelen bij brand	
4.1 Algemeen	
4.2 Alarmering	
4.3 Algemene brandinstructies	
4.4 Ontruimen	

8.8 Crisisteam

Om een calamiteit te kunnen bestrijden of in omvang te beperken zal een team aan het werk moeten om de organisatie van de hulpverlening ter hand te nemen. In het calamiteitenplan moet zodoende de samenstelling van het crisisteam worden geregeld, een goede taakverdeling gemaakt en een crisiscentrum gecreëerd. Het crisisteam dient in staat te zijn om samen te werken met de hulpverlenende instanties, zoals de politie, brandweer, medische instanties en indien nodig ook met regionale crisisteams. Het crisisteam heeft leidinggevende bevoegdheden in geval van de calamiteit en is dan de centrale autoriteit.

8.8.1 Samenstelling crisisteam

Iemand met beslissingsbevoegdheid moet het team leiden. Dat kan de ondernemer zelf zijn, maar ook de beheerder die de dagelijkse leiding heeft. Daarnaast is iemand nodig met technische kennis van het bedrijf die het bedrijf door en door kent. Ten slotte moet er ook iemand met kennis van PR ofwel communicatie aan het team worden toegevoegd. Uiteraard zal het crisisteam goed op elkaar ingespeeld moeten zijn. Training vooraf van de belangrijkste onderdelen van het calamiteitenplan is een voorwaarde. Elke medewerker van het crisisteam moet in het bezit zijn van een goede plattegrond en het liefst ook van de directe omgeving, waarop naast alle gebouwen ook de uitvals- en (nood)wegen, waterlopen, hindernissen en dergelijke staan aangegeven. Vanzelfsprekend zal ieder lid van het team een exemplaar van het calamiteitenplan moeten hebben. Elk lid van het crisisteam moet in noodgevallen als zodanig herkenbaar zijn door bijvoorbeeld dezelfde jassen te dragen.

8.8.2 Taken crisisteam

Bij de samenstelling van het crisisteam is al rekening gehouden met de taken die in ieder geval voor rekening van het team komen. Het crisisteam is de centrale coördinator om, in overleg met de hulpverlenende instanties, leiding te geven aan de hulpverlening. Het crisisteam zal een overzicht moeten verkrijgen over alle relevante gegevens en feiten die zich hebben voorgedaan en de ramp hebben veroorzaakt. Het crisisteam draagt ook zorg voor alle maatregelen die genomen moeten worden om de hulpverlening zo soepel mogelijk te laten verlopen. De opvang van slachtoffers, familie, gasten/bezoekers behoort eveneens tot de hoofdtaken. Tenslotte is de informatieverschaffing en voorlichting aan de getroffen en de gasten en de buitenwereld, inclusief de pers, een taak van het crisisteam. Na afloop rest nog de nazorg. Ook in de organisatie daarvan is het crisisteam verantwoordelijk.

8.8.3 Crisiscentrum

Het crisiscentrum zal ergens in de onderneming gevestigd moeten worden. De meest voor de hand liggende plaats is een centraal punt met telefoon en fax en zicht op de toegang tot het bedrijf. De vestiging van het crisiscentrum wordt vooral bepaald door de logische ligging, maar ook door de faciliteiten die het centrum te bieden heeft. Het crisiscentrum moet beschikken over communicatieapparatuur en ruimte en moet vooral bereikbaar zijn. Het crisiscentrum is namelijk de centrale meldkamer voor de gasten, hun familie, de eigen medewerkers, de hulpverleners, de pers en, voor zover deze ook betrokken zijn, de omwonenden. Dat betekent ook dat er ruimte moet zijn voor noodopvang, EHBO en pers. De vrije beschikbaarheid en toegang van het crisiscentrum moeten gewaarborgd zijn.

Het kan natuurlijk altijd zo zijn dat bijvoorbeeld de noodopvang elders wordt gerealiseerd. Dan moet er wel sprake zijn van goede communicatielijnen tussen de twee locaties. Het is handig, als er voldoende telefoonlijnen zijn, om een permanente verbinding met de buitenwereld te onderhouden. Als het mogelijk is, moet er ook een lijn zijn waarvan het nummer niet bij het grote publiek bekend is. De hulpverlenende instanties moeten dat nummer natuurlijk wel doorkrijgen. Wanneer het gebouw dat als crisiscentrum is aangewezen zelf door de calamiteit getroffen is, moet er in het calamiteitenplan een noodscenario geregeld zijn. Een ander gebouw moet dan als crisiscentrum dienst doen, bij voorkeur zo dicht mogelijk bij de onderneming.

Crisisteam	Taken crisisteam	Crisiscentrum
<ol style="list-style-type: none"> 1. Samenstelling: <ol style="list-style-type: none"> a. leidinggevende (toezichtcoördinator) b. plaatsvervangend leidinggevende c. technische kennis d. communicatie/pers 2. verdeling bevoegdheden en taken 3. op elkaar ingespeeld team 4. goede communicatielijnen 5. goede plattgrond van de recreatieonderneming en omgeving 6. training 	<ol style="list-style-type: none"> 1. coördineren hulpverlening 2. samenwerken met de hulpverlenende instanties 3. informatieverzameling 4. treffen van maatregelen die hulpverlening bespoedigen 5. opvang slachtoffers 6. opvang bezoekers/gasten 7. informatieverzanding 8. organisatie en nazorg 	<ol style="list-style-type: none"> 1. goede ligging 2. zicht op toegang 3. ruimte voor: <ul style="list-style-type: none"> • noodopvang gasten en familie (evt elders) • persopvang • EHBO slachtoffers (evt elders) 4. bereikbaarheid 5. goede communicatieverbindingen 6. vrije telefoonlijn 7. bekendheid bij hulporganisaties

8.9 Calamiteit

8.9.1 Melden van een calamiteit

Het moet elk personeelslid en iedere gast duidelijk zijn waar een calamiteit gemeld moet worden. Deze melding moet het calamiteitenplan in werking stellen. Bij de melding moet het volgende worden doorgegeven:

- WAT: aard en omvang van de calamiteit;
- WAAR: plaats;
- WIE: eventuele slachtoffers, naam van de melder.

De melding moet aan de melder worden bevestigd om te controleren of de melding correct is overgekomen. Degene die de melding in ontvangst neemt, dient onmiddellijk de leider van het crisisteam te informeren. Het is aan de crisisleider om het crisisteam bijeen te roepen en de hulpdiensten te informeren.

Als het crisisteam is aangetreden, dienen de taken verdeeld te worden en eventuele noodopvang ingeschakeld. De leden van het crisisteam moeten doorlopend met elkaar en de crisisleiding contact (kunnen) onderhouden. De vluchtwegen en toegangswegen dienen voor de hulpverleners te worden gemarkeerd en vrijgehouden. Goede communicatie is van het grootste belang, dus draagbare telefoons/portofoons zijn onmisbaar. Een

perscontactpersoon moet worden aangewezen. Het is aan de crisisteamleider om de taken te verdelen, voor zover dat al niet uit het calamiteitenplan volgt. Hij dient voortdurend het overzicht te houden.

Belangrijke aandachtspunten zijn:

- Voorkomen dat nieuwsgierigen het werk van de hulpdiensten hinderen.
- Afzetten van de plaats des onheils.
- Zorg dragen voor voldoende menskracht om de afzetting te handhaven.
- Mogelijkheid tot afsluiting van (een deel) van de zweminrichting.
- Mogelijkheid tot afsluiting van gas, water, elektriciteit.
- Doorverwijzen van slachtoffers naar de hulpposten.
- Het goed kunnen informeren van de pers en natuurlijk als eerste de eigen gasten.

8.9.2 Evacuatie

Als een gehele of gedeeltelijke evacuatie nodig is, zal deze in goede banen moeten worden geleid. Hierbij zullen de volgende maatregelen getroffen moeten worden:

- Informeren van de medewerkers.
- Het informeren van de gasten.
- Het op de hoogte stellen van de hulpdiensten.
- Het zorg dragen voor een vrije aan- en afvoerroute. Dus alle achter- en hoofdingangen moeten barrièrevrij worden gemaakt.
- Het begeleiden van de gasten.
- Het houden van controle op de evacuatie (er mogen natuurlijk geen te evacueren mensen achterblijven).
- Indien nodig het regelen van het vervoer.
- Indien nodig het organiseren van de noodopvang.

8.9.3 Training

Een calamiteitenplan werkt alleen wanneer iedere medewerker op de hoogte is van het bestaan van het plan en weet welke handelingen hij of zij moet verrichten mocht een calamiteit zich voordoen. Ook voor gasten moet duidelijk zijn wat van hen verwacht wordt. Aan te raden is om regelmatig het calamiteitenplan te trainen eventueel in samenwerking met de brandweer en de politie. Trainen kan niet voorkomen dat er bij een calamiteit toch dingen anders gaan dan gepland.

8.10 Bommelding

In het calamiteitenplan moet aandacht worden besteed aan een mogelijke bommelding en hoe hiermee moet worden omgegaan. In de meeste gevallen zal er gemeld worden dat er in de onderneming een bom geplaatst is. Vaak is het niet de bedoeling van de melder om slachtoffers te maken, maar om een bepaalde boodschap kracht bij te zetten. Wanneer iemand telefonisch contact opneemt om te melden dat er een bom geplaatst is, probeer dan zoveel mogelijk informatie van de dader te weten te komen. Indien de melding via de post is binnengekomen, bewaar de brief dan in een plastic zak en geef aan welke personen de brief in handen hebben gehad in verband met vingerafdrukkenonderzoek door de politie. Na de bommelding moeten de politie en de bedrijfshulpverleners worden ingeschakeld. Het is van belang niet aan iedereen mede te delen dat er een bommelding is om paniek te voorkomen. De bedrijfshulpverleners en de politie zullen vervolgens moeten overleggen hoe ernstig de situatie is en of er ontruimd moet worden.

Bij het aantreffen van verdachte pakketjes of tassen geldt: **NIET AANRAKEN!** Indien het pand ontruimd moet worden, vraag dan iedereen om zijn tas en jas mee te nemen zodat na ontruiming sneller zicht is op het aanwezig zijn van verdachte pakketjes.

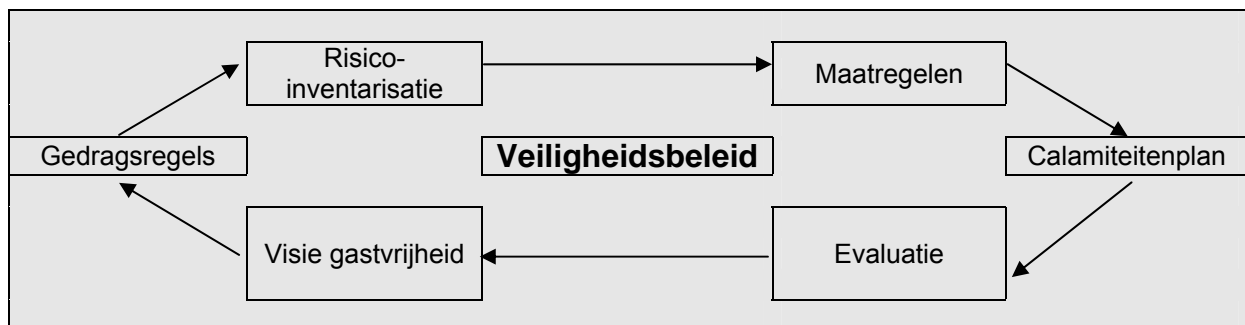
8.11 Overval

Het is mogelijk om een overvalsignaleringsysteem te installeren. Met dergelijk signaleringsysteem, maar ook zonder is het van belang om met de politie een aantal zaken af te stemmen mocht er een overval plaatsvinden. Hierbij valt onder andere te denken aan het melden van openingstijden, telefoonnummers, risicomomenten (wanneer is er veel geld in de onderneming aanwezig). Om het risico voor slachtoffers zoveel mogelijk te beperken en de situatie niet te laten escaleren, zal de politie als volgt handelen bij een overval:

- Verificatie van de melding zonder identificatie als politie. Hierbij is het van belang dat bij een melding van een overval (112) een telefoonlijn wordt vrijgehouden. Wordt de telefoon niet opgenomen of men antwoordt dat er geen overval is, maar dit wordt niet door een telefoontje van het bedrijf zoals gevraagd bevestigd, of men geeft aan dat er een overval is, maar dat de daders al weg zijn, dan gaat men uit van een overvalsituatie.
- Benadering van de onderneming zonder sirene en lichtsignalen.
- Geen betreding van het object tenzij er vooraf een ontmoeting met een medewerker plaatsvindt.

8.12 Veiligheidsbeleid

Het veiligheidsbeleid van een onderneming is geen statisch gegeven, maar zal aan de hand van ervaring en praktische werking in evaluaties moeten worden besproken. Indien nodig kan er aan de hand van de uitkomst van dergelijke evaluatie een bijstelling plaatsvinden. De onderdelen van het veiligheidsbeleid hangen met elkaar samen. Een wijziging op één van de onderdelen kan tot gevolg hebben dat ook andere onderdelen moeten worden aangepast. Schematisch kan het veiligheidsbeleid als volgt worden weergegeven:

9 Aansprakelijkheid

Voor een ondernemer is het belangrijk dat zijn gasten op een veilige manier op zijn terrein kunnen recreëren. Ieder ondernemer zal willen voorkomen dat er op zijn terrein ongelukken gebeuren. Natuurlijk is dit niet helemaal uit te sluiten. Steeds vaker gebeurt het dat de ondernemer zeker na een (ernstig) ongeluk door de betrokkene(n) aansprakelijk wordt gesteld. Bij het bepalen van de schuld zal het voor de rechter onder meer van belang zijn of de ondernemer zich aan de wettelijke vereisten heeft gehouden. In de vorige hoofdstukken is aangegeven hoe de ondernemer zich op bepaalde gebieden aan deze wettelijke eisen kan voldoen. In dit hoofdstuk zal in zijn algemeenheid iets worden gezegd over aansprakelijkheid en hoe men de gevolgen van een aansprakelijkheidsstelling kan beperken.

Een inspecteur kan bij een inspectie vaststellen dat er aan bepaalde (wettelijke) eisen niet wordt voldaan. In de meeste gevallen zal er dan een aanschrijving volgen waarin een termijn gesteld wordt waarin alles in orde moet worden gebracht. Wanneer na dergelijke aanschrijving geen maatregelen worden genomen kan er een boete worden opgelegd. In ernstige gevallen kan er worden besloten om de onderneming (tijdelijk) te sluiten.

Naast de (wettelijke) eisen waarop de diverse inspectiediensten controleren heb je als ondernemer een zorgplicht ten aanzien van je gasten. Dit betekent dat je naar eer en geweten alles moet doen wat redelijkerwijs in je macht ligt om de veiligheid van de gasten te waarborgen. Wanneer er op een recreatierrein iets gebeurt waarbij iemand (zowel immateriële als materiële, directe of indirecte) schade oploopt dan kan deze persoon de ondernemer dan wel de betreffende medewerkers of verantwoordelijke aansprakelijk stellen. Hierbij geldt dat je **ALTIJD** aansprakelijk kan worden gesteld. Soms zie je op de receptie of in de horeca een bordje hangen met de tekst:

De directie stelt zich niet aansprakelijk voor verlies, diefstal en schade.

Dergelijk bordje is juridisch gezien van generlei waarde. Niet de directie maar degene die schade heeft stelt aansprakelijk. Als directie/ eigenaar kan je de gevolgen van de aansprakelijkheid wel enigszins beperken bijvoorbeeld in de algemene voorwaarden maar dit geldt niet wanneer er sprake is van opzet of (grove) schuld.

Bij een aansprakelijkheidsstelling is het dan ook van belang om te kijken naar de toerekenbaarheid. Met andere woorden is er sprake van opzet of (grove) schuld dan wel een oorzaak welke krachtens de wet of volgens de algemeen geldende opvattingen aan de ondernemer kan worden toegerekend.

De rechter is degene die bepaalt of en zo ja in hoeverre er sprake is van toerekenbaarheid. In het algemeen is het zo dat de eindverantwoordelijke (eigenaar/ondernemer) verantwoordelijk is voor de gedragingen van zijn medewerkers. Hierbij de opmerking dat uit de jurisprudentie blijkt dat niet alleen de eindverantwoordelijke (eigenaar/ondernemer) kan worden aangesproken maar dat in sommige gevallen ook de medewerker direct aansprakelijk kan worden gesteld naast de eindverantwoordelijke.

Hoe kan je de gevolgen van de aansprakelijkheid beperken?

Allereerst is het van belang om te voldoen aan de wet- en regelgeving en dit ook te kunnen aantonen. Met betrekking tot de eerder in dit actieplan genoemde onderwerpen betekent dit het onder meer kunnen overleggen van de vereiste logboeken, inspectierapporten, onderhoudsmaatregelen, de risico-inventarisatie en het beheersplan. Maar hiernaast is het ook van belang dat het calamiteitenplan (zie hoofdstuk 8) er is, bekend gemaakt is aan de gasten en getraind is met de medewerkers en de betrokken hulpdiensten. Voor zwemwater is het van belang dat er een toezichtplan is wanneer er sprake is van een openbare zwemgelegenheid (zie ook de RECRON vaknota toezicht op zwemwater te downloaden of te bestellen via www.recron.nl).

Ondanks dat de (eigen)kampeermiddelen onder de verantwoordelijkheid van de recreant vallen is het van belang dat de ondernemer voldoende voorlichting heeft gegeven om de algemene veiligheid op het terrein te waarborgen.

Wanneer iemand schade oploopt aan zijn caravan doordat de buurman zijn gasinstallatie niet op orde heeft dan zal deze persoon zijn buurman als ook de eigenaar van het recreatieterrein aansprakelijk kunnen stellen voor zijn schade. Afhankelijk van de maatregelen die de ondernemer heeft genomen op zijn terrein zal de toerekenbaarheid van de schade aan de ondernemer door de rechter worden vastgesteld.

De zorgplicht van de ondernemer is weliswaar op een wettelijke grondslag gestoeld maar zal door iedere ondernemer op zijn eigen manier worden ingevuld. Ondernemen is ook risico nemen. De enige manier om een aansprakelijkheidsstelling zeker te voorkomen is te stoppen met ondernemen. Voor de meeste ondernemers zal dit geen optie zijn. Van belang is dan om te kijken in hoeverre men risico wil nemen of niet.

Voorbeeld: Als ondernemer heb je niet de verplichting om je tegen inbraak te verzekeren. Wanneer je dit niet doet spaar je de jaarlijkse premie uit. Echter wanneer er een inbraak plaats vindt en er schade is dan zal dit ook niet worden vergoed. Dit is het risico wat je bewust hebt genomen toen je het besluit nam om geen verzekering af te sluiten.

In het algemeen kan worden gesteld dat aan het uitsluiten van risico kosten zijn verbonden. Wil je voorkomen dat er bij een speeltoestel ongelukken gebeuren dan heb je een kleiner risico wanneer je continu toezicht bij het speeltoestel hebt. Geen enkele ondernemer zal iedere wipkip op zijn terrein echter voorzien van een toezichthouder. Allereerst zijn de kosten te hoog en ten tweede sluit het continue toezicht niet aan bij de onbezorgde sfeer die men op een recreatieterrein wil voelen.

Het wordt al anders wanneer het gaat om een speelterrein waarop een aantal risico-speeltoestellen staan. Wellicht dat dan de kosten wel als acceptabel worden beschouwd en het toezicht de veiligheid van de beleving juist ten goede komt. Hoe meer risico je wilt uitsluiten hoe hoger de kosten zullen zijn die gemaakt worden.

Voor een ondernemer is het van belang om zakelijk naar de risico's te blijven kijken. Ongelukken leveren naast schade ook emoties op. Geen enkele ondernemer zal het in de koude kleren gaan zitten wanneer op zijn terrein een (dodelijk)ongeval plaatsvindt. Toch is het van belang om er reëel naar te blijven kijken. Had dit ongeluk redelijkerwijs voorkomen kunnen worden? Zo ja, staan de kosten dan in verhouding tot het risico wat genomen wordt wanneer deze maatregelen niet genomen worden?

Ieder ondernemer zal voor zijn bedrijf de risico's op een rijtje moeten zetten en de afweging moeten maken welke maatregelen hij noodzakelijk vindt en welke risico's hij wil nemen.

Indien er een aansprakelijkheidsstelling komt die binnen de ondernemersvrijheid valt dan heeft de ondernemer ofwel genoeg documentatie om aan te tonen dat hij alles heeft gedaan om wat gebeurd is te voorkomen dan wel heeft hij het risico vooraf ingeschat en geen maatregelen genomen waardoor de schade toerekenbaar is.

TIP:

Maak een dossier veiligheid waarin alle relevante zaken worden bewaard. Zet zoveel mogelijk zwart op wit en bewaar alle relevante stukken zeker 5 jaar of langer. Vraag aan gasten een rapport inzake de veiligheid van kampeermiddel van een erkende leverancier.

Bijlage 1: Voorbeeld logboek speeltoestel

Op basis van de WAS is de beheerder van een speelgelegenheid verplicht om **per speeltoestel** een logboek bij te houden.

1. Eigenaar en beheerder

De beheerder van het speeltoestel is degene die het toestel al dan niet commercieel exploiteert. Dit hoeft niet de eigenaar te zijn. Vermeld zowel de naam van de eigenaar als van de beheerder, ook als beiden dezelfde persoon zijn. De datum van eigendomsoverdracht dient elke keer te worden ingevuld als de eigenaar zijn toestel (door)verkoopt. Vermeld als beheerder de periode dat u het toestel onder beheer heeft.

Eigenaar	
Naam	.....
Straat	.....
Postcode/woonplaats	.....
Telefoonnummer	.....
Datum van eigendomsoverdracht	.....-.....-.....

Beheerder	
Naam	.....
Straat	.....
Postcode/woonplaats	.....
Telefoonnummer	.....
Datum van eigendomsoverdracht	.....-.....-.....

2. Identificatie en gebruik van het speeltoestel

Vermeld de gevraagde gegevens voor zover van toepassing in de tabel. Voor zeer unieke toestellen, die niet in serie gemaakt worden, hoeft het serienummer niet vermeld te worden, maar dient het toestel op een andere manier eenduidig omschreven te worden (punt 16). Uitleg van de punten 13, 14 en 15 staat op de volgende pagina.

1. Naam toestel	
2. Soort toestel	
3. Type/serie-aanduiding toestel	
4. Fabricagejaar	
5. Naam instantie of instelling en adres waar het toestel staat	
6. Materiaal toestel	
7. Soort bodemmateriaal	
8. Diameter toestel (mm)	
9. Hoogte toestel (mm)	
10. Lengte toestel (mm)	
11. Breedte toestel (mm)	
12. Gewicht toestel (kg)	
13.* Maten vrije ruimte (l x b x h in mm)	
14.* Maximale valhoogte (mm)	
15.* Leeftijd doelgroep	
16. Andere omschrijving van het toestel	....

Toelichting bij punten 13,14 en 15

13. Geef aan wat de noodzakelijke vrije ruimte rondom het speeltoestel moet zijn. Dit is de ruimte waarin een gebruiker zich kan bevinden tijdens een door het toestel opgelegde beweging en waarin zich geen obstakels mogen bevinden.
14. Vermeld hier de grootste verticale afstand tussen een punt dat bedoeld is als steun voor het lichaam tot de opvangzone of het toesteldeel eronder.
15. Hier moet worden ingevuld voor welke leeftijd het speeltoestel geschikt is.

3. Fabrikant, importeur en installateur

Fabrikant

Vul de datum van aflevering alleen in indien de fabrikant het toestel rechtstreeks heeft geleverd zonder tussenkomst van een importeur.

Naam	.....
Straat	.....
Postcode/plaats	.....
Telefoonnummer	.....
Datum van aflevering	.....-.....-.....
Naam keuringsinstantie	.....
Keuringsdatum	.....-.....-.....
certificaatnummer	.....

Importeur

Als er naast de fabrikant sprake is van een importeur vermeld dat de gegevens van deze betrokkene.

Naam	.....
Straat	.....
Postcode/plaats	.....
Telefoonnummer	.....
Datum van aflevering	.....-.....-.....

Installateur

Als het speeltoestel niet door de beheerder wordt geïnstalleerd vermeld dan ook de naam van de installateur. Vermeld ook de naam van degene die het bodemmateriaal aanbrengt.

Installateur speeltoestel	
Naam	.....
Straat	.....
Postcode/woonplaats	.....
Telefoonnummer	.....
Datum van plaatsing	.....-.....-.....

Installateur bodemmateriaal	
Naam	.....
Straat	.....
Postcode/woonplaats	.....
Telefoonnummer	.....
Datum van plaatsing	.....-.....-.....

6. Ongevallen

Uit de beschrijving van de ongevalstoedracht dient te kunnen worden afgeleid hoe het ongeval heeft plaatsgevonden, wat de aanleiding tot het ongeval was, de oorzaak van het letsel en of het ongeval onder bijzondere omstandigheden heeft plaatsgevonden. Bij genomen maatregelen kunnen zowel naar aanleiding van het ongeval genomen beheersmaatregelen als genomen technische maatregelen worden genoteerd.

Ongevallen

Datum	...../...../.....
Melding door (naam)	....
Melding aan (naam)	....
(Vermoedelijk) letsel	
Schade	
Leeftijd (slachtoffer)	
Geslacht	M / V
Vermoedelijke oorzaak	....
Genomen maatregelen	....
Datum	...../...../.....

Bijlage 2: DRINKWATERONDERZOEK- adressenlijst Sterlabs

<u>Naam bedrijf</u>	<u>Contactpersoon</u>	<u>Adres</u>	<u>Postcode + woonplaats</u>	<u>Telefoonnummer</u>	<u>Faxnummer</u>
Omegan <i>(Onderzoek, Advies, Begeleiding en Cursussen)</i>	de heer drs. J.P.N. Schoon	Postbus 94685	1090 GR Amsterdam	(020) 597 66 66	(020) 597 67 77
KIWA N.V. Onderzoek en Advies Afdeling Chemie en Biologie		Postbus 1072	3430 BB Nieuwegein	(030) 606 95 11	(030) 606 11 65
N.V. WLO Onderzoek en Advies <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>	de heer G.J.M. Hulshof	Vlijftstraat 50	7005 BN Doetichem	(0314) 33 38 55	(0314) 36 00 30
Waterlaboratorium Noord <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>	de heer K. van der Molen	Berkenweg 1 Postbus 26	9469 PB Schipborg 9470 AA Zuidlaren	(050) 409 36 99	(050) 409 42 74
Waterproductiebedrijf Rijnland	de heer L.P. van Altens	Cantieneweg 19a	2224 XP Leiden	(071) 406 06 44	(071) 407 29 07
N.V. Waterbedrijf Gelderland <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>	drs. T.M. Vermolen	Postbus 23	6880 BC Velp	(026) 369 01 11	(026) 364 84 44
Milieulaboratorium De Punt <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>	de heer H. de Kleine	Rijksstraatweg 83 Postbus 1554	9756 AD Glimmen 9701 BN Groningen	(050) 406 56 66	(050) 406 25 80
N.V. Waterleidingbedrijf Midden Nederland <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>	de heer H. Leyssen	Postbus 40205	3504 AA Utrecht	(030) 248 72 11	(030) 241 49 55
Waterleidingbedrijf Maatschappij Overijssel N.V. + Centrilab B.V. <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>	de heer S.M. Bakker	Postbus 10005	8000 GA Zwolle	(038) 427 61 11	(038) 427 62 76
Stichting Waterleidinglaboratorium Zuid <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>		Postbus 3194	4800 DD Breda	(076) 522 51 70	076) 514 04 25

<u>Naam bedrijf</u>	<u>Contactpersoon</u>	<u>Adres</u>	<u>Postcode + woonplaats</u>	<u>Telefoonnummer</u>	<u>Faxnummer</u>
Gemeentewaterleiding Amsterdam Afdeling waterKwaliteitsbewaking		Vogelenzangseweg 21	2114 BA Vogelenzang	(023) 523 35 03	(023) 529 40 53
Laboratorium N.V. DELTA Nutsbedrijven <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>		Postbus 5048	4330 KA Middelburg	(0115) 61 85 64	(0115) 61 34 35
N.V. PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>		Postbus 5	2060 BA Bloemendaal	(023) 541 35 00	(023) 531 10 27
N.V. Waterbedrijf Europoort Afdeling Waterkwaliteit <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>		Postbus 4024	3006 AA Rotterdam	(010) 293 50 00	(010) 293 57 21
N.V. Waterleiding Friesland Drinklaboratorium <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>		Postbus 400	8901 BE Leeuwarden	(058) 294 55 94	(058) 294 53 00
N.V. Watermaatschappij Zuid-Holland Oost Afdeling Laboratorium <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>		Postbus 122	2800 AC Gouda	(0182) 59 33 11	(0182) 59 33 33
N.V. Duinwaterbedrijf Zuid-Holland <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>		Postbus 34	2270 AA Voorburg	(070) 357 75 00	(070) 357 78 80
Waterleidinglaboratorium N.V. WOB <i>(In KIWA-verband samenwerkend laboratorium)</i>		Postbus 1068	5200 BC Den Bosch	(073) 692 23 45	(073) 693 20 99

Bijlage 3: Maatregelen bij legionella

Positieve monsteruitslagen (overschrijding van de norm van 100 kve) moeten altijd gemeld worden aan de toezichthouder. Dit kan door middel van het meldingsformulier dat aan het einde van deze bijlage is bijgesloten.

Hieronder is schematisch een voorbeeld gegeven van een stappenplan dat kan worden gevolgd indien er een positieve monsteruitslag is genomen.

Het is van belang om een dergelijk stappenplan, na het maken van de risicoanalyse en het beheersplan, vast te stellen en met de betreffende medewerkers door te nemen. Vul zoveel mogelijk de namen van de verantwoordelijke medewerkers in en spreek het met hen door. Vanzelfsprekend dient dit stappenplan actueel te blijven en aangepast te worden indien er personeelwisselingen zijn.

STAPPENPLAN			
Actie	Activiteit	Omschrijving	Verantwoordelijke
a.	Ontvangst resultaat van laboratorium	Telefonische mededeling van het laboratorium; noteer monsterpunt en resultaat; laat dit per fax of e-mail bevestigen door het laboratorium	Medewerker
b.	Intern melden positief monster	Melden van positieve analyse resultaten aan bedrijfsleiding, hoofd TD	Medewerker TD
c.	Vaststellen maatregelen	Sluiten van het aerosolvormend toestel. <i>(zie verder de toelichting onder het schema)</i>	Medewerker TD
d.	Melden externen	Melden aan Toezichthouder	Hoofd TD
e.	Instellen actieteam	Instellen van een actieteam dat bestaat uit de verantwoordelijke personen en de medewerker belast met het uitvoeren van de beheersmaatregelen.	Hoofd TD
f.	Maken van taakverdeling	Opstellen van een duidelijke taakverdeling	Actieteam
g.	Uitvoeren van de acties	Uitvoeren van ieders taak	Actieteam
h.	Elimineren van de oorzaak	Wegnemen van de oorzaak Legionellagroei <i>(in overleg met adviseur/ laboratorium)</i>	Hoofd TD
i.	Controle op de effectiviteit van de maatregel	Opstellen van een bemonstering ter controle op de weggenomen besmetting.	Hoofd TD
j.	Informereren	In overleg met de toezichthouder dient de communicatie met de gebruikers van de accommodatie te worden uitgevoerd.	Hoofd TD
k.	In bedrijf nemen	Nadat alle maatregelen zijn genomen en herhalingsmonsters niet meer positief worden bevonden, mag in overleg met de toezichthouder het (deel)systeem weer in gebruik worden genomen.	Hoofd TD

Toelichting:

De beschreven actiepunten dienen strikt opgevolgd te worden. In verband met de verschillende denkbare scenario's is in deze procedure wel vrijheid gelaten aan het actieteam bij het invullen van de maatregelen. Afhankelijk van de aangetroffen concentratie legionellabacteriën kunnen de maatregelen variëren van intensiveren van de (bestaande) beheersmaatregel tot het nemen van bijzondere correctieve acties. Ook kan overwogen worden een bestaande beheersmaatregel aan te passen.

Alle aanpassingen of gewijzigde beheersmaatregelen dienen te worden vastgelegd in het beheersplan.

Bij het stappenplan dienen onderstaande gegevens tevens aanwezig te zijn (NB! bij zwemwater ook de toezichthouder van de provincie vermelden):

CONTACT PERSONEN	
Toezichthouder mbt legionella-preventie in drinkwater VROM inspectie	
Correspondentieadres	
Postcode & plaats	
Contactpersoon	
Telefoon	
Telefax	
GGD	
Correspondentieadres	
Postcode & plaats	
Contactpersoon	
Telefoon	
Telefax	
Adviesbureau en Laboratorium onderzoek legionellapreventie	
Correspondentieadres	
Postcode & plaats	
Contactpersoon	
Doorkiesnummer	
Telefax	
Installateur	
Correspondentieadres	
Postcode & plaats	
Contactpersoon	
Telefoon	
Telefax	

versie 19 februari 2004

Algemeen

A: Wie meldt besmetting	B: Waar is Legionella aangetroffen Gegevens collectieve installatie	C: Gegevens eigenaar collectieve installatie
Datum melding	Zie: A ☐ C ☐	Zie: A ☐ B ☐
Naam:	Bedrijf/installing:	Eigenaar:
Organisatie:	Soort installatie:	
Straat + nr:	Straat + nr:	Straat + nr:
Postbus:	Postbus:	Postbus:
Postcode:	Postcode:	Postcode:
Plaatsnaam:	Plaatsnaam:	Plaatsnaam:
Tel.:	Tel.:	Tel.:
Fax:	Fax:	Fax:
E-mail:	E-mail:	E-mail:

Preventieve maatregelen Legionella	datum (dd-MM-yyyy)	Opgesteld door :
Risicoanalyse: nee ☐ ja ☐	d.d.	
Beheersplan: nee ☐ ja ☐	d.d.	
Logboek: nee ☐ ja ☐	d.d.	

Gegevens besmetting

Naam laboratorium:

gevestigd te:

monsternummer	Monstername datum + plaats + warm/koud systeem	datum	analyseresultaat	aantal kve/liter	serotype

Analyserapportage van laboratorium bijvoegen of z.s.m. nazenden aan de VROM-Inspectie (VI)
Verzoek te melden dat installatie weer oké is, dus bij < 100 KVE/liter legionella bacteriën

Genomen maatregelen

Maatregel	ja	nee	zo ja, datum	Toelichting
sluiten besmette installatie	☐	☐		
wijziging installatie	☐	☐		
spoelen met water > 60 °C	☐	☐		
desinfectie met	☐	☐		
anders, nl:	☐	☐		

Communicatie

Activiteit	ja	nee	zo ja, datum	Toelichting
informatie gebruikers	☐	☐		
informerende gemeente	☐	☐		
informerende provincie	☐	☐		
informerende/inschakelen GGD	☐	☐		
Persbericht	☐	☐		
anders, nl:	☐	☐		

Dit formulier z.s.m. zenden aan de VROM-Inspectie (VI) in uw regio, per fax of e-mail:

Provincies	VI-regio	Telefoon	Faxnr.	e-mail adres
☐ Groningen, Friesland, Drenthe	VI-Noord	050-5992700	050-5992699	vin@minvrom.nl
☐ Noord-Holland, Utrecht	VI-NW	023-5150700	023-5150777	postbus.vinw@minvrom.nl
☐ Zuid-Holland, Zeeland	VI-ZW	010-2244444	010-2244485	meldingen.vizw@minvrom.nl
☐ Gelderland, Overijssel	VI-Oost	026-3528400	026-3528455	vio.postbus@minvrom.nl
☐ Noord-Brabant, Limburg	VI-Zuid	040-2652911	040-2653030	viz.postbus@minvrom.nl

Bijlage 4: Voorbeeldbrief aan seizoens- en vaste gasten op kampeerbedrijven

Geachte gasten,

Op dit bedrijf hebben wij maatregelen genomen om de kans op het ontstaan van een legionellabesmetting zoveel mogelijk te beperken. Hoewel de kans op een bestemming met legionella erg klein is, kunt u als gast ook het nodige doen om een legionellabesmetting te voorkomen. Wij willen u hierover in deze brief informeren.

Hoe ontstaat een legionellabesmetting

Besmetting met de legionellabacterie vindt plaats via de longen. Dit kan een ernstige vorm van longontsteking tot gevolg hebben. De infectie wordt overgebracht door het inademen van de bacterie in zeer kleine druppeltjes water, verspreid in de lucht. Denk hierbij onder andere aan de nevel die ontstaat bij het douchen. U kunt geen legionellabesmetting oplopen door het drinken van water.

De bacterie die de ziekte veroorzaakt, bevindt zich in zeer lage aantallen in de grond en krijgen wij in zeer lage hoeveelheden aangeleverd door ons waterleidingbedrijf. Die aantallen zijn echter zo klein dat de bacterie geen gevaar vormt. De legionellabacterie vormt pas een probleem als zij zich heeft kunnen vermenigvuldigen. Dit kan gebeuren in water met een temperatuur tussen 25 en 55 graden Celsius. Hierbij kunnen grote aantallen bereikt worden als het water langere tijd stilstaat. Sterke doorstroming van water kan aangroei van de bacterie voorkomen. Als het water niet door het hele watersysteem kan stromen, is het mogelijk dat het water blijft stilstaan in 'dode' hoeken. Op deze plaatsen kan verdere groei plaatsvinden. Dit vormt een risico. Dit geldt zowel voor warm- als koudwaterleidingen. Immers, gedurende warme periodes of wanneer de koudwaterleiding vlak naast de warmwaterleiding ligt, kan door opwarming eveneens legionellagroei plaatsvinden.

Wij als bedrijf zijn verantwoordelijk voor de veiligheid en deugdelijkheid van ons (terrein)leidingnet en onze installaties. Voor uw en onze veiligheid hebben wij een deskundige het (terrein)leidingnet en onze installaties laten onderzoeken op het risico dat de legionellabacterie zich hierin kan ontwikkelen. Hieruit is gebleken dat de kans dat u een legionellabesmetting oploopt via onze installaties en ons (terrein)leidingnet vrijwel nihil is.

Wat kunt u doen om een legionellabesmetting te voorkomen

Als seizoen of vaste gast op ons bedrijf maakt u onregelmatig gebruik van uw vakantieverblijf. Hierdoor staat het water in het leidingstelsel van uw vakantieverblijf soms langdurig stil. Als gevolg daarvan bestaat er bijvoorbeeld na een warme periode een kleine kans dat de legionellabacterie zich in het leidingstelsel van uw vakantieverblijf vastzet en gaat groeien.

U bent zelf verantwoordelijk voor de veiligheid en deugdelijkheid van uw vakantieverblijf. Daarom adviseren wij u een tweetal voorzorgsmaatregelen te nemen om de kans op een legionella besmetting nog kleiner te maken:

- a. Stel het warmwatertoestel in uw vakantieverblijf af op 60 graden Celsius.
- b. Na enige weken afwezigheid kunt u na aankomst de douche laten doorspoelen met alleen heet water. Om inademing van nevel te voorkomen, dient u een deur en, zo mogelijk, een raam open te zetten voor de ventilatie. Uw waterleidingsysteem wordt dan gereinigd. Daarnaast dient u het lauwe water uit de koudwaterleidingen te laten wegstromen.

Wanneer u de bovenstaande twee aandachtspunten in acht neemt, dan zorgen we er samen met u voor dat de kans dat er zich op onze camping een legionellabesmetting voordoet vrijwel nihil is. Mocht u naar aanleiding van deze brief nog vragen en/of opmerkingen hebben, dan kunt u altijd contact met ons opnemen.

Met vriendelijke groet,

(naam recreatiebedrijf)

Bijlage 5: Voorbeeldbrief Duitse gasten inzake legionella

Sehr geehrte Gäste,

Infolge der Legionelle-Ansteckung in 1999 auf der West Friese Flora in Bovenkarspel ist viel Aufregung entstanden über die sogenannte Legionärskrankheit. Daher haben wir Massnahmen ergriffen, um die Gefahr einer Legionella-Ansteckung auf unserem Gelände möglichst einzuschränken. Auch sie können Massnahmen betrachten um das Risiko zu reduzieren.

Wie entsteht eine Legionella-Ansteckung?

Die Ansteckung mit der Bakterie erfolgt über die Lungen. Daraus kann sich eine Lungentzündung entwickeln. Die Infektion entsteht durch das Einatmen der Bakterie in kleinen Wassertropfen, die in der Luft verbreitet sind, z.B. durch den Nebel, der beim Duschen entsteht. Durch Wassertrinken kann keine Legionella-Ansteckung erfolgen.

Die Bakterie, die die Krankheit verursacht, befindet sich in sehr kleiner Anzahl in der Erde und wird durch unser Wasserwerk in sehr kleiner Mengen geliefert. Die Menge ist so gering, dass die Bakterie an sich keine Gefahr darstellt. Die Bakterie ist nur ein Problem, wenn Sie sich vermehren kann. Dies kann bei einer Wassertemperatur zwischen 25 und 55 Grad Celcius erfolgen. Falls das Wasser längere Zeit nicht benutzt wird, können grössere Mengen anfallen. Das Anwachsen der Bakterie wird durch starkes durchfliessen des Wassers vermieden. Falls das Wasser nicht durch das ganze Leitungssystem durchfliesst, kann möglicherweise Wasser in "toten" Ecken stehen bleiben. An diesen Stellen kann ein weiteres Anwachsen der Bakterie erfolgen. Das ist das Risiko sowohl für Kaltwasser- als auch für Warmwasserleitungen. Während Wärmeperioden als auch bei Kaltwasserleitungen, die dicht bei den Warmwasserleitungen liegen, kann durch Erwärmung ein Anwachsen der Legionella stattfinden.

Wir als Betrieb sind für die Sicherheit unseres Leitungsnetzes und unsere Installationen verantwortlich. Für Ihre und unsere Sicherheit haben wir das Leitungsnetz und unsere Installationen durch einen Sachverständigen untersuchen lassen. Hieraus geht hervor, dass die Möglichkeit einer Legionella-Ansteckung durch unsere Installationen und unser Leitungsnetz sehr gering ist.

Was können Sie zur Vorbeugung der Ansteckung tun?

Als Saison- oder Dauergast auf unserem Gelände sind sie unregelmässig anwesend. Hierdurch steht das Wasser in den Leitungen Ihrer Urlaubsunterkunft länger still. Folglich besteht nach einer Wärmeperiode die kleine Gefahr, dass sich die Legionella-Bakterie in Ihrem Leitungsnetz festsetzt und sich vermehrt.

Sie sind selbst verantwortlich für die Sicherheit Ihrer Ferienunterkunft. Daher nennen wir Ihnen zwei Vorsorgemassnahmen um die Gefahr einer Ansteckung zu verringern:

1. Stellen Sie das Warmwassergerät in Ihrer Ferienunterkunft auf 60 Grad Celcius ein.
2. Nach einigen Wochen Abwesenheit spülen Sie nach der Ankunft Ihre Dusche mit heissem Wasser durch. Um das Einatmen des Nebels zu verhindern, stellen Sie eine Tür oder das Fenster offen zur besseren Ventilation. Ihr Wasserleitungssystem wird dann gereinigt, danach das lauwarme Wasser aus den Kaltwasserleitungen ablaufen lassen!

Wenn Sie die beiden obenstehende Punkte beachten, dann sorgen wir mit Ihnen zusammen dafür, dass die Gefahr einer Ansteckung auf unserem Campinggelände gleich null ist. Sollten Sie noch Fragen oder Anmerkungen haben, dann können Sie sich jederzeit an uns wenden.

Mit freundlichen Grüssen,

Naam recreatiebedrijf

Bijlage 6: Adressen VROM inspectie

Landelijk

VROM-Inspectie
Stafbureau IG/IPC 510
Rijnstraat 8
Postbus 16191
2500 BD Den Haag
tel. 070 - 339 17 52
fax 070 - 339 19 85

Vereniging van Waterbedrijven in Nederland (VEWIN)
Postbus 1019
2280 CA Rijswijk
tel. 070 - 414 47 50
fax 070 - 414 44 20
e-mail: vewin@vewin.nl

Friesland, Groningen, Drenthe

VROM-Inspectie regio Noord
Cascadeplein 10
Postbus 30020
9700 RM Groningen
tel. 050 - 599 27 00
fax 050 - 599 26 99

N.V. Waterbedrijf Groningen
Postbus 24
9700 AA Groningen
tel. 050 - 368 86 88
fax. 050 - 312 25 34
e-mail: postbus24@waterbedrijfgroningen. nl

N.V. Waterleidingmaatschappij Drenthe
Postbus 18
9400 AA Assen
tel. 0592 - 85 45 00
fax. 0592 - 85 45 99
e-mail: info@wmd.nl

Vitens Fryslân N.V.
Postbus 400
8901 BE Leeuwarden
tel (058) 294 55 94
fax (058) 294 53 00
e-mail: info@vitens.nl

Gelderland, Overijssel

VROM-Inspectie regio Oost
Pels Rijckenstraat 1
Postbus 136
6800 AC Arnhem
tel. 026 - 352 84 00
fax 026 - 352 84 55

Vitens Gelderland
Postbus 23
6880 BC Velp
tel (026) 369 01 11
fax (026) 364 84 44
e-mail: info@vitens.nl

Vitens Overijssel
Postbus 10005
8000 GA Zwolle
tel (038)427 61 11
fax (038) 427 62 76
e-mail: info@vitens.nl

Noord-Holland, Utrecht, Flevoland

VROM-Inspectie regio Noord-West
Kennemerplein 6-8
Postbus 1006
2001 BA Haarlem
tel. 023 - 515 07 00
fax 023 - 515 07 77

Waterleidingbedrijf Amsterdam
Postbus 8169
1005 AD Amsterdam
tel. 020 - 553 60 00
fax. 020 - 553 67 40
e-mail:

info@wlb.amsterdam.nl
N.V. PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland
Postbus 2113
1990 AC Velserbroek
tel. 023 - 541 33 33
fax. 023 - 525 61 05
e-mail: pwn@pwn.nl

N.V. Hydron Midden-Nederland
Postbus 40205
3504 AA Utrecht
tel. 030 - 248 72 11
fax. 030 - 241 49 55
e-mail: info@hydron-mn.nl

N.V. Hydron Flevoland
Postbus 1090
8200 BB Lelystad
tel. 0320 - 29 66 11
fax. 0320 - 29 67 99
e-mail: info@hydron.nl

Zuid-Holland, Zeeland

VROM-Inspectie regio Zuid-West
Weena 723
Postbus 29036
3001 GA Rotterdam
tel. 010 - 224 44 44
fax 010 - 224 44 50

*N.V. Duinwaterbedrijf
Zuid-Holland*
Postbus 34
2270 AA Voorburg
tel. 070 - 357 75 00
fax. 070 - 387 18 94
e-mail: info@dzh.nl

N.V. Waterbedrijf Europoort
Postbus 59999
3008 RA Rotterdam
tel. 010 - 293 50 00
fax. 010 - 293 59 80
e-mail: wbe@wbe.nl

Delta N.V.
Postbus 5048
4330 KA Middelburg
tel. 0118 - 88 31 37
fax. 0118 - 88 21 00
e-mail: info@delta.nl

N.V. Hydron Zuid-Holland
Postbus 122
2800 AC Gouda
tel. 0182 - 59 35 71
fax. 0182 - 59 33 33
e-mail: info@hydron-zh.nl

Limburg, Noord-Brabant

VROM-inspectie regio Zuid
Gebouw B-1
Kennedyplein 5-12
Postbus 850
5600 AW Eindhoven
tel. 040 - 265 2911
fax 040 - 265 30 30

NRE Holding N.V.
Postbus 2005
5600 CA Eindhoven
tel. 040 - 238 31 21

*N.V. Tilburgsche Waterleiding-
Maatschappij*
Postbus 158
5000 AD Tilburg
tel. 013 - 584 04 00
fax. 013 - 584 04 01
e-mail: general@twm.nl

Brabant Water N.V.
Postbus 1068
5200 BC 's-Hertogenbosch
tel. 073 - 683 80 00
fax. 073 - 683 89 99
e-mail:
klantenservice@brabantwater.nl

*N.V. Waterleiding Maatschappij
Limburg*
Postbus 1060
6201 BB Maastricht
tel. 043 - 880 80 88
fax. 043 - 880 80 00
e-mail: info@wml.nl

Websites

- www.vrom.nl
- www.legendellavraagbaak.nl
- www.vewin.nl

Bijlage 7: Voorbeeld logboeken legionellapreventie.

Alle logboeken dienen minimaal 5 jaar te worden bewaard.

1. Bacteriologisch onderzoek naar de aanwezigheid van legionellabacteriën

Dit schema kan gebruikt worden voor het inventariseren van monsterpunten ten behoeve van (periodiek) bacteriologisch onderzoek op legionella.

Naam Laboratorium:		
Adres+ PC+ Plaats:		
Contactpersoon:		Telefoon:
Nr.	Monsterpunt	Frequentie
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

Naam Verantwoordelijke:

Paraaf Verantwoordelijke:

3. Logboek wijzigingen

Indien aanpassingen, wijzigingen of uitbreidingen plaatsvinden met betrekking tot de watervoorziening al dan niet in het kader van legionellapreventie, dan dienen deze wijzigingen te worden geregistreerd in dit logboek. Alle werkafspraken en overzichten (logboeken) van onderhoudswerkzaamheden moeten worden bewaard. In het geval van ingrijpende aanpassingen, wijzigingen of uitbreidingen dient binnen drie maanden opnieuw een risicoanalyse te worden uitgevoerd en dient zonodig het 'Beheersplan legionellapreventie' hierop te worden aangepast.

Omschrijving wijziging:			
Plaats wijziging:			
Datum wijziging:			
Reden wijziging:			
Wijziging uitgevoerd door:			
Risicoanalyse uitgevoerd door:		Datum:	
Wijziging beheersplan nodig:		Datum:	

Bijlage 8: Dossieronderzoek CHECKLIST voor inspecteurs

Algemene gegevens

Bezoekdatum locatie	<input type="text"/>
Bezocht door	<input type="text"/>
Naam locatie	<input type="text"/>
Adres locatie	<input type="text"/>
Naam gesprekspartner	<input type="text"/>
Functie gesprekspartner	<input type="text"/>
Aangesloten bij brancheorganisatie?	☐ Ja ☐ Nee Zo ja, welke? <input type="text"/>

Locatietoets omgeving

Beoordeel aan de hand van de overzichtstekening van de locatie de hieronder opgenomen punten. Geef eventueel op (een kopie van) de overzichtstekening het gebruik van de gebouwen en onderdelen van de gebouwen aan.

Locatietoets omgeving (zie paragraaf 4.1)

<p>1 Komt het gebruik van de locatie overeen met hetgeen op grond van het bestemmingsplan (plankaart en voorschriften) is toegestaan?</p>	<p>☐ Ja ☐ Nee</p> <p>Indien nee, geeft aan welke afwijking is geconstateerd, en noteer de plaats op de overzichtstekening.</p> <input type="text"/>
<p>2 Komt de aanwezige bebouwing op de locatie overeen met hetgeen op grond van het bestemmingsplan (plankaart en voorschriften) en bouwvergunningen is toegestaan?</p>	<p>☐ Ja ☐ Nee</p> <p>Indien nee, geeft aan welke afwijking is geconstateerd. En noteer de plaats op de overzichtstekening.</p> <input type="text"/>
<p>3 Zijn er waarneembare risico's in/uit de omgeving? Bijvoorbeeld gasleidingen, gastanks, lpg-tankstations e.d.</p>	<p>☐ Ja ☐ Nee</p> <p>Zo ja, hoeveel bedraagt de geschatte afstand tot een van deze objecten?</p> <input type="text"/>
<p>4 Overige onveilige situaties. Geef aan welke overige onveilige situaties geconstateerd zijn, zoals verkeerskundige ontsluiting, oversteeksituaties, afgravingen, gronddepots e.d. in de buurt van de accommodatie(s) en/of het terrein.</p>	<input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>

Bijzonderheden

Locatietoets gebruik (bouw- en gebruiksvergunning) [zie paragraaf 4.2]

- 1 Komt de plattegrondtekening overeen met de werkelijkheid? Ja Nee
- 2 Bevinden de brandveiligheidsvoorzieningen zich op dezelfde plaats als aangegeven op de tekening? Ja Nee
- 3a Zijn de op tekening aangegeven zelfsluitende brandwerende deuren in werkelijkheid aanwezig? Ja Nee
- 3b Zijn de slaapkamerdeuren uitgevoerd als zelfsluitende deuren (deuren met deurdrangers)? Ja Nee
- 4 Draaien de op tekening aangegeven (vlucht)deuren in de vluchtrichting? Ja Nee
- 5 Zijn de (brandwerende) deuren, voorzien van deurdranger of vloerpot, vast te zetten in geopende stand door middel van vastzethaken, stoppen of dergelijke? Ja Nee
- 6 Is (zijn) de (nood)uitgang(s)deur(en) van binnenuit te openen zonder dat daarvoor een sleutel of een ander los voorwerp nodig is? Ja Nee
- 7 Zijn eventuele gordijnen van deuren in de vluchtroute zodanig aangebracht (ze draaien niet met de deuren mee) dat deze het openen van de deuren belemmeren? Ja Nee
- 8 Is de loopafstand vanuit een slaapruijme naar de uitgang van die ruimte meer dan 45 m (bij nieuwbouw meer dan 20 m)? Ja Nee
- 9 Zijn de vluchtrichting(en) van de vluchtweg(en) en de nooduitgang(en) herkenbaar aan transparanten of pictogrammen? Ja Nee
- 10 Indien aanwezig, branden deze transparanten indien personen op de locatie aanwezig zijn? Ja Nee
- 11 Zijn vluchtrouteaanduidingen (ontruimingsplannen) aanwezig en op goed zichtbare plaatsen opgehangen? Ja Nee
- 12 Is een noodstroomvoorziening aanwezig? Ja Nee
- 13 Indien een noodstroomvoorziening aanwezig is, zijn de transparanten aangesloten op deze noodstroomvoorziening? Ja Nee
- 14 Is een rook-/brandmeldinstallatie aanwezig? Ja Nee
- 15 Is een ontruimingsinstallatie aanwezig? Ja Nee
- 16 Zijn ingang(en), doorgang(en), uitgang(en), nooduitgang(en), gangpad(en), galerij(en), trap(en), hellingbaan(en), vluchtweg(en) (ook buiten) vrij van obstakels? Ja Nee
- 17 Is de plafondstoffering of -versiering vervaardigd van onbrandbaar materiaal of geïmpregneerd met brandvertragend middel? Ja Nee
- 18 Indien brandslanghaspels en/of draagbare blusmiddelen aanwezig zijn, zijn deze voor bezoekers duidelijk herkenbaar, zichtbaar en bereikbaar? Ja Nee
- 19 Indien brandslanghaspels en/of draagbare blusmiddelen aanwezig zijn, worden deze dan ook jaarlijks gekeurd? Ja Nee
- 20 Zijn draagbare blusmiddelen aanwezig die halon bevatten? Ja Nee
- 21 Indien ruimteverwarming geschiedt met gaskachels; is een permanente (niet-afsluitbare) ventilatieopening aanwezig? Ja Nee
- 22 Als open verbrandingstoestellen (cv-ketel of geiser) aanwezig zijn; is een permanente (niet-afsluitbare) ventilatieopening aanwezig? Ja Nee

Bijzonderheden

Locatietoets milieu: propaantank (zie paragraaf 4.3)

- 1 Is de tank goedgekeurd door / namens het Stoomwezen? Ja Nee
- 2 Heeft, indien de tank ouder is dan 6 jaar of na verlenging uiterlijk ouder dan 10 jaar, een herkeuring van de tank plaatsgevonden door / namens het Stoomwezen? Ja Nee
- 3 Heeft een door het Stoomwezen geaccepteerde installateur de leidingen en toebehoren gekeurd? Ja Nee
- 4 Heeft, indien de tank ouder is dan 6 jaar of na verlenging uiterlijk ouder dan 10 jaar, een herkeuring van de leidingen en toebehoren plaatsgevonden door een door het Stoomwezen geaccepteerde installateur (certificatie-instelling is erkend door Raad van Certificatie)? Ja Nee
- 5a Staat de tank op voldoende afstand van opslag van brandgevaarlijke stoffen? Ja Nee
- 5b Staat de tank op voldoende afstand van woningen en/of gebouwen? Ja Nee
- 5c Staat de tank op voldoende afstand van de openbare weg? Ja Nee

Bijzonderheden

Locatietoets milieu: boven- en ondergrondse opslagtank (zie paragraaf 4.4)**BOVENGRONDSE TANK**

Vragen alleen beantwoorden indien een bovengrondse tank binnen de inrichting aanwezig

- 1a Is installatie voorzien van genummerd en geregistreerd installatiecertificaat? Ja Nee
- 1b Is een deelcertificaat aanwezig van wijzigingen? Ja Nee
- 2 Indien de tank ouder is dan 15 jaar, is deze dan geheel (inwendig/uitwendig) gecontroleerd door of namens KIWA (KIWA-bewijs)? Ja Nee
- 3 Betreft het hier een dubbelwandige of enkelwandige tank? Ja Nee
- 4 Bevindt zich onder enkelwandige tank een vloeistofdichte opvang? Ja Nee
- 5a Is voldoende afstand aanwezig tussen de bovengrondse opslagtank en de erfscheiding, een brandbaar gebouwonderdeel of een opslag brandgevaarlijke stoffen? Ja Nee
- 5b Is voldoende afstand aanwezig tussen de bovengrondse opslagtank en woningen en/of gebouwen? Ja Nee
- 5c Is voldoende afstand aanwezig tussen de bovengrondse opslagtank en de openbare weg? Ja Nee
- 6 Zijn voldoende brandblusmiddelen aanwezig bij de bovengrondse tank? Ja Nee

[Vervolg] Locatietoets milieu: boven- en ondergrondse opslagtank (zie paragraaf 4.4)

ONDERGRONDSE TANK

 Vragen alleen beantwoorden indien een bovengrondse tank binnen de inrichting aanwezig is.

- 7 Is van de stalen tank een keuringscertificaat of KIWA-garantiemerklaring aanwezig bij de eigenaar of beheerder? Ja Nee
- 8 Is een installatiecertificaat aanwezig? Ja Nee
- 9 Is op grond van de meting van de bodemweerstand kathodische bescherming nodig van de tank? Ja Nee
- 10 Zo ja, wordt de tank jaarlijks gecontroleerd op de kathodische bescherming? Ja Nee
- 11 Is de tank ouder dan 15 jaar? Ja Nee
- 12 Zo ja, is de tank dan opnieuw gekeurd? Ja Nee

Locatietoets milieu: opslag gevaarlijk stoffen in emballage (zie paragraaf 4.5)

 Vragen alleen beantwoorden indien gevaarlijke (vloei)stoffen in emballage en meer dan 25 kg of liter worden opgeslagen.

- 1 Is de constructie van de opslagruimte van onbrandbaar materiaal? Ja Nee
- 2 Is voldoende opvang aanwezig voor lekkende emballage van gevaarlijke stoffen? Ja Nee
- 3 Bevinden zich onverenigbare combinaties boven één lekbak? Ja Nee
- 4 Zijn de brandblusmiddelen in orde? Ja Nee
- 5 Is de ventilatie in orde? Ja Nee
- 6 Is de gevaarsaanduiding in orde? Ja Nee
- 7 Voldoet de afstand tussen de opslag en de erfgrens dan wel een ander gebouw van de inrichting aan de afstanden zoals gesteld in de CPR 15-1 dan wel PGS? Ja Nee

Bijzonderheden

Locatietoets milieu: opslag gasflessen (zie paragraaf 4.6)

- 1 Zijn de gasflessen voorzien van een gevaarsetiket en keurmerk? Ja Nee

 Onderstaande vragen alleen beantwoorden indien gasflessen worden opgeslagen in een hoeveelheid van meer dan 115 liter

- 2 Voldoet de opslagplaats voor gasflessen aan de afstandseisen in de PGS 15? Ja Nee
- 3 Staan de gasflessen vast en zijn ze tegen omvallen beschermd? Ja Nee
- 4 Is de opslag van propaan en butaan op voldoende afstand van lager gesitueerde openingen? Ja Nee

Bijzonderheden

Locatietoets milieu: overige milieuaspecten (zie paragraaf 4.7)

AFVALSTOFFEN EN AFVALWATER

- 1 Worden afvalstoffen gescheiden ingezameld en afgevoerd? Ja Nee
- 2 Worden gevaarlijke afvalstoffen gescheiden ingezameld, opgeslagen en afgevoerd? Ja Nee
- 3 Wordt het bedrijfsafvalwater uit de keuken en/of de onderhoudswerkplaats en/of tankplaats geleid door een slibvangput, vetafscheider dan wel olie/benzinescheider? Ja Nee

LUCHT

- 4 Wordt in de keuken lucht afgezogen en via een filter geleid? Ja Nee
- 5 Worden de stook- of verwarmingsinstallatie en de rookgasafvoersystemen jaarlijks onderhouden? Ja Nee

VERRUIMDE REIKWIJDTE WET MILIEUBEHEER

- 6 Valt het energieverbruik binnen de inrichting onder de daartoe gestelde eisen van 50.000 kWh elektriciteit per jaar en 25.000 m³ gas per jaar? Ja Nee
- 6a Zo nee, is een besparingsonderzoek uitgevoerd en zijn beperkende maatregelen doorgevoerd? Ja Nee
- 7 Valt het waterverbruik binnen de inrichting onder de daartoe gestelde grens van 5.000 m³ per jaar? Ja Nee
- 7a Zo nee, is een besparingsonderzoek uitgevoerd en zijn waterbesparingsmaatregelen doorgevoerd? Ja Nee

Bijlage 9: Onverenigbare combinaties

Onverenigbare combinaties volgens de richtlijn CPR 15-1					
	Oxiderende stoffen	(Zeer) licht ontvlambare stoffen	(Zeer) licht ontvlambare vaste stoffen	Zeer giftige stoffen	Corrosieve en bijtende stoffen
Oxiderende stoffen	-	X	X	X	X
(Zeer) licht ontvlambare stoffen		-	Y	X	X
(Zeer) licht ontvlambare vaste stoffen	X	Y	-	Y	X
Zeer giftige stoffen	X	X	Y	-	X
Corrosieve en bijtende stoffen	X	X	X	X	-

Toelichting:
 X niet toegestaan
 Y toegestaan

Onverenigbare combinaties volgens de PGS 15						
	Klasse 3	Klasse 5.1	Klasse 6.1 + CMR	Klasse 8	Klasse 9	Overige chemicaliën (Wms en ongevaarlijk)
Klasse 3 (brandbare vloeistoffen)	-	V	B* of V	B	B	-
Klasse 5.1 (oxiderende stoffen)	V	-	B*	B	B	-
Klasse 6.1 (giftige stoffen) en CMR- stoffen	B* of V	B*	-	B*	B*	-*
Klasse 8 (bijtende stoffen)	B	B	B*	B	B	-
Klasse 9 (alleen de milieugevaarlijke stoffen)	B	B	B*	B	-	-
Overige chemicaliën (Wms en ongevaarlijk)	-	-	-*	-	-	-

Toelichting:
 V: Opslag van te schelden stoffen in aparte vakken.
 B: Geschelden opslag tenzij is beoordeeld dat de stoffen niet met elkaar reageren of dat beide stoffen als vaste stof zijn ingedeeld. Voor de beoordeling (B) wordt in principe uitgegaan van de informatie zoals die in de Veiligheidsinformatiebladen (VIB, SDS of MSDS) wordt vermeld; voor generieke stoffen ook de informatie gebruikt worden zoals vermeld in het Chemiekaartenboek.
 -: Geschelden opslag niet nodig.
 *: Stoffen van klasse 6.1 verpakkingsgroep I moeten in een apart brandcompartiment, of een apart deel van een brandcompartiment (aan drie zijden afgescheiden met een muur met een WBDBD van ten minste 30 minuten) of met een 5 meter vrije zone worden opgeslagen. In afwijking hiervan is opslag in aparte vakken toegestaan indien deze stoffen niet hoger dan 1,80 meter worden opgeslagen en indien het UN-goedgekeurde verpakkingen betreft en dat het vak waar deze stoffen zijn opgeslagen zodanig moet zijn gekenmerkt dat de medewerkers zich extra bewust zijn van de gevaren. Voor overige giftige stoffen is het gewenst om, waar mogelijke, afscheiding aan te houden met stoffen van klasse 3.

Bijlage 10: Gassen, etiketten en keuringstermijnen

Benaming en beschrijving	Etiket	Keuringsinterval in jaren
Acetyleen, opgelost	2.1	10
Argon, samengeperst	2.2	10
Zuurstof, samengeperst	2.2 + 5.1	10
Waterstof, samengeperst	2.1	10
Helium, samengeperst	2.2	10
Kooldioxide (koolzuur)	2.2	10
Stikstof, samengeperst	2.2	10
Distikstofoxide (lachgas)	2.2 + 5.1	10
Methaan, samengeperst of aardgas samengeperst (met hoog methaangehalte)	2.1	10
Ethyleen (etheen)	2.1	10
Lucht, samengeperst	2.2	10
Mengsels van methylacetyleen en propadieen, gestabiliseerd (Mapp, Apachi, Tetrean)	2.1	10
Samengeperst gas, n.e.g (Argon/koolzuur gasmengsel, argon/koolzuur/zuurstof gasmengsel, stikstof/waterstof gasmengsel, stikstof/koolzuur gasmengsel, stikstof/argon gasmengsel, stikstof/zuurstof gasmengsel)	2.2	10
Samengeperst gas, brandbaar, n.e.g (stikstof/waterstof gasmengsel, argon/waterstof gasmengsel)	2.1	10
Mengsels van koolwaterstofgassen, vloeibaar gemaakt, n.e.g (mengsel C, propaan)	2.1	10/15
Mengsel van koolwaterstofgassen, vloeibaar gemaakt, n.e.g (mengsel A0, A02, A01 of A, butaan)	2.1	10/15
Ammoniak, watervrij	2.3 + 8	5
Ethyleenoxide of ethyleenoxide met stikstof (tot een druk van ten hoogste 1 Mpa bij 50 °C)	2.3 + 2.1	5
Samengeperst gas, oxiderend gas, n.e.g (mengsel zuurstof/lachgas)	2.2 + 5.1	10
Mengsel van zuurstof en kooldioxide, samengeperst	2.2 + 5.1	10
Dimethylether (DME)	2.1	10
Stikstof, sterk gekoeld, vloeibaar	2.2	10
Zuurstof, sterk gekoeld, vloeibaar	2.1 + 5.1	10
Argon, sterk gekoeld, vloeibaar	2.2	10